MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA

RŪTA IVANAUSKAITĖ
Teisės ir valdymo studijų programa

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO SUBJEKTŲ VEIKLOS VEIKSMINGUMAS PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJOS SRITYJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
lekt. Remigijus Kalašnykas

Konsultantas –
doc. dr. Algimantas Dziegoraitis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS……..3

1 skyrius. Teoriniai viešojo administravimo veiklos aspektai.....9

1.1 Prekyba žmonėmis istoriniame kontekste bei teisinis problemos reglamentavimas.....9

1.2. Prekyba žmonėmis ir prostitucijos sampratų dichotomija.....12

1.3. Viešojo administravimo subjektai, įgyvendinantys prekybos žmonėmis prevenciją.....16

1.4. Prekyba žmonėmis: tendencijos Lietuvoje bei užsienyje.....18

1.5. Specifinis prekybos žmonėmis objektas: vaikai.....21

1.6. Prekybos žmonėmis prevencija: tikslas, lygiai, veiksmingumas.....23

2 skyrius. Praktiniai viešojo administravimo veiklos aspektai.....……26

2.1. Prekybos žmonėmis prevencijos sistema ……..……..27

2.2. Viešojo administravimų subjektų įnašas į prekybos žmonėmis prevenciją…….34

2.3. Policijos indėlis prevencijos sistemoje…….....……...……...41

2.4. Prostitucijos legalizavimas – alternatyvus būdas reguliuoti prekybą žmonių kūnais …….....…….....45

3 skyrius. Viešojo administravimo subjektų veiklos veiksmingumo prekybos žmonėmis prevencijos srityje veiksmingumo empirinis tyrimas.....….....…….....49

3.1. Empirinio tyrimo tikslas, metodika bei imties charakteristika..... …….....49

3.2. Empirinio tyrimo rezultatai.....…….....51

3.3. Empirinio tyrimo išvados.....63

IŠVADOS.....66

REKOMENDACIJOS IR PASIŪLYMAI.....…….....66

LITERATŪROS SĄRAŠAS……...…….68

SANTRAUKA…….....72

SUMMARY.....73

PRIEDAI.....74

"Prieš užmigdama, apsvarsčiau dar vieną Vangos brošiūrose perskaitytą faktą: kasmet Lietuvoje be žinios dingsta ir nebeatsiranda 400 žmonių! Gal jie įkrenta į paralelius pasaulius? Gal žmonių populiacija baigsis tuo, kad mes prasmegsime nematomose erdvėse ir laiko plyšiuose, o visos kitos būtybės toliau sau klestės, atsikračiusios homo sapiens parazitų?" (J.Ivanauskaitė "Miegančiųjų drugelių tvirtovė")

ĮVADAS

Problemos formulavimas. Sakoma, kad viską galima nupirkti už pinigus, o ko negalima nupirkti už pinigus, galima nupirkti už labai didelius pinigus. Net ir žmogų! Net jei mums patiems atrodo, kad esame neįkainojami, tai prekeiviai žmonėmis pasakytų, kad apsirinkame. Prekyba žmonėmis vyksta kasdien ir kiekvienas iš mūsų gali tapti jos auka.

Lietuvoje žmogaus dingimas vis dar tebėra labiau asmeninė, o ne visuomenės, tuo labiau ne valstybės problema. Kriminalinės paieškos skiriamos retai, tačiau juk dingęs žmogus, tai jau valstybės problema. Juk šiuolaikinės valstybės tam ir kuriamos, kad visai visuomenei garantuotų bent minimalią gerovę ir saugumą. Kaip teigia K.Betingis, jeigu vaiku nesirūpina tėvai ar jo atstovai, tai tuo turi rūpintis valstybė[1]. Būtina paminėti, jog Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnis nustato, kad "žmogaus asmuo neliečiamas"[2]. Šia nuostata įtvirtinami žmogaus saugumo pagrindai, todėl asmuo turi būti apsaugotas nuo fizinio ar psichologinio smurto.

Kalbant apie viešo administravimo subjektų veiksmingumą prekybos žmonėmis sekso industrijos srityje pastebima, kad nors paskutiniais metais dedama daug pastangų kovojant su prekyba žmonėmis, tačiau nukentėjusiųjų skaičius metai iš metų didėja. Lietuva garsėja kaip gyvosios prekės tiekėja Vakarų šalių viešiesiems namams. Užsienio šalyse nubaudžiama žymiai daugiau prekeivių iš Lietuvos, nei Lietuvoje. Taigi kyla klausimai, ar veiksmingi ir, ar teisinga linkme nukreipti valstybės žingsniai įgyvendinant prekybos žmonėmis prevenciją?! Ar efektyvios valstybinės prevencinės programos ir kas atsakingas už jų vykdymą?!

Lietuva prekybą žmonėmis, kaip reiškinį, oficialiai pripažino tik 1998 metų liepos 2 dieną, kai Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 131 straipsnio 3 dalies papildymą, kuriame reglamentavo baudžiamąją atsakomybę už tokios rūšies veiklą.

Prekyba žmonėmis – viena iš pelningiausių nusikalstamos veiklos sričių, antroji po prekybos narkotikais. Būtent dėl šios priežasties prekybos žmonėmis bei prostitucijos problemos sprendimas tampa svarbia tarptautinės bei nacionalinės socialinės politikos dalimi. Jungtinių tautų duomenimis apie 80% iš parduotų žmonių buvo parduoti seksualinio išnaudojimo tikslams. Likusi dalis parduotų žmonių pakliūna į vergiją, prievartiniam darbui ar organų transplantacijai.

[1] Betingis K. Įstatymų taikymas kovojant prieš prekybą žmonėmis // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000, P. 56.
[2] Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).

Todėl šiame darbe autorė didžiausią dėmesį skiria prievartinei prostitucijai, kuri yra dažniausiai pasitaikanti moterų ir merginų išnaudojimo forma Lietuvoje.

Prekyba žmonėmis yra įvairių socialinių - ekonominių procesų pasekmė, susijusi su prostitucija, tarptautine migracija, skurdu, moterų užimtumo ir lygių galimybių problemomis, organizuotu nusikalstamumu, narkomanija, lytiškai plintančiomis ligomis. Akivaizdu, jog problema reikalauja platesnio požiūrio, t.y. jai spręsti būtinos kompleksinės prevencijos programos, apimančios kompleksą švietimo, socialinių - ekonominių, medicininių, teisinių, mokslinių ir kitokių nacionalinio ir tarptautinio lygmens priemonių. Todėl prekybą žmonėmis būtina spręsti visais – regioniniu, nacionaliniu, tarptautiniu – lygmenimis.

Prof. Y. Glinsky teigia, jog „beveik 100 procentų visų suaugusiųjų gyventojų yra potencialūs nusikaltėliai, dėl ko ir reikalinga teisės pažeidimų prevencija šalinant nusikalstamumo veiksnius"[3].

Socialinių problemų prevencija paprastai traktuojama kaip kontrolė, priežiūra, reguliavimas. Užkirsdamos kelius socialinėms problemoms atsirasti, prevencinės programos turėtų padėti jų išvengti. Tačiau jų rezultatai ne visada akivaizdūs – nes tai sudėtingas procesas, kurio efektyvumą ne visada galime stebėti ir tiesiogiai išmatuoti. Tokią socialinių problemų prevencijos specifiką lemia šių problemų platumas, kompleksiškumas, latentiškumas, tai pat problemos yra susipynusios tarpusavyje.

Prekybos žmonėmis prevenciniais projektais siekiama visuomenės informuotumo, palaikomas vyriausybinių bei nevyriausybinių institucijų bendradarbiavimas, skatinami išsamesni problemos tyrimai, kurie atskleistų problemos sudėtingumą. Šia prasme darbo metodų ir priemonių spektras vykdant prevencinę veiklą taip pat labai platus – jis apima įvairius tiesioginio informavimo būdus, konsultavimą, mokymus, rizikos grupių švietimą, jų socialinės - ekonominės padėties gerinimą, seksualinės prievartos prevenciją bei kitas veiklas[4], todėl autorė jas apžvelgs šiame darbe.

Prekybos žmonėmis prevencija yra kompleksinio pobūdžio, todėl darbe aptariamas viešojo administravimo subjektų prevencijos veiklos veiksmingumas moraliniame, ekonominiame, įstatymo ir tvarkos bei organizuoto nusikalstamumo, migracijos, darbo, visuomenės sveikatos, lygių galimybių bei žmogaus teisių pažeidimo kontekste.

Temos aktualumą lemia atliktų sociologinių tyrimų duomenys, informuojantys apie šios problemos mastą bei vis dar nepakankamą visuomenės informuotumą valstybiniu bei tarptautiniu lygiu. Remiantis A.Sipavičienės ir V.Gaidžio atlikto tyrimo „Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas" rezultatais matome, jog „nors pagalba prekiautojų žmonėmis aukoms būtina, daug apklaustųjų nežino, kaip konkrečiai joms padėti. Beveik

[3] Danišauskas G. Policijos prevencinė veikla – jos teisinio paslaugavimo visuomenei turinio elementas // Jurisprudencija. 2002, t. 31 (23).
[4] Sipavičienė A., Erenaitė R., dr.Tureikytė D. / red. Sipavičienė A. Prekyba moterimis Lietuvoje: problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija: Socialinių tyrimų institutas, 2004, P. 136.

ketvirtadalis lietuvių nežinotų ką daryti, jei artimas žmogus būtų verčiamas užsiimti prostitucija užsienyje. Tai rodo, kad informacijos apie galimą pagalbą, esant tokiai situacijai, trūksta“[5]. Tokios statistinės tendencijos liudija, jog prekybos žmonėmis prevencija yra nepakankama, o institucijos, atsakingos už šią sritį, veikia neefektyviai.

Lietuvos socialinių problemų kontekste prekyba žmonėmis išsiskiria kaip viena sudėtingiausių ir mažiausiai pažintų problemų. Oficialiai didėjantį jos aktualumą rodo duomenys apie iškeltas baudžiamąsias bylas bei augančius iš užsienio grąžinamų merginų srautus[6]. Kaip 2005 metais įvykusioje konferencijoje teigia Dingusių žmonių šeimų paramos Tarybos pirmininkė, prekybos žmonėmis mastai Lietuvoje ne mažėja, o kai kurių šaltinių teigimu, net gi didėja, todėl tikslinga pacituoti Lietuvos Respublikos Seimo ir Jungtinių tautų vystymosi programos Žmogaus teisių veiksmų plano apžvalgos pranešime pasakytą frazę “prekybos žmonėmis mastai Lietuvoje – vieni didžiausių Baltijos šalyse” ir “prekybos žmonėmis problema nemažėja, jos augimo tempai spartesni už visus kontraveiksmus”[7].

Prevencijos aktualumas pasireiškia tuo, jog tai plačiausia sritis, kovojanti su prekyba žmonėmis, įtraukianti valstybines, nevyriausybines organizacijas, religines struktūras, žiniasklaidą bei pačią visuomenę. Tačiau sprendžiant prekybos žmonėmis problemą vis dar pasigendama valstybinių institucijų iniciatyvos kuriant veiksmingą prevencinę sistemą, taip pat nėra atlikta mokslinių tyrimų apie prostitucijos ryšį su prekyba žmonėmis, nenagrinėtos vaikų, įtrauktų į šį nelegalų verslą, priežastys bei nenagrinėtas prekybos žmonėmis įgyvendinamų priemonių veiksmingumas.

Tyrimo tikslas - atskleisti viešojo administravimo subjektų veiklos veiksmingumo problemas prekybos žmonėmis prevencijos srityje ir pateikti pasiūlymus veiksmingumui plėtoti.

Reikėtų pastebėti, jog vargu ar šiame darbe atsakysime į klausimus, kodėl nėra veiksminga prevencijos sistema bei kur slypi didžiausios viešojo administravimo subjektų veiklos spragos šioje srityje. Mūsų nagrinėjama prekybos žmonėmis problema yra latentinio pobūdžio, todėl tai apsunkina įvairių teisėsaugos bei kitų institucijų darbą kontroliuojant šį negatyvų reiškinį. Nėra tikslių duomenų apie šio reiškinio mastą. Juo labiau, tam tikros prekybos žmonėmis formos siekia laikus prieš mūsų erą, o Lietuvoje į prekybos žmonėmis prevencijos reikalingumą atkreiptas dėmesys tik praeito dešimtmečio pabaigoje ir iki šiol nėra atlikta išsamių sisteminių analizių valstybinių lygmeniu. Todėl šiame darbe pasistengsime įvardinti ryškiausias iškylančias problemas su kuriomis viešojo administravimo subjektai susiduria vykdant prekybos žmonėmis prevenciją bei pateikti rekomendacijas prevenciniam darbui gerinti.

[5] Sipavičienė A.,Gaidys V. Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas. Vilnius: TMO, 2003, P. 14.
[6] Sipavičienė A., Erenaitė R., dr.Tureikytė D. / red. Sipavičienė A. Prekyba moterimis Lietuvoje: problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija: Socialinių tyrimų institutas, 2004, P. 13.
[7] Gustienė O. Prekybos žmonėmis prevencija ir problemos // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Vilnius: 2005, P. 2.

Uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, kokie viešojo administravimo subjektai atsakingi už prevencijos įgyvendinimo veiksmingumą bei pažymėti svariausius jų įnašus prekybos žmonėmis prevencijos srityje.

2. Išnagrinėti ir parodyti ryšį tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis, akcentuojant lyčių lygybę bei žmogaus teises.

3. Parodyti teisinę bei moralinę sekso industrijos padėtį ir vyrų sudaromą paklausą prostitucijai, kuri skatina prekybą moterimis seksualinio išnaudojimo tikslams, pabrėžiant viešojo administravimo subjektų bei gyventojų pozicijas šiuo klausimu.

4. Atlikti empirinį prekybos žmonėmis prevencijos veiksmingumo tyrimą ir pagrįsti ar atmesti iškeltas hipotezes.

Tyrimo objektas - viešojo administravimo subjektų veiklos veiksmingumas prekybos žmonėmis prevencijos srityje.

Tyrimo dalykas – viešo administravimo subjektų informacinės ir analitinės, koordinavimo, prevencinės ir kontrolės veiklos veiksmingumas prekybos žmonėmis prevencijos srityje.

Pateiksime šiame darbe naudojamų ***pagrindinių sąvokų interpretaciją***:

Konsumacija – [lot. *Consumentis* – sunaudojantis, suvartojantis] – naujas uždarbio būdas, kuriuo siekiama, kad barų, restoranų klientai pirktų kuo brangesnius maistą ir gėrimus specialiai tam pasamdytoms merginoms.

Pornografija – [gr. *Porne* – paleistuvė + grapho – rašau] – natūralistinis lytinio gyvenimo vaizdavimas meno kūriniuose.

*Prekyba žmonė*mis – "asmenų verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas naudojant gąsdinimus, jėgą ar kitas išnaudojimo formas, apgaulę, sukčiavimą ar pasinaudojant kito asmens pažeidžiamumu...".

Prevencija - [lot. Praeventio] - išankstinis kelio užkirtimas, užbėgimas už akių, ypač teisės normų pažeidimui.

Prostitucija – [lot. Prostitutio, prostituo – viešai išstatau]:

1. Tai veiksmas ar veikla, siūlant kūną seksualiniam aktui ir už tai gaunant materialinį atlygį;

2. Savo asmeninių savybių pardavimas už finansinį ar kitokį materialinį atlygį, kai įprastoje aplinkoje yra sąveikaujama be jokių komercinių sandėrių.

Priverstinė prostitucija – Tai prekybos žmonėmis forma, kai žmogus įtraukiamas į prostituciją prieš savo laisvą valią (dažnai apribojant judėjimo laisvę) arba negalėdamas duoti sąmoningo ir pasverto sutikimo.

Viešasis administravimas (aktuali redakcija iki 2007 m. sausio 1d.) - įstatymais ir kitais teisės aktais reglamentuojama valstybės ir vietos savivaldos institucijų, kitų įstatymais įgaliotų subjektų vykdomoji veikla, skirta įstatymams, kitiems teisės aktams, vietos savivaldos institucijų sprendimams įgyvendinti, numatytoms viešosioms paslaugoms administruoti.

Viešasis administravimas (aktuali redakcija nuo 2007 m. sausio 1 d.) – įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems norminiams teisės aktams įgyvendinti priimant administracinius sprendimus, teikiant įstatymų nustatytas administracines paslaugas, administruojant viešųjų paslaugų teikimą ir atliekant viešojo administravimo subjekto vidaus administravimą.

Viešojo administravimo subjektai (aktuali redakcija iki 2007 m. sausio 1d.) - institucijos, įstaigos, tarnybos, valstybės tarnautojai (pareigūnai), turintys įstatymų suteiktas viešojo administravimo teises ir praktiškai įgyvendinantys vykdomąją valdžią ar atskiras vykdomosios valdžios funkcijas.

Viešojo administravimo subjektas (aktuali redakcija nuo 2007 m. sausio 1 d.) – institucija, įstaiga, pareigūnas, valstybės tarnautojas, kitas fizinis ar juridinis asmuo, kuriuos įstatymai įgalioja atlikti viešąjį administravimą.

Šiuo darbu siekiama patvirtinti keletą ***hipotezių:***

1. Iki šiol Lietuvoje nesukurta efektyvi prekybos žmonėmis prevencijos sistema.
2. Vis dar nepakankamas viešojo administravimo subjektų dėmesys šios problemos sprendimui.
3. Nėra efektyvaus lytinio auklėjimo mechanizmo, kuris formuotų neigiamą požiūrį į seksualinių paslaugų pirkimą.
4. Dauguma gyventojų neigiamai vertina viešojo administravimo vykdomas prevencines iniciatyvas prekybos žmonėmis srityje.

Autoriai nagrinėję šią temą. 1938 metais Teisių fakultetas išleido P.Minkevičiaus studiją "Metodai ir priemonės kovai su prostitucija", kurioje aptariama prostitucijos sąvoka, prostitucijos priežastys. Ši problematika išsamiau aptarta 1990 metais V.Skapcevičiaus ir V.Maksimaičio straipsnyje "Prostitucijos socialiniai ir teoriniai aspektai"[8].

Lietuvoje nuo 1993 metų pradėtos rengti ir įgyvendinamos atskirų nusikalstamumo rūšių prevencijos programos, planai ir prevenciniai įstatymai. Moksliniu lygiu prevencijos efektyvumo problema tyrinėta S.Kulianskio, A.Dapšio, I.Kerpeco, G.Minkovskio, S.Borodino ir kitų. Prekybos žmonėmis tema pasirodė dr. A.Sipavičienės, R.Erentaitės, dr. D.Turekytės, L.Rogaitės, dr. I.Bazylevo, R.Laiconienės, R.Augutienės, R.Žekonio, R.Kalašnyko, V.Gaidžio bei kitų autorių konferencijų pranešimų publikacijos.

[8] Andriulis V. Nusikaltimų prevencijos patirties Lietuvoje 1918 – 1940 m.: ontologinė apžvalga // Justitia,Vilnius: 2000, P. 17.

Tyrimo šaltinių bazę sudaro atlikti sociologiniai bei viktimologiniai tyrimai Lietuvoje bei užsienio šalyse, Lietuvos Respublikos bei tarptautiniai teisės aktai, mokslinė literatūra, tarptautinių bei nacionalinių konferencijų pranešimai bei pasisakymai, statistinės, audito bei veiklos ataskaitos, prevencinės programos bei priemonės, informacija pateikta prekybos žmonėmis prevencija užsiimančių organizacijų interneto tinklalapiuose bei įvairios metodinės medžiagos.

Ieškant atsakymų į iškeltus uždavinius, baigiamasis darbas parengtas naudojant šiuos ***tyrimo metodus:***

1. Empiriniai: naudotasi anketavimo metodu atliekant atrankinį asmenų tyrimą.

2. Teoriniai: lyginamasis teisėtyros metodas, analizuojant su prekyba žmonėmis susjusius nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus bei sisteminis analizės metodas nagrinėjant skirtingų autorių gvildenamas problemas. Naudotas ir matematinis metodas, tiriant astkiras prielaidas, priežastis ir siūlant prekybos žmonėmis prevencijos tobulinimo kryptis.

Tyrimo empirinę bazę sudaro respondentų anoniminė apklausa raštu, kurių atsakymai patvirtino daugumą darbo teorinių išvadų ir leido pateikti rekomendacinio pobūdžio tezes.

Būtina pabrėžti, jog dabartinė tiriamųjų imtis neleidžia daryti išvadų, kurių validumas galėtų būti taikomas visos šalies mastu. Norint šią siekiamybę įgyvendinti reikėtų išplėsti ne tik respondentų skaičių, bet ir tyrimo geografiją. Todėl šio darbo tyrime pateikiamos išvados gali būti taikomos tik Vilniaus miesto kontekste.

Tyrimo etapai:

2005 09 – 2005 12: baigiamojo darbo temos pasirinkimas, problemos apibrėžimas bei literatūros analizė;

2006 01 – 2006 08: teorinės dalies darbo rašymas, pasirengimas empiriniam tyrimui, anketos ruošimas;

2006 09 – 2006 12: respondentų apklausa, rezultatų analizė ir interpretacija, išvadų formulavimas;

2007 01: baigiamojo darbo gynimas.

Darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dalys, teorinės ir empirinės analizės pagrindu suformuotos išvados ir rekomendacijos, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Darbo pabaigoje pateikiamas literatūros sąrašas bei priedai.

1 skyrius.

TEORINIAI VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO VEIKLOS ASPEKTAI

XXI amžiuje populiaru kalbėti apie socialinių problemų prevenciją. Ją savo kalbose dažnai mini politikai, prevencija aptariama socialinės politikos vykdymo dokumentuose, dėl prevencijos trūkumo skundžiasi socialiniai darbuotojai, pedagogai bei psichologai, apie prevenciją vis dažniau prabyla nelaimės ištiktieji. Manoma, jog daugelio socialinių problemų, taip pat ir prekybos žmonėmis, būtų galima išvengti, jeigu būtų laiku užkirsti keliai joms atsirasti. Tačiau praktika rodo, jog socialinių problemų atveju pirmiausia užgriūva problema, o tik po to susimąstoma apie prevencijos reikalingumą. Be to – reta prevencija padeda iš tiesų išvengti problemos. Taip yra todėl, kad socialinės problemos yra kompleksinio pobūdžio ir jų neišspręsime vien politikų kalbomis, visuomenės švietimu ar pažangiausiais įstatymais[9].

Kaip teigiama 2003 metų pranešime apie žmogaus teisių įgyvendinimą pasaulio valstybėse, Lietuvoje pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą (toliau – LR BK) prekyba žmonėmis uždrausta, tačiau prekyba moterimis ir mergaitėmis prostitucijos tikslais kėlė nemažai rūpesčių. Tarptautinės ir vietinės nevyriausybinės organizacijos teigė, kad problema didėjo nepaisant to, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – Vyriausybė) stengėsi ją panaikinti[10]. Būtina pabrėžti, jog valstybės pareigūnai nesudarinėjo lengvesnių prekybos žmonėmis sąlygų ir jos netoleravo.

1.1 PREKYBA ŽMONĖMIS ISTORINIAME KONTEKSTE BEI TEISINIS PROBLEMOS REGLAMENTAVIMAS

Prekybos žmonėmis ištakos. Seniausia prostitucijos forma, žinoma dar nuo šumerų civilizacijos, buvo šventoji prostitucija. Kiekviena moteris bent kartą per metus turėjo atiduoti duoklę šventykloje aptarnaudama jos svečius iš tolimesnių kraštų. Tokių susiklosčiusių santykių priežastis ta, kad moteris neretai būdavo vyro nuosavybė, šalia daugybės privalomų pareigų turėdavo atlikti ir seksualines[11].

Romos imperijos laikais jau pradėjo plisti prostitucija, panaši į dabartinę prekybą moterimis seksualiniais tikslais. Prostitutės dažniausiai būdavo iš užkariautų kraštų prievarta atgabentos moterys ir merginos, kurias prižiūrėdavo vadinamųjų prostitučių fermeriai. Kita prievartos forma - laisvos Romos imperijos pilietės buvo verčiamos verstis prostitucija, jeigu padarydavo nusikaltimus. Paprastai ši bausmė galiodavo iki gyvenimo pabaigos[12].

[9] Sipavičienė A., Erenaitė R., dr.Tureikytė D. / red. Sipavičienė A. Prekyba moterimis: problema, prevencija, pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 35.
[10] Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1418&p_k=1.
[11] Karmaza E., Kasperavičiūtė E., Augutienė R. / red. dr. Sipavičienė A. Prekybos žmonėmis pavojai ir prevencinė veikla mokykloje: metodinės rekomendacijos mokytojams. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 48.
[12] Ten pat.

Viduramžių Europoje viešnamius kontroliuodavo tuometinės savivaldybės. Tik XVI amžiuje, itin smarkiai pradėjus plisti venerinėm ligom, pradėta labiau kontroliuoti prostitucijos verslą.

Nuo XX amžiaus pradžios stiprėjo moterų judėjimai, kurie siekė iš viso uždrausti prostituciją, nes tai buvo laikoma viena vergovės ir moterų diskriminavimo rūšių. Kaip pastebima, ši raida dar kartą parodo, kad ne teisinės priemonės, o moters vertės kėlimas, lygių lyčių teisių garantavimas duoda didžiausius rezultatus, užkertant kelią prekybą moterimis[13].

1870 metais įsikūrė pirmosios *abolicionistų organizacijos*, kurių pagrindinis tikslas buvo panaikinti legalų prostitučių išnaudojimą. Ir dabartinės kovos su prekyba žmonėmis nuostatos neretai sutampa su XX amžiaus abolicionistų idėjomis. Tokie veiksniai, kaip pagerėjęs moters ekonominis statusas ir dvasinė bei seksualinė emancipacija yra labai efektyvūs prekybos moterimis prevencijai. Svarbu, jog ilgainiui imta atvirai kalbėti, jog moterys nėra vyrų seksualinių poreikių tenkintojos, o lygiavertės asmenybės, turinčios savo seksualinius poreikius[14].

Tarpukario Lietuvoje prostitucija buvo legali. 1920 metais buvo įsteigta Lietuvos abolicionistų draugija, kurios tikslas – kelti visuomenės dorą, kovoti su prostitucija bei panaikinti prostitucijos reglamentaciją.

Prekybos žmonėmis teisinis ir politinis aspektas. Sąvoka „prekyba žmonėmis“ pirmą kartą užfiksuota dokumentuose 1889 ir 1899 metais. 1889 metais Paryžiuje įvyko pirmoji konferencija skirta prekybos moterimis klausimais. Šioje konferencijoje prekyba moterimis pavadinta „baltąja vergija“.[15]

Į prekybą žmonėmis, kaip teisinę problemą, buvo atkreiptas dėmesys XIX amžiaus pabaigoje, kai 1899 metais Londone įvyko tarptautinė konferencija dėl kovos su prekyba moterimis. Konferencijos dalyviai kreipėsi į visas valstybes, siūlydami sudaryti daugiašalius susitarimus dėl kovos su prekyba moterimis bei sudaryti atitinkamus nacionalinius komitetus. 1904 ir 1910 metais buvo sudaryti pirmieji tarptautiniai susitarimai dėl bendradarbiavimo kovojant su prekyba žmonėmis, kurie iš esmės buvo papildyti 1921 ir 1933 metų konvencijomis. 2000 m. gruodžio 13 d. Palerme buvo pasirašyta Jungtinių Tautų Konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą ir ją papildantis Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja[16]. Minėtą konvenciją 2002 metų balandžio 25 dieną pasirašė ir Lietuvos Respublika, o ją ratifikavo 2003 metų balandžio 22 dieną.

[13] Karmaza E., Kasperavičiūtė E., Augutienė R. / red. dr. Sipavičienė A. Prekybos žmonėmis pavojai ir prevencinė veikla mokykloje: metodinės rekomendacijos mokytojams. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 48.
[14] Ten pat.
[15] Ten pat, P. 49.
[16] Sipavičienė A., Erenaitė R., Tureikytė D. / red. dr. Sipavičienė A. Prekyba moterimis: Problema. Prevencija. Pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 59.

Prekybai žmonėmis problemai įvertinti 2002 m. rugsėjo 18 – 20 dienomis Briuselyje buvo surengta Europos šalių konferencija "Kova su prekyba žmonėmis ir prevencija". Ją organizavo Tarptautinė migracijos organizacija (toliau – TMO), Europos Parlementas ir Europos Komisija. Jos rezultatas – priimta Briuselio deklaracija.

Briuselio deklaracija – tai kvietimas Europos šalims netoleruoti šios naujos vergovės formos, tai gairės, kaip kovoti su prekyba žmonėmis, kaip sustiprinti prevencinį darbą šioje srityje. Ši deklaracija „Prekybos žmonėmis prevencija ir kova su prekyba žmonėmis" bei jos priedai – Rekomendacijos, Standartai ir Geriausia praktika susideda iš keturių dalių, kurių viena skirta prevencijai[17]. Atsižvelgiant į šio dokumento nuostatas įkurta „Ekspertų grupė dėl prekybos žmonėmis", kuri teikia Europos Komisijai jos prašymu arba savo iniciatyva nuomones arba pranešimus[18].

Pažvelgus į XXI amžiaus Lietuvos teisinę sistemą matome, jog svarbūs pakeitimai LR BK dėl šio nusikaltimo įsigaliojo nuo 2005 metų liepos 1 dienos. Pagrindiniai baudžiamąją atsakomybę už prekybą žmonėmis apibrėžiantys straipsniai yra: 147 straipsnis „Prekyba žmonėmis", 147^1 straipsnis „Išnaudojimas priverstiniam darbui", 157 straipsnis „Vaiko pirkimas arba pardavimas. Taip pat su prekybos žmonėmis susiję 146, 162, 307, 308 bei 309 straipsniai[19].

Lietuvos įstatymas akcentuoja keturias prekybos žmonėmis formas – prostituciją, pornografiją, prievartinį darbą ir prekybą organais. Mūsų regione ypač aktuali problema – prekyba žmonėmis prostitucijos tikslais. Autoriai pastebi, jog prieš dešimtmetį Lietuvoje paplitusi prekyba žmonėmis prostitucijos tikslais tapo vienu pagrindinių nusikalstamo pasaulio pajamų šaltinių.

Nuo 2005 metų birželio 16 dienos įsigaliojo Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – LR ATPK) pakeitimas dėl seksualinių paslaugų pirkimo ir teikimo. LR ATPK $182^{(1)}$ straipsnis teigia, jog vertimasis prostitucija ar atlygintinis naudojimasis prostitucijos paslaugomis – užtraukia baudą nuo trijų šimtų iki penkių šimtų litų. Iki 2005 metų birželio 16 dienos Lietuvos Respublikos įstatymai kliento atsakomybės nenustatė. Taip pat nebuvo teisinės normos, atleidžiančios nuo administracinės atsakomybės asmenis, kurie buvo įtraukti į prostituciją ar nukentėję nuo prekybos žmonėmis ir yra pripažinti nukentėjusiais baudžiamajame procese. Šio straipsnio pakeitimas – viena iš priemonių spręsti prostitucijos paklausos mažinimo problemą Lietuvoje bei alternatyva prostitucijos legalizavimui. Šiuo metu įstatymas nustato atsakomybę ne tik asmenims, kurie atlygintinai naudojasi prostitucijos paslaugomis, taip pat atleidžia nuo atsakomybės asmenis, kurie buvo įtraukti į prostituciją ar nukentėjo nuo prekybos žmonėmis ir yra pripažinti nukentėjusiais baudžiamajame procese[20]. Iki

[17] Sipavičienė A., Erenaitė R., Tureikytė D. / red. dr. Sipavičienė A. Prekyba moterimis: Problema. Prevencija. Pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 60.
[18] Europos komisijos sprendimas "Įkuriantis konsultacinę grupę, vadinamą „ekspertų grupe dėl prekybos žmonėmis" (2003/209/EB), 2003 m. kovo 25 d.
[19] Prekyba žmonėmis: policijos pareigūno konspektas. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2006, P. 5.
[20] Ten pat, P. 8

2006 metų lapkričio mėnesio pagal LR ATPK 182(1) pataisą nubausti trys asmenys: trys vyrai ir viena moteris.

Dr.I.Bazylevas teigia, jog Lietuvoje gatvės prostitucija sumažėjo beveik dvigubai nustačius administracinę atsakomybę seksualinių paslaugų pirkėjams: sumažėjo pasiūla gatvėse, todėl atitinkamai sumažėjo ir seksualinių paslaugų rinka.

Siekiant reglamentuoti ir kontroliuoti seksualinių paslaugų teikimą, 2000 metų liepos 18 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas, kuris draudžia bet kokiomis formomis ir priemonėmis skleisti sekso paslaugų reklamą. Tenka konstatuoti, kad šiuo metu vis dar nėra teisinių priemonių, draudžiančių dviprasmiškus skelbimus spaudoje. Tokiuose skelbimuose tiesiogiai nenurodomas seksualinių ar kitų panašių paslaugų teikimas, o už skelbimų turinį redakcija neatsako[21]. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 10 straipsnis reglamentuoja, jog visuomenės informavimo priemonių cenzūra draudžiama.

Teisės instituto prie Teisingumo ministerijos specialistai teigia, kad privataus pobūdžio skelbimai, jeigu jie nekursto rasinės, religinės, tautinės ar panašios neapykantos, negali būti uždrausti spausdinti, nepaisant jų dviprasmiškumo. Teisine prasme reklaminis skelbimas spaudoje vertintinas kaip parengtinė veikla, kuri, remiantis administracine teise, nėra baudžiama, todėl atsakomybės klausimas patiems seksualinių paslaugų teikėjams, reklamuojantiems savo paslaugas, neiškyla. Jeigu skelbimą pateikia sąvadautojas, jo veikla gali būti vertinama kaip rengimasis sąvadauti. Tokiu atveju jam iškyla Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso numatyta atsakomybė už sąvadavimą[22].

Reikėtų paminėti, jog Lietuvos Respublikos įstatymai nenustato tikslaus prekybos žmonėmis aukoms ir nukentėjusiems padarytos žalos kompensavimo mechanizmo.

Galima daryti **i š v a d ą**, kad egzistuoja didžiulis rinkinys tarptautinių susitarimų, direktyvų, protokolų ir politinių pareiškimų, nacionalinė teisinė bazė, taip pat yra Žmogaus teisių konvencijos, kuriomis galima remtis kaip įrodymais arba net naudoti kaip šaltinius, reikalaujant, kad šalies viešojo administravimo subjektai imtų veikti, siekiant apsaugoti piliečius nuo prekybos žmonėmis ir seksualinio išnaudojimo padarinių. Tai garantuoja ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnis, kuriame sakoma, jog "valdžios įstaigos tarnauja žmonėms".

1.2 PREKYBOS ŽMONĖMIS IR PROSTITUCIJOS SAMPRATŲ DICHOTOMIJA

Prekybos žmonėmis samprata. Labiausiai paplitęs ir dažniausiai naudojamas prekybos žmonėmis apibrėžimas yra suformuluotas Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau – JTO) 2000 metų specialiame Protokole dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos,

[21] Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1418&p_k=1.
[22] Ten pat.

sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, kuris papildo JTO konvenciją prieš organizuotą nusikalstamumą. *Prekybos žmonėmis samprata* apibrėžiama minėto protokolo 3 straipsnyje[23]:

a) Prekyba žmonėmis reiškia asmenų verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar priėmimą naudojant gąsdinimus, jėgą ar kitas prievartos formas, apgaulę, sukčiavimą, piktnaudžiavimą valdžia ar pasinaudojant kito asmens pažeidžiamumu arba duodant mokestį ar kitokią naudą siekiant gauti sutikimą asmens, kurio įtakoje yra kitas asmuo, pastarojo išnaudojimą, prievartinį darbą ar paslaugas, vergiją ar į vergiją panašią veiklą, arba organų pašalinimą.

b) Į prekybos žmonėmis aukos sutikimą būti laikomai išnaudojimo, apibrėžtoje paragrafe (a), neatsižvelgiama, jei jis buvo išgautas naudojant paragrafe (a) išvardytas prievartos, apgaulės ar kontrolės priemones;

c) Vaiko verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas išnaudojimo tikslais laikomas prekyba žmonėmis, net jei nebuvo panaudotos išvardintos priemonės;

d) Vaikais laikomi asmenys iki 18 metų.

Atsižvelgiant į tai, kad šį protokolą Lietuva ratifikavo 2003 balandžio 22 dieną, kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui suteikiama teisė ginti savo interesus remiantis minėto protokolo nuostatomis.

Šiam Jungtinių Tautų prekybos žmonėmis apibrėžimui pritaria ir juo remiasi tiek atskiros valstybės, tiek ir įvairios organizacijos. Nepaisant to, egzistuoja ir kiti oficialūs šio reiškinio apibrėžimai. Pavyzdžiui, stambios tarptautinės organizacijos, kurių veikla apima kovą su prekyba žmonėmis (Europos Komisija, Europolas, Tarptautinė migracijos organizacija, Tarptautinė darbo organizacija ir kitos), paprastai turi savo apibrėžimus šiam reiškiniui, kurie iš esmės neprieštarauja JTO apibrėžimui, bet atspindi konkrečios organizacijos veiklos pobūdį[24].

JAV Kongresas 2000 metais priėmė Prekybos žmonėmis ir prievartos apsaugos aktą, kuriame prekyba žmonėmis apibrėžiama kaip:

a) pardavimas seksualiniais tikslais, kai komercinio sekso aktas sukeltas jėga, apgaule ar šantažu ar kai asmeniui, kuris įtrauktas į tokią prekybą, nėra 18 metų;

b) verbavimas, transportavimas, tiekimas ar įsigijimas žmonių darbui ar paslaugoms, naudojant jėgą, apgavystę ar šantažą, siekiant priversti paklūsti katorgai, peonažui (peonų baudžiamasis darbas), darbui už skolas ar vergijai.

LR BK 147 straipsnio 1 punktas prekybą žmonėmis apibrėžia taip: asmens pardavimas ar kitoks perleidimas, arba asmens įsigijimas arba verbavimas, gabenimas ar laikymas nelaisvėje žmogų panaudojant fizinį smurtą ar grasinimus arba kitaip atimant galimybę priešintis, arba pasinaudojant nukentėjusio asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu, arba panaudojant

[23] Sipavičienė A., Erenaitė R., Tureikytė D. / red. Sipavičienė A. Prekyba moterimis: Problema. Prevencija. Pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 20.
[24] Tarptautinė migracijos organizacija (Vilniaus biuras) // Prieiga per internetą: http://www.darbaz.lt/lt/apie_problema_rimtai/prekyba_zmonemis_kas_tai.

apgaulę, arba sumokant pinigus ar suteikiant kitokia turtinę naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį, jeigu kaltininkas žinojo arba siekė, kad nukentėjęs asmuo būtų įtrauktas į prostituciją ar būtų pelnomasi iš šio asmens prostitucijos arba jis būtų išnaudojamas pornografijai ar priverstiniam darbui[25].

Prostitucija, kaip prekybos žmonėmis forma. Dažniausiai laikomasi nuostatos, kad prekybą žmonėmis ir prostituciją reikia suprasti kaip atskirus reiškinius ir taikyti jiems skirtingas priemones. Praktikoje susidūrus su prekyba žmonėmis prostitucijos tikslais, paaiškėja, kad šie reiškiniai tarpusavyje gali būti glaudžiai susiję. Pavyzdžiui, tos pačios nusikaltėlių struktūros užsiima ir prekybos žmonėmis, ir prostitucijos organizavimu. "Jungtinių tautų duomenimis apie 80% iš parduotų žmonių buvo parduoti seksualinio išnaudojimo tikslams"[26].

Prekybos žmonėmis atveju žmogus yra traktuojamas kaip daiktas, kuris atneša pelną prekiautojui žmonėmis. Prostitucijos atveju suteneris nebūtinai prievarta laiko moteris, kad jos aptarnautų klientus. Reikia paminėti, jog riba, tarp savanoriškos ir priverstinės prostitucijos slidi ir sunkiai nustatoma, nes į prostituciją lengviausiai įtraukti ekonomiškai, psichologiškai, emociškai pažeidžiamus žmones, kuriais lengva manipuliuoti, nesunku įtikinti, jog tai yra jų pačių pasirinkimas[27]. Todėl dažniausiai tai yra tariamas laisvas pasirinkimas.

Sąvokos prekyba moterimis ir priverstinė prostitucija vartojamos ir kaip tą patį reiškinį apibrėžiantys terminai. Prekyba moterimis seksualinėms paslaugoms teikti yra labiausiai paplitusi prekybos žmonėmis forma[28].

Pasitaiko tarpinės panašių paslaugų formų, kai sekso paslaugos nebūtinai bus teikiamos: moteris ar vyras pasamdomas būti partneriu, "vyru" ar "žmona" tam tikram laikui. Kita pasitaikanti forma – *konsumacija, kuri* neatsiejama nuo prostitucijos. Kaip rodo praktika, tai pirmas žingsnis prostitucijos link[29]. Tačiau daugelis nesieja šio verslo su prostitucija. Tai parodo "tolerantiškas" žmonių nuostatas į prekybą kūnu.

Priešingai pozicijai, kurios laikosi prostitucijos gynėjai, kad prekyba žmonėmis ir prostitucija turėtų būti atsikirtos, vyrams, kurie perka mergaites ir moteris šis atskyrimas nerūpi. Jie neklausia moterų ir mergaičių, ar jos atsidūrė prostitucijos tinkle savo noru ar buvo priverstos, ar yra vietinės, ar atvežtos į šalį seksualiniam išnaudojimui, tačiau ieško labiausiai pažeidžiamų[30], teigia M O'Connor ir G Healy.

---

[25] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.

[26] O'Connor M., Healy G. Ryšys tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslams: informacinis vadovas. 2006. Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Rysys%20tarp%20prostitucijos%20ir%20prekybos%20zmonemis%20seksualinio%20isnaudojimo%20tikslams%20%20Informacinis%20vadovas.pdf>.

[27] Karmaza E., Kasperavičiūtė E., Augutienė R. / red. dr. Sipavičienė A. Prekybos žmonėmis pavojai ir precencinė veikla mokykloje: metodinės rekomendacijos mokytojams. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 47.

[28] Ten pat, P. 48.

[29] Ten pat, P. 47.

[30] O'Connor M., Healy G. Ryšys tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslams: informacinis vadovas. 2006, prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Rysys%20tarp%20prostitucijos%20ir%20prekybos%20zmonemis%20seksualinio%20isnaudojimo%20tikslams%20%20Informacinis%20vadovas.pdf>.

Atsižvelgiant į prostitucijos ir prekybos žmonėmis sąsajas vis labiau įsitvirtina nuomonė, jog seksualinių paslaugų pirkimas ir pardavimas yra grubus žmogaus teisių pažeidimas, seksualinis išnaudojimas, tam tikra smurto prieš moterį išraiška.

„Egzistuoja poreikis imtis veiksmų moterų žmogaus teisių srityje, siekiant kovoti su smurtu prieš moteris. Vyriausybės turėtų pripažinti ryšį tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis, o taip pat, kad prostitucija - tai smurtas prieš moteris. Svarbu, kad valstybės vykdytų efektyvias sankcijas prieš sutenerius, prekiautojus žmonėmis ir perkančiuosius“ – teigia Monica O‘Connor ir Grainne Healy[31].

Prostitucija yra viena prekybos žmonėmis apraiškos formų. Italijos socialinių mokslų daktarė Lisa Brusa yra pasakiusi: “Prostitucija – nei izoliuotas reiškinys, nei socialinė liga, kurią būtų galima išrauti su šaknimis, kad apsaugotume sveikuosius. Į ją reikia žiūrėti, kaip į pačioje socialinėje aplinkoje užprogramuotą lyčių tarpusavio santykių rezultatą, kur net seksualumas tampa preke, kurią galima parduoti ar išmainyti[32].

Lietuva – Europos ir pasaulio dalis, taigi visos problemos, būdingos kaimyninėms valstybėms, neaplenkė ir jos. Viena būdingų visoms pokomunistinėms valstybėms problemų – nedarbas, kurio pasekmės ypač skaudžiai palietė moteris. Norėdamos išgyventi, moterys dažnai imasi bet kokio darbo, net ir seksualinių paslaugų teikimo. Jų bejėgiškumu naudojasi prekeiviai, parduodantys moteris kaip pigią darbo jėgą ir Lietuvoje, ir užsienyje. Taip jos tampa gyvosiomis prekėmis, pakliūvančiomis į prostitucijos vergovę.[33]

Išnaudojimo struktūra paprasta, nes dažniausiai tik vyrai valdo šitą verslą, ir beveik vien tik moterys yra parduodamos[34], pastebi Seimo lygių galimybių kontrolierė Aušrinė Burneikienė. Tačiau reikėtų pastebėti, jog 2006 m. spalio mėn. į teisiamųjų suolą sėdo sąvadautoja R. Latyšovičius, kuri teismo metu prisipažino įkūrusi prostitucijos firmą. Reikia pastebėti, jog tik viena nukentėjusi mergina buvusiems sąvadautojams yra pateikusi civilinį ieškinį. [35].

Neatsitiktinai Europos Taryba paskelbė, kad 2002 metais prioritetiniai klausimai lyčių lygybės srityje – kova su smurtu prieš moteris bei kova prieš prekybą žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslu[36].

Lyčių nelygybė yra neatsiejama nuo prostitucijos skatinimo ir normalizavimo. Lyčių lygybė liks nepasiekiama tol, kol vyrai perka, parduoda ir išnaudoja moteris ir vaikus įtrauktus į prostituciją[37].

---

[31] O‘Connor M., Healy G. Ryšys tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslams: informacinis vadovas. 2006, prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Rysys%20tarp%20prostitucijos%20ir%20prekybos%20zmonemis%20seksualinio%20isnaudojimo%20tikslams%20%20Informacinis%20vadovas.pdf>.

[32] Blinkevičiūtė V. Socialinė politika sprendžiant prekybos žmonėmis problemas // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000, P. 57.

[33] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. 62 „Dėl Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos“//Valstybės žinios, 2002, 6-231.

[34] Burneikienė A. Moterų ir vyrų lygių galimybių plėtojimas – prielaida užkertant kelią prekybai žmonėmis // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000, P. 25.

[35] Kutrevičius A. Sąvadautoja dėjosi geradare // Lietuvos rytas. 2006, Nr. 243 (4810).

[36] Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1418&p_k=1.

Nereikėtų pamiršti, jog lyčių nelygybę įtvirtinančios nuostatos gali būti žalingos ir vyrams. Retai sutinkama nuostata, kad jeigu vyras užsiima prostitucija ar yra įtraukiamas į kitas prekybos žmonėmis formas, jis gali būti tokia pat auka, kaip ir moteris, atsidūrusi analogiškoje situacijoje, ir kad jam irgi reikalinga pagalba. Išskyrus Vyrų krizių centrą, Lietuvoje beveik nėra pagalbos vyrams organizacijų.

Galima daryti **i š v a d ą**, jog nėra vieningo prekybos žmonėmis apibrėžimo, oficialiuose dokumentuose šalys remiasi JTO 2000 metų specialiame Protokole dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos sustabdymo ir vertimąsi už ja, nuostatomis.

Priverstinė prostitucija – tai sudėtinė prekybos žmonėmis dalis, kai suviliotas, ar prievarta įtrauktas ir parduotas asmuo verčiamas teikti seksualines paslaugas. Atsižvelgiant į prekybos žmonėmis ir prostitucijos ryšį, turėtų būti netoleruotina jokia žmogaus kūno pirkimo ar pardavimo forma.

Šiuo metu Lietuvoje netinkamas visuomenės švietimas lyčių lygybės klausimais, vis dar vyrauja patriarchalinis požiūris į moterį. Prekyba žmonėmis, prekyba moterimis yra ir žmogaus teisių pažeidimo forma, diskriminacija lyčių lygybės atžvilgiu.

Tarptautinės konvencijos įtvirtina nuostatas, kad prekyba žmonėmis yra uždrausta, primena, jog reikia imtis priemonių panaikinti šią diskriminacijos formą, kaip prostituciją, tačiau iki šiol vis dar baudžiamos moterys, užsiimančios prostitucijos verslu.

1.3 VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO SUBJEKTAI, ĮGYVENDINANTYS PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJĄ

Nors prekyba žmonėmis nėra naujas reiškinys, Lietuvoje šia problema susirūpinta tik praėjusio dešimtmečio viduryje, nors ekspertų vertinimu, Lietuvoje prekybos žmonėmis mastai yra didžiausi tarp Baltijos valstybių. Todėl atsižvelgiant į prekybos žmonėmis problemos aktualumą, Lietuvoje reikėjo sukurti prekybos žmonėmis prevencijos sistemą, kurią sudarytų viešojo administravimo subjektų visumą: tiek valstybinės institucijos, tiek nevyriausybinės organizacijos, tai pat pasitelkiant žiniasklaidą bei religines struktūras, atsižvelgiant į geriausią užsienio valstybių ir tarptautinių organizacijų vykdomos prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės patirtį

Lietuvoje 1996 metais pradėjo kurtis nevyriausybinės organizacijos, nes tuo metu nebuvo veikiančios valstybinės teisinės ir socialinės pagalbos sistemos be žinios dingusių žmonių artimiesiems ir asmenims nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis. Nemažėjo dingusių be žinios

[37] O'Connor M., Healy G. Ryšys tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslams: informacinis vadovas. 2006, prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Rysys%20tarp%20prostitucijos%20ir%20prekybos%20zmonemis%20seksualinio%20isnaudojimo%20tikslams%20%20Informacinis%20vadovas.pdf>.

asmenų skaičius, visuomenė nebuvo informuota apie šį reiškinį, todėl negalėjo įtakoti valstybinių institucijų sukurti operatyvią dingusių be žinios žmonių paieškos sistemą.

Taigi, iki 2002 metų prekybos žmonėmis prevencija rūpinosi nevyriausybinės organizacijos, o jų vykdomos priemonės nebuvo finansuojamos iš valstybės biudžeto, todėl natūralu, jog jų efektyvumas buvo nepakankamas, norint mažinti naujų asmenų įtraukimą į prekybą žmonėmis ir prostituciją bei siekiant gerinti prekybos žmonėmis aukų socialinį rėmimą ir apsaugą. Organizacijoms lėšas skirdavo ambasados bei tarptautiniai fondai. Problemos mastams nemažėjant ir Vyriausybei pripažinus jos aktualumą, buvo parengta Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002 - 2004 metų programą, kurios koordinatoriumi paskirta Vidaus reikalų ministerija, atskaitinga už prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos priemonių sistemos įgyvendinimą Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

Nuo šios programos patvirtinimo už prekybos žmonėmis kontrolę ir priežiūrą buvo atsakingi šie viešojo administravimo subjektai: Vidaus reikalų, Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Teisingumo, Socialinės apsaugos ir darbo, Užsienio reikalų, Ūkio, Finansų ministerijos, 2 viešosios įstaigos: „Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras“, „Praeities pėdos“, 3 visuomeninės organizacijos: „Lietuvos moterų namai. Krizių centras“, „DŽŠPC“, Vilniaus miesto motinos ir vaiko pensionas, miestų savivaldybės, Lietuvos Teisės Universitetas, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra[38].

Siekiant prekybos žmonėmis kryptingos, ilgalaikės ir kompleksinės prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos priemonių sistemos tęstinumo, patvirtinta Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005 – 2008 metų programa, kurią įgyvendina šie viešojo administravimo subjektai: Vidaus reikalų, Teisingumo , Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo ministerijos, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos, Generalinė prokuratūra, Nacionalinė teismų administracija, Lietuvos žmogaus teisių centras, kitos valstybės institucijos ir įstaigos, savivaldybės, mokslo įstaigos, nevalstybinės ir tarptautinės organizacijos.

Remiantis šiomis nacionalinėmis programomis pradėjo formuotis viešojo administravimo subjektų sistema, įgyvendinanti valstybiniu lygiu kompleksišką, nuoseklią ir sistemingą prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevenciją bei kontrolę (žr. 1 priedą).

Galima daryti **i š v a d ą**, jog veikiant tokiai numatytai viešojo administravimo subjektų sistemai, taptų veiksmingesnė socialinė prekybos žmonėmis prevencija, stiprėtų nukentėjusiųjų nuo prekybos žmonėmis teisių ir laisvių apsauga, būtų užtikrinama socialinė parama nukentėjusiesiems nuo prekybos žmonėmis taip pat garantuotų veiksmingą kontrolę su organizuotu nusikalstamumu ir pavieniais nusikaltimais, susijusiais su prekyba žmonėmis bei

[38] Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito 2005 04 29 ataskaita Nr. 2040-4 "Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės ir prevencijos 2002 – 2004 metų programa" // Prieiga per internetą <www.vkontrole.lt/veikla_ataskaita.php?882>.

glaudų ir koordinuotą valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nevalstybinių ir tarptautinių organizacijų bendradarbiavimą kovojant su prekyba žmonėmis.

1.4 PREKYBA ŽMONĖMIS: TENDENCIJOS LIETUVOJE BEI UŽSIENYJE

Prekybos žmonėmis mastas. Prekyba žmonėmis – nelegalus ir labai pelningas verslas, dažniausiai – tarptautinis verslas. Todėl vienos šalies pastangos bus bevaisės, nes šis nusikaltimas peržengia nacionalinių sienų ribas. Šio reiškinio neliktų tik tuomet, kai nebeliktų paties verslo paklausos. Taigi tikroji prekybos žmonėmis prevencija reikštų tarptautiniu mastu suderintas poveikio priemones, kurios užkirstų kelią tokiai prekybai.

Prekyba žmonėmis šiuo metu laikoma vienu pagrindinių nusikalstamo pasaulio šaltinių. JAV valstybės departamento duomenimis, kasmet pasaulyje parduodama 800 – 900 tūkstančių žmonių, daugiausia – moterų ir vaikų. Kai kurių ekspertų teigimu, prekybos žmonėmis mastas siekia 4 milijonus asmenų per metus[39]. Europoje, Europolo duomenimis, per metus apie 1200 tūkstančių žmonių tampa prekybos žmonėmis aukomis. Ekspertų vertinimu, Lietuvoje prekybos žmonėmis mastai yra didžiausi tarp Baltijos valstybių, tačiau oficialios statistikos nėra[40]. Apytiksliais paskaičiavimais šio nelegalaus verslo pajamos viršija viso pasaulio karinį biudžetą.

JAV Kongresas nurodo, kad kasmet visame pasaulyje yra parduodama nuo 1 iki 2 milijonų žmonių. Pačiose Jungtinėse Valstijose – apie 50 tūkstančių žmonių (beje, priverstinio darbo forma dažniausiai sutinkama JAV), Europoje, Europolo duomenimis, – apie 120 tūkstančių. JTO duomenimis, per pastaruosius 30 metų vien tik Azijoje prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais aukomis tapo daugiau nei 30 milijonų moterų ir vaikų. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, kiekvieną vakarą apie 130 moterų Vilniaus stoties rajone pardavinėja savo kūną, o vidutiniškai 300 – 550 vyrų ieško sekso partnerės.[41]

Nėra tiksliai žinoma, kiek yra išvežta iš Lietuvos žmonių, todėl dažnai remiamasi užsienio partnerių, policijos duomenimis ir kai kuriais netiesioginiais tyrimais Lietuvoje bei NVO teikiama informacija.

Apie prevencijos reikalingumą signalizuoja šios tendencijos:

- 14 proc. jaunimo sako, kad tarp jų pažįstamų, kolegų, draugų, giminių ar šeimos narių yra pasitaikę atvejų, kai merginos buvo išvežtos ar jas buvo bandoma išvežti į užsienį dirbti prostitutėmis. Tarp visų šalies gyventojų asmeniškai su šia problema susidūrusių yra 7 proc.[42]

[39] Traffing in persons. The USAID Strategy for Response, 2003. Prieiga per internetą <http://www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/trafficking_in_person_usaids_response_march2004.pdf>.
[40] Bazylevas I. Ruošiamos "Prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos prevencijos bei kontrolės 2005 – 2008 metų programos" perspektyvos // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005. P. 57.
[41] Karmaza E., Šimaitis A., Kvieskienė G. Prekyba moterimis ir vaikais: metodiniai patarimai pedagogams prevencinės veiklos aspektai. Vilnius: 2003, P. 48.
[42] Sipavičienė A., Gaidys V. Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas. Vilnius: Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija Socialinių tyrimų institutas, 2003, P. 29.

- Apklausus Rusijos moksleivius apie prestižines profesijas, paaiškėjo, kad prostitucija patenka į prestižiškiausių profesijų dešimtuką. Toks požiūris dažnai suformuojamas „muilo operų“, jis pastebimas ir Lietuvoje[43].

- Lietuvoje moters vaidmuo nelygus vyro vaidmeniui, todėl atsiranda palankios sąlygos paversti moterį sekso ir pardavimo objektu. S.Valicko tyrimas parodė, kad tarp vyrų susiformavęs pakantus požiūris į seksualinių paslaugų pirkimą Lietuvoje. Pastebima, jog labai sunku išvengti besiformuojančios pasiūlos, nes yra paklausa. Todėl viena efektyviausių prevencijos priemonių yra potencialių pirkėjų švietimas[44].

- Nesudėtingas potencialių aukų įviliojimas apgaulės būdu[45].

Lietuvoje prekyba moterimis neretai suprantama tik kaip *priverstinė prostitucija*, todėl natūralu, kad šis klausimas tampa teisėsaugos institucijų problema. O pastaroji neišvengiamai tampa kriminalinė, ir dėmesys krypsta vien į prostitučių bei sąvadautojų nusikalstamą veiką. Prekyba moterimis siejama tik su prievartine prostitucija ir žmogaus dingimu, pamirštama, kad visas žinomas prostitucijos formas derėtų vertinti kaip smurto prieš moteris apraiškas ir jų teisių pažeidimą. Deja, Lietuvoje iki šiol nėra sukurta Nacionalinė (visų rūšių) smurto prieš moteris panaikinimo strategija[46].

Dėl didelio nedarbo lygio Lietuvoje egzistuoja ir tokia prekybos žmonėmis forma, kaip *žmonių gabenimas į užsienį nelegaliam darbui*. Įvairios nelegalios firmos arba atskiri asmenys surenka pinigus ir veža žmones į užsienio šalis, žadėdami legalų darbą ir gerą uždarbį. Tačiau, geriausiu atveju, darbas būna nelegalus ir labai sunkus, o išvežti žmonės neturi jokių teisių. Dažnai būna ir taip, kad išvežti žmonės negauna ir nelegalaus darbo, jie paliekami užsienio valstybėse be jokio pragyvenimo šaltinio ir yra priversti daryti nusikaltimus[47].

Lietuva įsipareigojusi laikytis Tarptautinės darbo organizacijos konvencijos Nr. 29 “Dėl priverstinio ar privalomojo darbo” nuostatų. Deja, dėl didelio šios prekybos žmonėmis formos latentiškumo nėra tikslios statistikos, kiek žmonių iš Lietuvos išvežama nelegaliam, o ypač priverstiniam darbui.

Lietuvoje užfiksuoti keli vaiko pardavimo atvejai. Tačiau, siekdama iš anksto užkirsti kelią vaikų pardavimui bei seksualiniam išnaudojimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2000 m. sausio 11 d. nutarimu Nr. 29 “Dėl Nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą” patvirtino Nacionalinę programą prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą. 2003 m. vasario 21 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministru patvirtintas įsakymas „Dėl koordinavimo komisijos nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą

[43] Karmaza E., Kasperavičiūtė E., Augutienė R. / red. Sipavičienė A. Prekybos žmonėmis pavojai ir prevencinė veikla mokykloje: metodinės rekomendacijos mokytojams. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 18.
[44] Valickas S.Moksleivių ir studentų požiūris į prostituciją. Teisės apžvalga. Vilnius: 1990, Nr.3, P. 25.
[45] Karmaza E., Kasperavičiūtė E., Augutienė R. / red. dr. Sipavičienė A. Prekybos žmonėmis pavojai ir prevencinė veikla mokykloje: metodinės rekomendacijos mokytojams. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 19.
[46] Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1418&p_k=1.
[47] Ten pat.

vykdymui sudarymo“, o 2005 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 491 patvirtino Nacionalinę smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005 – 2007 metų programą.

Reikėtų pastebėti, jog Lietuvoje daugėja išaiškintų prekybos nepilnamečiais atvejų, taip pat daugėja užsienio šalyse išaiškintų nepilnamečių iš Lietuvos pardavimo atvejų[48].

Lietuvoje neturima statistinių duomenų, nebuvo atliekami sociologiniai tyrimai, taip pat nėra teisinės praktikos apie tokias prekybos žmonėmis pasireiškimo formas: žmogaus pardavimą (perleidimą) už skolas, priverstinę santuoką, priverstinį nėštumą ar abortą, neteisėtą žmogaus organų transplantaciją ar pardavimą (kontrabandą), priverstinę vyrų prostituciją. Nėra tikslios informacijos apie žmonių dingimo be žinios sąsajas su prekyba žmonėmis[49].

Jungtinių Amerikos Valstijų valstybės departamentas kiekvienais metais pagal 2000 metų prievartos ir prekybos žmonėmis aukų apsaugos įstatymą pasauliniu mastu vertina užsienio šalių vyriausybių pastangas kovoje su prekyba žmonėmis. Efektyvi prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolė ir prevencija – vienas iš kriterijų pagal kuriuos yra sprendžiama, kaip valstybėje yra užtikrinamos žmogaus teisės ir laisvės, ir atsižvelgus į tai, formuojamas atitinkamas valstybės įvaizdis kitų Europos valstybių sambūryje[50].

Pagal minėtą JAV įstatymą visos šalys suskirstytos į 4 grupes: 1) visiškai atitinkančias, didžiausias pastangas dedančias valstybes; 2) mažesnes pastangas dedančias valstybes; 3) valstybes, turinčias rimtų problemų, kovojant su prekyba žmonėmis; 4) tarpinė kategorija, t. y. stebimųjų valstybių. Atkreiptinas dėmesys, kad įgyvendindama valstybines kovos su prekyba žmonėmis priemones, Lietuva jau ketverius metus iš eilės patenka į pirmąją šalių grupę[51]. Taigi, Lietuva priskiriama prie valstybių, kurios deda didžiausias pastangas kovoje su prekyba žmonėmis.

Galima daryti **i š v a d ą**, jog prekybos žmonėmis problema egzistuoja ir Lietuvoje - tai pripažįsta tiek visuomenė, tiek valdžios atstovai. Lietuvoje viešojo administravimo subjektai deda dideles pastangas kontroliuojant šį nelegalų verslą. Ekonomikos globalizacijos procesas taip pat reiškia sekso industrijos globalizavimą. Pagrindinis šių pinigų šaltinis yra priverstinė protitucija bei kitoks seksualinis merginų ir moterų išnaudojimas. Šia nusikalstama veika žala padaroma ne tik asmenims, tapusiems aukomis bei jų šeimoms, bet ir valstybės ekonomikai bei finansų sistemai.

[48] Bazylevas I. Ruošiamos “Prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos prevencijos bei kontrolės 2005 – 2008 metų programos” perspektyvos // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005, P. 58.
[49] Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje. Prieiga per internetą :http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1418&p_k=1.
[50] Vidaus reikalų ministerijos 2006 m. I pusmečio informacija apie Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programos įgyvendinimo eigą Lietuvos Respublikos Vyriausybei.
[51] Ten pat.

1.5 SPECIFINIS PREKYBOS ŽMONĖMIS OBJEKTAS: VAIKAI

Vis daugiau nepilnamečių yra įtraukiama į prekybos žmonėmis pinkles. Paaugliai ir vaikai tampa paklausesne preke. 1996 metais Stokholme įvyko pirmasis pasaulinis kongresas, skirtas prekybos vaikais ir komercinio seksualinio išnaudojimo problemoms spręsti. Jo metu buvo pabrėžta, kad ir vaikai vis labiau yra pardavinėjami sekso pramonei, siekiant gauti finansinę naudą[52].

Valstybių įsipareigojimai kovoti su neteisėtu vaikų perkėlimu ir negrąžinimu, ginti vaikus nuo visų seksualinio išnaudojimo ir seksualinio suvedžiojimo formų, imtis bet kokių priemonių, apsaugant vaikus nuo jų pagrobimo, kontrabandos ir prekybos jais yra įtvirtinti 1989 metų Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje, suteikusioje politinį prioritetą vaikams, taip pat šalių nacionaliniuose teisės aktuose.

Prekybai vaikais priskirtini tokie veiksmai, kaip vaikų verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas tiek šalies viduje, tiek už jos ribų, tikslu juos išnaudoti, gauti materialinę naudą[53].

Lietuvoje formuojasi ar jau yra atskiros prekybos vaikais formos, jų apraiškos, tačiau specialių tyrimų šioje srityje nebuvimas, menki oficialūs statistiniai duomenys leidžia tik spėlioti apie šio nusikaltimo, atskirų jo formų išplitimą.

Remiantis skelbiamais duomenimis apie prekybos vaikais atvejų išaiškinimą bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos turima informacija teigtina, kad sparčiausiai Lietuvoje vystosi viena iš prekybos vaikais formų – vaikų pardavimas priverstinei prostitucijai. Vaikai taip pat yra įtraukiami į nusikalstamą veiklą, kaip pavyzdžiui narkotinių medžiagų platinimą, kišenvagystes, siekiant tikslo patiems nusikaltimų organizatoriams išvengti baudžiamosios atsakomybės, kadangi vaikai, padarę panašius nusikaltimus, dėl savo amžiaus gali būti atleisti nuo bausmės[54].

"Save the children" yra didžiausia NVO, kovojanti už vaiko teises. Ją sudaro 29 pasaulio šalys, kurios dirba pagal vieningą strateginį planą ir nuo 2000 metų Lietuvos "Gelbėkit vaikus" dalyvauja tuose procesuose kaip asocijuota narė. Organizacija "Gelbėkit vaikus" siekia, kad atsakomybė už vaikų teises ir vaikų gerbūvį būtų įduota į rankas žmonių, kurie turi didžiausią atsakomybės priklausomybę šioje srityje. Vyriausybė ir jos institucijos turi įvairiais lygiais saugoti vaiko teises įstatymų, politinių nutarimų, finansavimo bei kitomis priemonėmis.[55]

Vilniuje yra įsteigtas Gatvės vaikų centras, kurio tikslinė grupė yra vaikai, jau patekę į policijos akiratį. Ir kuo daugiau būtų tokių prevencinių užimtumo centrų, tuo daugiau galima

[52] Karmaza E., Šimaitis A., Kvietkienė G. Prekyba moterimis ir vaikais: metodiniai patarimai pedagogams prevencinės veiklos aspektai. Vilnius: 2003, P. 22.
[53] Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
[54] Sakalienė A. Prekybos vaikais fenomenas Lietuvoje // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004, P. 71.
[55] Trakinskienė L. Nepilnamečių, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis dinamika ir reali pagalba jiems // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004, P. 81.

atskleisti nusikalstamų atvejų, laiku užkirsti kelią, tuomet nereikėtų tiek daug kalbėti apie reabilitaciją. Svarbus yra bendradarbiavimas ir tinklo kūrimas, o strategijos nebuvimas yra didžiausia spraga[56].

Lietuvoje iki šiol nėra tyrimų dėl prekybos vaikais apimties ir struktūros. Galimos tik tam tikros prielaidos apie prekybą vaikais iš migracijos tarnybų medžiagos, skirtos prekybos moterims ir prostitucijos analizei. Nevyriausybinės organizacijos, ypatingai DŽŠPC, pažymi didėjantį nepilnamečių skaičių, patenkančių į prekybos žmonėmis tinklą. Ypatinga problema Lietuvoje – šios grupės asmenų, grįžusių į Lietuvą, sveikatos priežiūros ir socialinės reintegracijos sistemos nebuvimas[57].

Lietuva nepriklauso šalims, kuriose išaiškinama daugiausia prekybos vaikais nusikaltimų. Iki 2005 metų tarp prekybos vaikais atvejų nebuvo nustatyta, kad nukentėję būtų mažamečiai. Visais atvejais tai buvo nepilnametės merginos nuo 14 - 17 metų, kurios priverčiamos užsiimti prostitucija ar įtraukiamos į ją, – teigiama Vidaus Reikalų ministerijos internetiniame tinklapyje. Tačiau oficialiai išaiškintų prekyba vaikais atvejų skaičius - tai, greičiausia, tik labai maža dalis tikrojo nusikaltimų skaičiaus, nes prekyba vaikais labai užslėpta, - vaikai turi mažiau sugebėjimų ir galimybių kreiptis į policiją bei visuomenines organizacijas.

Kaip teigia dr. I.Bazylevas, Lietuvoje nuo prekybos žmonėmis per metus nukenčia vidutiniškai du vaikai.

Reikėtų paminėti 2006 m. spalio 30 d. Šiaulių apygardos teismo nutartį, kuria Giedrę Jociūtę pripažino kalta dėl svetimo kūdikio pagrobimo pagal LR BK 156 str. 1 dalį ir skyrė jai 80 parų arešto.

Teigiama, jog Lietuva nepasirengusi suteikti pagalbą teismuose dalyvaujantiems nukentėjusiems vaikams, kai po apklausų ar teismų jų jau laukia suteneriai. Nėra paramos sistemos ir padedant jau ištrūkusiems iš seksualinės vergovės paaugliams. Pagalbos centrai yra daugiau orientuoti į nukentėjusias moteris. Pasiteisino neseniai "Vaiko namuose" įkurtas kambarys, kai su paaugliu apklausoje kalbasi tik vienas specialistas, o techninėmis priemonėmis paauglio parodymų gali klausytis ir teisėtvarkos pareigūnai[58].

Galima daryti **i š v a d a s**, jog ne kiekviena nukentėjusi moteris ieško pagalbos, todėl dar mažiau tikėtina, kad nepilnametis kreipsis pagalbos, todėl nėra tikslios oficialios informacijos apie prekybos vaikais mastą.

Tarptautinės institucijos, viešojo administravimo įstaigos, verslo, žiniasklaidos bei NVO ir jų atstovai, vaidina didelį vaidmenį vaiko teisių puoselėjimo srityje bei daro didžiausią įtaką prevencinei veiklai. Šeima dažniausiai vaidina pagrindinį vaidmenį.

---

[56] Trakinskienė L. Nepilnamečių, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis dinamika ir reali pagalba jiems // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004, P. 83.

[57] Žilinskienė G. Prekybos žmonėmis aukų sveikatos apsauga ir jų psichologinė sveikata // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004.

[58] Lietuvos naujienų agentūra // Prieiga per internetą: http://web.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=463588.

Vis dar per mažai valstybė prisiima atsakomybės už vaikui saugios aplinkos garantavimą. Lietuvoje iki šiol nėra atliktų sisteminių tyrimų dėl prekybos vaikais apimties ir struktūros (beje, kitais metais šios iniciatyvos imsis Teisės institutas), taip pat išsamiai neišanalizuotos vaikų seksualinio išnaudojimo priežastys. Taigi kyla klausimas – apie kokia efektyvia prevenciją gali būti kalba?!

1.6 PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJA: TIKSLAS, LYGIAI, VEIKSMINGUMAS

Prekybos žmonėmis prevencijos lygiai. Prevencijos tikslas – socialinės kompetencijos didinimas, tam tikrų žinių bei įgūdžių suteikimas, kad individas sugebėtų išvengti pavojingų situacijų, būtų atsparus gyvenimo sunkumams. Socialinio darbo teorijoje yra išskiriami šie prevencijos lygiai[59]:

Pirminė prevencija apima visus būdus stiprinti gerovę ir sveikatą, taip pat veiksmingą sunkumų įveikimo elgesio strategiją. Pirminė prevencija neapima veiksmų, skirtų padėti žmogui, kuris atsidūrė nelaimėje, pavyzdžiui, tapo prekybos žmonėmis auka. Pirminės prevencijos programos skiriamos visuomenės informavimui tiek apie pačią problemą, tiek apie galimus pagalbos būdus. Ji yra plataus pobūdžio: tai gali būti visuomenės švietimas, socialinės gerovės visuomenėje kūrimas ir kita.

Antrinė prevencija – tai veiksmai, skirti rizikos grupėms išskirti ir darbui su jomis, taip pat ankstyvajai intervencijai. Rizikos grupėms priklauso asmenys, kurie dėl įvairių priežasčių neturi reikiamų įgūdžių gyvenimo sunkumams spręsti.

Tretinė prevencija – tai pagalba, leidžianti greičiau ir veiksmingiau įveikti esamus sunkumus, jų sukeltus psichologinius padarinius, tų problemų pasikartojimo prevencija. *Antrinė ir tretinė prevencija* yra konkretesnės ir labiau specializuotos. Nukreipta į konkrečias visuomenės grupes, kur pavojus, jog socialinė problema jas pasieks greičiau nei kitas, yra didžiausia.

Siekiant prekybos žmonėmis prevencijos veiksmingumo, pirmiausia reikia pažinti ir ištirti patį reiškinį ir tik tada viešojo administravimo subjektai gali galvoti apie efektyvią prevencinę sistemą. Reikia atkreipti dėmesį, jog skuboti veiksmai prevenciniame darbe – laiko ir pinigų sąnaudų švaistymas. Netinkamas pasiruošimas pasiekia atvirkštinį rezultatą – dar labiau sustiprina problemą[60].

Prevencinio darbo tikslinės grupė. Svarbu surasti efektyvias prevencines veiklos formas, kad informacija pasiektų visas tikslines grupes. Informacija turi būti ne vienkartinė, o pasikartojanti įvairiomis formomis. Prekyba žmonėmis yra kompleksinė problema, todėl būtinos

[59] Karmaza E., Šimaitis A., Kvieskienė G. Prekyba moterimis ir vaikais: metodiniai patarimai pedagogams. Prevencinės veiklos aspektai. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2003, P. 27.
[60] Sipavičienė A., Erenaitė R., dr.Tureikytė D. / red. dr. Sipavičienė A. Prekyba moterimis: Problema. Prevencija. Pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 72.

labai gerai suplanuotos, apgalvotos visapusiškos kompleksinės priemonės, glaudžiai bendradarbiaujant nevyriausybinėms, valstybinės organizacijos, religinėms struktūroms bei žiniasklaidai.

Prekybos žmonėmis prevencija gali būti nukreipta į[61]:

1. Bendrai visuomenę. Šiai tikslinei grupei taikomos masinės prevencijos formos, skirtos plačiai informuoti apie prekybos žmonėmis problemą, kelti ekonominių, teisinių žinių lygį bei skatinti pilietiškumą. Tokios prevencijos pavyzdžiai galėtų būti atitinkama informacija žiniasklaidos priemonėse, įvairios socialinės priemonės ar akcijos, vieši renginiai, paskaitos, seminarai ar konferencijos.

2. Atskiras grupes. Dažniausiai šios problemos prevencija vykdoma tarp *potencialių aukų* – jaunos, socialiai pažeidžiamos merginos. Darbas su rizikos grupėmis šiuo atveju apima jų švietimą, socialinių – ekonominių galimybių plėtimą, seksualinės prievartos ir išnaudojimo prevenciją.

- Prevencinės priemonės taip pat taikomos į *prekybos moterimis paklausą*, t.y. *sekso paslaugų klientus*. Tokios prevencijos pavyzdžiu gali būti 2005 m. įsigaliojęs LR ATPK pataisa, kuri teigia, jog vertimasis prostitucija ar atlygintinis naudojimasis prostitucijos paslaugomis užtraukia baudą nuo trijų šimtų iki penkių šimtų litų. Taip pat vykdomos tam tikros šviečiamosios prevencinės priemonės, skirtos potencialiems sekso pirkėjams. 2005 m. lapkričio 14 d. trylikoje Lietuvos miestų gatvių stenduose pasirodė plakatai: „Pirkti moterį – gėdinga! Be to, anksčiau ar vėliau VISI tai sužinos“, skelbiantys kad dabar yra baudžiamas ir perkantis prostitucijos paslaugas asmuo.
- Reikia kalbėti ir apie *prekeivių žmonėmis atžvilgiu nukreiptą prevenciją* – baudžiamuosius įstatymus, numatančius griežtas bei realiai skiriamas baudas už tokią veiklą. Pagal LR BK 147 straipsnį nuteistųjų skaičius kasmet didėja, nors progresija nėra didelė.
- Kita grupė, su kuria būtina dirbti – *specialistai*, savo darbe susiduriantys su prekybos žmonėmis aukomis bei didžiausios rizikos grupėmis, pavyzdžiui, socialiniai darbuotojai, nevyriausybinių organizacijų atstovai, policija, pedagogai bei žurnalistai.
- *Sprendimus priimančios grupės* – politikai, įstatymus leidžiančios bei vykdančios valdžios atstovai, savivaldybių tarnautojai. Šie žmonės priima svarbius sprendimus dėl teisės aktų, prioritetų skirstant lėšas įvairioms socialinėms veikloms, bendrai formuojant socialinę, šveitimo ir kitą politiką.

3. Individualius atvejus. Individualios prevencijos formos labiausiai atitinka konkrečias rizikines situacijas. Tokios prevencijos pavyzdžiai – asmeninės konsultacijos telefonu ar internetu žmonėms, ketinantiems vykti dirbti į užsienį, teisinės konsultacijos dėl reikalingų dokumentų ar darbo sutarčių ir kitos.

[61] Augutienė R. Vykdomos prevencinės kampanijos prieš prekybą žmonėmis ir jų efektyvumas: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro veikla ir patirtis// Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005. P. 40.

Kaip matome, tikslinių grupių, kurioms taikoma prekybos žmonėmis prevencija yra daug, todėl labai svarbu parinkti tinkamas priemones ir nustatyti veiksmingą įgyvendinimo mechanizmą, kad būtų pasiekti norimi tikslai.

Viešojo administravimo subjektų veiklos veiksmingumo samprata. Iki šiol nėra sukurta programų įgyvendinimo monitoringo sistemos, užtikrinamos grįžtamąjį ryšį ir dėl to daug sunkiau gauti informacijos apie galutinį programoje numatytos prevencijos priemonės taikymo rezultatą. 2005 metai parengta Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir priemonių veiksmingumo vertinimo metodika, skirta nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programų ir atskirų priemonių veiksmingumo įvertinimui.

Sunku atsakyti kokios neveiksmingumo priežastys, taip pat visada išlieka tikimybė, jog nėra skaidrus ir prevencijos programų veikimo mechanizmas. Prevencijos veiksmingumas yra tiek kiekybinis, tiek kokybinis veiklos vertinimas, todėl jį išanalizuoti nėra paprasta.

Vertinant viešojo administravimo subjektų veiklą yra išskiriami vadinamieji 3E kriterijai, kurių vienas yra – veiksmingumas. Būtina paminėti, jog šis kriterijus yra susijęs su ekonomiškumu bei efektyvumu. Vienas žymiausių viešojo sektoriaus tyrinėtojų ir teoretikų J.E.Lane laikosi nuomonės, kad yra išskiriamos dvi pagrindinės efektyvumo rūšys: vidinis efektyvumas, arba produktyvumas ir išorinis efektyvumas arba veiksmingumas. Jis teigia, jog efektyvumas iš tikrųjų yra veiksminga kriterijų sistema valdymo formoms arba institucijų veiklai įvertinti[62]. Etzioni rašo, jog tam tikros konkrečios organizacijos faktinį veiksmingumą apibrėžia laipsnis, kuriuo ji įvykdo savo tikslus[63].

Veiksmingumas – tai "...gauti rezultatai, palyginti su tikslais ir priklausantys nuo panaudotų išteklių tiems tikslams pasiekti. Veiksmingumas – tai "...tikslų pasiekimo laipsnis ir santykis tarp numatytų ir realių kokios nors veiklos pasekmių". Veiksmingumas – tai "... politikos ar programos tikslų įgyvendinimo įvertinimas"[64]. Matome, jog egzistuoja daug veiksmingumo apibrėžimų. Svarbu paminėti, jog veiksmingumas nusako veiklos rezultatų įgyvendinimo laipsnį.

Taigi, remiantis naujosios viešosios vadybos teorijomis, *veiksmingumas* – tai nustatytų tikslų pasiekimo laipsnis panaudojus tam tikras išlaidas. Lyginant ekonomiškumo, efektyvumo bei veiksmingumo kriterijus matome, jog akivaizdu "…yra aukščiausio lygmens kriterijus, nes, pirma, apima efektyvumo kriterijų visumą, antra, nustato kiekvieno efektyvumo kriterijaus įtaką veiklos rezultatams, trečia, svarbiausia, įvertina nustatytų tikslų pasiekimo lygį"[65].

[62] Arimavičiūtė M., Astrauskas A., Bakaveckas A. Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas: monografija // red. Puškorius S. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006, P. 25.
[63] Ten pat.
[64] Ten pat.
[65] Ten pat, P. 27.

Viešojo administravimo veiklos veiksmingumas negali būti vertinamas, jei tikslai nesuformuluoti arba neiškūs, arba prieštarauja vienas kitam[66].

Prekybos žmonėmis prevencinių programų veiksmingumą reikėtų sieti su iškeltų tikslų pasiekimo laipsniu ir pačios prevencinės veiklos, kaip poveikio nusikalstamumui priemonės, veiksmingumo santykiu. Pirma, tai nusikalstamumo bendrai prevencijos tikslų pasiekimo laipsnis. Šiuolaikinės visuomenės sąlygomis nusikalstamumo bendrai prevencinės veiklos tikslas įvardinamas kaip asmens saugumo jausmo padidinimas ir viešojo saugumo užtikrinimas. Antra, tai prekybos žmonėmis prevencijos programos iškelto tikslo pasiekimo laipsnis[67]. Taigi, tikslų pasiekimo laipsnis ir numatytų realių prekybos žmonėmis veiklos padarinių santykis nurodo veiksmingumą.

Analizuojant Lietuvoje galiojančių prekybos žmonėmis prevencijos programas, matome, jog prevencijos priemonės nukreipiamos į kriminogeninius veiksnius, pavyzdžiui į prostitucijos apribojimą. Tačiau būtina derinti visas įmanomas prevencijos kryptis skatinant pozityvų elgesį, ribojant galimybes nusikalsti bei didinant tikimybę atskleisti prekybos žmonėmis nusikaltimus.

Galima daryti **i š v a d a s**, jog mūsų valstybėje prekybos žmonėmis prevencijos sistema yra naujas reiškinys, nespėjęs suformuoti praktikos. Neišvengiamai egzistuoja priemonių veiksmingumo problema, t.y. ar veiksmingas tam tikras prevencijos planavimo būdas, ir jei veiksmingas, tai kaip įvertinti tą veiksmingumą?! Reikia įsidėmėti, jog imtis visų prevencinių priemonių iš karto praktiškai neįmanoma, ypač pavienių institucijų ar organizacijų kontekste, būtinas institucijų ir organizacijų bendradarbiavimas, atsižvelgiant į tikslinių grupių charakteristikas.

Viešojo administravimo subjektų veikloje daugiausia dėmesio skiriama vidiniam ir išoriniam veiksmingumui, o tai reiškia, kad veiksmingumas čia yra svarbiausias matas, kuris įvertinamas pagal pasiektų tikslų lygį.

2 skyrius.

PRAKTINIAI VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO VEIKLOS ASPEKTAI

Šiuo metu įgyvendinamos prekybos žmonėmis prevencinės iniciatyvos nukreiptos keliomis kryptimis: švietimo (informavimo) programos, prekybos žmonėmis aukų ir nukentėjusiųjų rėmimas, valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų bendradarbiavimas prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės srityje, teisinio reguliavimo tobulinimas, organizacinių taktinių kovos su žmonėmis prekiaujančiomis struktūromis ir asmenimis priemonių įdiegimas bei tarptautinis bendradarbiavimas.

[66] Arimavičiūtė M., Astrauskas A., Bakaveckas A. Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas: monografija // red. Puškorius S. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006, P. 27.
[67] Jurgėlaitienė G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos // Jurisprudencija. 2003, t. 41(33), P. 77.

2.1 PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJOS SITEMA

Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2005 – 2008 metų programoje deklaruojama, jog "prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės strategija pirmiausiai turi būti grindžiama sisteminiu požiūriu, nes nusikaltimų prevencijos ir kontrolės praktika rodo, kad kovojant su prekyba žmonėmis toks požiūris į problemos sprendimą būtinas. Kovai su asmenimis, kurie verčiasi prekyba žmonėmis, turi būti sukurta bendra valstybės institucijų, nevalstybinių ir tarptautinių organizacijų tarpusavyje koordinuojama sistema, o kovai su nusikalstamais veiksmais prekiaujant žmonėmis – veiksminga prevencijos ir kontrolės priemonių sistema".

Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002 - 2004 metų programa. Įgyvendindama Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. 62 pritarė Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002 - 2004 metų programai, pagal kurią įgyvendino daug neatidėliotinų priemonių, kad prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje atitiktų minimalius tarptautinius standartus kovojant su prekyba žmonėmis, t.y. politinius, teisinius, organizacinius, socialinius, informacinius, finansinius bei kitus aspektus prekybos žmonėmis kontrolės srityje[68].

Šiuo metu Lietuvos Respublikos teisės aktai iš esmės atitinka tarptautinių teisės aktų, t.y. Jungtinių Tautų, Europos Sąjungos, Europos Tarybos, Interpolo, Europolo, kitų tarptautinių institucijų, nustatytus prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos reikalavimus – teigiama Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2005–2008 metų programos nuostatose.

Kaip teigiama Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito ataskaitoje dėl Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės ir prevencijos 2002 – 2004 metų programos, suformuluoti programos tikslai, bet nenumatyti uždaviniai ir uždavinių vertinimo kriterijai, be kurių įvertinti programos įgyvendinimo efektyvumą nėra galimybių. Ne visiems programos taktiniams tikslams pasiekti programoje buvo numatytos atitinkamos priemonės[69], todėl nėra aiškus įgyvendinimo mechanizmas bei atsakingi vykdytojai.

Reikėtų paminėti svarbiausias auditorių išvadas dėl šios programos[70]:

- Ne visi programos vykdytojai dalyvavo pavestų priemonių vykdyme. Keli vykdytojai vykdė 83 proc. programos priemonių. Vienos programos priemonės vykdymą pavedus daugiau

[68] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. 558 "Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2005–2008 metų programos"// Valstybės žinios. 2005, Nr. 65-2333.
[69] Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito 2005 04 29 ataskaita Nr. 2040-4 "Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės ir prevencijos 2002 – 2004 metų programa" // Prieiga per internetą <www.vkontrole.lt/veikla_ataskaita.php?882>.
[70] Ten pat.

negu vienam vykdytojui, nėra efektyviai panaudojamos visų vykdytojų galimybės spręsti prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės ir prevencijos problemas.

- Priemonė „Sukurti valstybinę dingusių be žinios asmenų paieškos sistemą“ įvykdyta iš dalies, nes tik patvirtinta nauja Asmenų paieškos instrukcija, o pasikeitus baudžiamiesiems įstatymams, nebuvo modernizuota veikianti ieškomų asmenų duomenų tvarkymo sistema.
- Priemonės „Atlikti prostitucijos verslo atstovų sociologinę apklausą jų tradicijų, įpročių, etinių nuostatų ypatumams nustatyti“, „Nustatyti prostitucijos profilaktikos priemonių veiksmingumą“, „Ištirti socialines ir ekonomines sąlygas, skatinančias prostituciją ir prekybą žmonėmis“ nebuvo įvykdytos dėl nesuteiktų lėšų, todėl nebuvo ištirtos prekybos žmonėmis ir prostitucijos reiškinio socialinės ekonominės sąlygos, nenustatyti šio reiškinio prevencijos efektyvumo vertinimo kriterijai, neišleistos ugdymo priemonės ir prevencinio pobūdžio leidiniai apie kovos su prekyba žmonėmis problemas.
- Priemonė „Rengti ir leisti šviečiamąją medžiagą prostitutėms ir jų klientams“ neįvykdyta. Sveikatos apsaugos ministerija nurodo, kad šiai programos priemonei vykdyti lėšų skirta nebuvo. Šviečiamoji medžiaga prostitutėms ir jų klientams apie ŽIV, AIDS ir lytiškai plintančių ligų prevenciją buvo parengta ir išleista vieno tarptautinio projekto, kurį vykdė Lietuvos AIDS centras, lėšomis.
- Priemonė „Įsteigti socialinių ligų prevencijos ir gydymo kabinetus Klaipėdoje, Kaune ir Šiauliuose“ neįvykdyta, nes reikalingos lėšos skirtos nebuvo. Neįsteigus socialinių ligų prevencijos ir gydymo kabinetų, nebuvo gerinama socialinių ligų prevencija, o šios priemonės tikslai, siekiant „plėtoti psichologinės ir kitokios pagalbos sistemą“, nepasiekti.
- Priemonė „Sukurti duomenų apie agentūras, firmas ir kitas organizacijas ar privačius asmenis, siūlančius darbą užsienyje, bazę“ neįvykdyta. Atsižvelgiant į tai, šios priemonės tikslai „sukurti sąlygas kaupti, apdoroti ir analizuoti informaciją“ nepasiekti.

Programos įgyvendinimui reikėjo 3 188,5 tūkst. Lt, tačiau skirta ir panaudota 1 336,1 tūkst. lt arba 42 proc. viso lėšų poreikio. Dėl to nebuvo sudarytos reikiamos sąlygos efektyviai vykdyti programą ir pasiekti prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos ir kontrolės tikslus ir rezultatus.

Programos koordinavimo ypatumus lėmė tai, kad ši programa yra tarpinstitucinė.

“Vidaus reikalų ministerija nurodo, kad nevalstybinių organizacijų dalyvavimą įgyvendinant šios programos tikslus vertina teigiamai, nes jos atliko pagrindinį vaidmenį suteikiant prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukoms praktinę socialinę, psichologinę, medicininę pagalbą, dalyvavo informacinėse kampanijose, vykdė švietėjišką veiklą apie prekybos žmonėmis ir prostitucijos pavojus ir kita.” – teigiama Valstybės kontrolės ataskaitoje dėl Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės ir prevencijos 2002 – 2004 metų programos.

Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2005 - 2008 metų programa. Šiuo metu įgyvendinama Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005 – 2008 metų programa yra prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002 – 2004 metų programos nuosekli tąsa, kurios veiksmingumo vertinimą, pagal nustatytus kokybinius ir kiekybinius kriterijus Vidaus reikalų ministerija pateiks 2006 metų pabaigoje.

Vykdydama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimo Nr. 558 „Dėl Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005–2008 metų programos priemonių“ 12 punktą, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija skelbė atvirą projektų konkursą. Konkurso komisija atrinko finansuoti 13 pateiktų projektų[71].

Įgyvendinant šią programą iki 2006 metų pirmo pusmečio pabaigos prieglobsčio paslaugos prekybos žmonėmis aukoms suteiktos 14 moterų, iš kurių 4 moterims su vaikais. Paslaugos suteiktos 42 moterims: konsultavimo bei informavimo, maitinimo ir socialinio darbo paslaugos, medicininė, psichologinė bei teisinė pagalba, užimtumo, darbo terapijos, profesinio konsultavimo bei profesinio mokymo paslaugos, beveik visos aprūpintos būtiniausiais daiktais[72].

Vykdydama priemonę „Užtikrinti prekybos žmonėmis aukų saugų ir operatyvų grįžimą iš užsienio valstybių“, Užsienio reikalų ministerija suteikė pagalbą grįžti į Lietuvos Respubliką nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis asmenims už 1574,15 Lt[73].

Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus skyrius buvo nuolatinis Socialinės paramos skyriaus reguliavimo sričiai priskirtos biudžetinės įstaigos Vilniaus miesto motinos ir vaiko pensiono (toliau – pensionas) partneris teikiant pagalbą prekybos žmonėmis aukoms: TMO tarpininkavo dėl paslaugų pensione suteikimo deportuotoms moterims ir merginoms, teikė pagalbos procesui reikalingą informaciją. TMO inicijavo prekybos žmonėmis aukų depersonalizuotą duomenų bazės kūrimą, procese aktyviai dalyvauja pensiono socialiniai darbuotojai[74].

ŽIV ir AIDS paveiktų moterų bei jų artimųjų asociacijai įgyvendinant projektą „Psichologinė, socialinė bei medicininė parama prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos aukoms Vilnius mieste“ nuo 2006 m. sausio 1 d. iki birželio 30 d. 26 moterims teiktos socialinės, medicininės ir psichologinės konsultacijos. Parengti 4 kabinetai prekybos žmonėmis aukoms[75].

"Lietuvoje parengta ir vykdoma Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės programa 2005-2008 metams man paliko gerą įspūdį. Turint ją belieka stiprinti vyriausybių bendradarbiavimą, kad būtų užkirstas kelias prekybai žmonėmis, ir persekioti nusikaltėlius, kurie

[71] Vidaus reikalų ministerijos 2006 m. I pusmečio informacija apie Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programos įgyvendinimo eigą Lietuvos Respublikos Vyriausybei.
[72] Ten pat.
[73] Ten pat.
[74] Ten pat.
[75] Ten pat.

tuo užsiima", - pažymėjo Jungtinės Karalystės vidaus reikalų ministerijos sekretorius, parlamento narys Polas Goginsas[76].

Bendradarbiavimas prekybos žmonėmis prevencijos srityje. Prekybos žmonėmis prevencijos sistemoje reikalingas glaudus įvairių institucijų bei organizacijų bendradarbiavimas. Šiuo metu jau susiformavo pagalbos prekybos aukoms sistema. Bendradarbiavimas vykdomas tiek valstybiniu, tiek tarptautiniu lygmenimis.

Bendradarbiavimas šalyje. Tiesioginę kovą su prekyba žmonėmis vykdo specialūs policijos padaliniai (Lietuvos kriminalinės policijos biuro Organizuoto nusikalstamumo tyrimo tarnybos specialūs padaliniai vykdo ir prevencinę veiklą). Bendradarbiavimas prekybos žmonėmis prevencijos srityje vykdomas[77]:

- policijos sistemoje (tarp policijos padalinių);
- tarp teisėsaugos institucijų (vadovaujantis susitarimu tarp prokuratūros, policijos, Valstybės saugumo departamento, Specialiųjų tyrimų tarnybos, mokesčių policijos, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos, muitinės ir kitų);
- tarp teisėsaugos institucijų ir nevyriausybinių organizacijų;
- tarp ministerijų;
- tarp teisėsaugos ir valstybinės valdžios institucijų.

Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2005 – 2008 metų programos 1 priedo V skyriuje "Valstybės institucijų ir nevalstybinių organizacijų bendradarbiavimas" numatyta parengti valstybės institucijų ir įstaigų bei nevalstybinių organizacijų bendradarbiavimo kontroliuojant prekybą žmonėmis koncepciją.

Tarptautinis bendradarbiavimas. Prekybos moterimis problemai ypatingas dėmesys buvo skirtas konferencijose "Lygios moterų ir vyrų galimybės demokratinėje visuomenėje. Reikjavikas – Vilnius", vykusioje 2000 metais Reikjavike ir 2001 metais Vilniuje. Prekybos moterimis klausimai buvo išsamiai aptarti vienoje iš darbo grupių "Tarptautinės pastangos kovojant su prekyba moterimis". Darbo grupės dalyviai akcentavo tarptautinių organizacijų indėlį, veiksmų koordinavimą – tiek atskirų šalių, tiek tarp atskirų institucijų šalies viduje bei bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis[78].

"Prekybą žmonėmis organizuoja tarptautinės nusikalstamos grupuotės, puikiai išmanančios verslą, greitai reaguojančios į rinkos pokyčius. Internetu galima užsisakyti moterį iš norimos šalies. Norint kovoti su šiuo reiškiniu, reikia būti ne mažiau informuotiems ir organizuotiems", - sakė Europos Komisijos darbo ir socialinių reikalų komisarė Ana Diamantopoulou 2001 metais Vilniuje vykusioje konferencijoje.

---

[76] Per savaitę Didžiojoje Britanijoje sulaikoma 70 pardavinėjamų lietuvių // Londono žinios. Prieiga per internetą: <http://londonozinios.com/lt/news_436.ctm>.
[77] Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1418&p_k=1.
[78] Ten pat.

Šiaurės ir Baltijos šalių lyčių lygybės ministrai paskelbė pradedantys bendrą informacinę kampaniją prieš prekybą moterimis. Ši problema aktuali visoms šalims, nes iš vienų moterys gabenamos, kitose perparduodamos ar pardavinėja savo kūną. Būtina įvairiapusės pagalbos prekybos žmonėmis aukoms sistema, liudytojų slaptumo išsaugojimas. Tokio pobūdžio nusikalstama veika pradedama nuo reklaminių skelbimų vienoje valstybėje, o baigiama antroje ar net trečioje. Todėl sėkmingai atskleisti ir ištirti prekybos žmonėmis nusikaltimą be glaudaus tarptautinio atitinkamų teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo neįmanoma[79].

Lietuvos policijos organizuoto nusikalstamumo tyrimo tarnyba bendradarbiauja su Rusijos Federacijos, pirmiausia su Kaliningrado srities, teisėsaugos tarnybomis: keičiamasi operatyvine informacija, rengiamos operatyvinės operacijos, sudaryta kriminalinės policijos keturšalė darbo grupė, koordinuosianti tolesnį bendradarbiavimą šioje srityje[80].

Lietuva nuosekliai plėtoja bendradarbiavimą su kaimyninėmis valstybėmis, ypač su kitomis Baltijos šalimis – Latvija ir Estija. Trišalis bendradarbiavimas koordinuojamas per Baltijos Ministrų Tarybą, kurioje praktinis darbas yra organizuojamas per nuolat veikiančius vyresniųjų pareigūnų komitetus[81].

Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2005 – 2008 metų programos 1 priedo VII skyriaus "Tarptautinis bendradarbiavimas" nuostatos numato plėtoti tarptautinį bendradarbiavimą užkertant kelią prekybai žmonėmis ir prostitucijai.

Taigi, nors ir vyksta, bet vis dar nėra pakankamai glaudus bei veiksmingas tarptautinis bendradarbiavimas prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos srityje, t.y. nepakankamai keičiamasi informacija, ne visiškai užtikrinamas kovos su prekyba žmonėmis koordinavimas.

Šiuo metu bendradarbiavimas dėl prekybos žmonėmis yra aktyviausias su Jungtine Karalyste tiek keičiantis informacija, tiek atliekant bendrus veiksmus. Daugėjant tokios informacijos kiekiui, Lietuvos ir Jungtinės Karalystės teisėsaugos institucijos užmezgė glaudžius ryšius Interpolo ir Europolo kanalais, kartu analizuoja surinktą informaciją bei vykdo tikslines operacijas[82].

Reikėtų paminėti, jog 2006 metais Didžiojoje Britanijoje prasidėjo pirmoji visos šalies mastu organizuojama policijos operacija, nukreipta prieš prekybą sekso paslaugomis. Kabinami plakatai bei platinami informaciniai lapeliai, skirti jaunoms pažeidžiamoms moterims, į Didžiąją Britaniją atviliotoms nusikalstamų gaujų. *Operacija „Pentameter"* atliekama bendradarbiaujant su kelionių agentūromis visoje Europoje, siekiant užkirsti kelią seksualiniam išnaudojimui, taikant į vos į Jungtinę Karalystę atvykusias potencialias aukas ir raginant jas kreiptis pagalbos telefonu. Šia kampanija taip pat siekiama informuoti vyrus apie prostitucijos realijas tikintis, kad

[79] Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1418&p_k=1.
[80] Ten pat.
[81] Ten pat.
[82] Vidaus reikalų ministerijos 2006 m. I pusmečio informacija apie Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programos įgyvendinimo eigą Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

tokio pobūdžio švietimas sumažins sekso paslaugų paklausą[83]. Tokia prevencinė priemonė yra ypač aktuali Lietuvai, nes įstojus į Europos sąjunga ir atsivėrus sienoms sekso paslaugų verslas persiorientavo į šios šalies rinką. Verčia aktyviai imtis priemonių ir faktai, jog Jungtinėje Karalystėje pagal prekybos aukų skaičių Lietuva yra pirmoji, pralenkusi net Tailandą.

Bendravimo su žiniasklaida ypatumai. Kalbant apie prekybos žmonėmis prevenciją, nereikia užmiršti viešumo. Neretas nusikalstama veika besiverčiantis asmuo žiniasklaidos dėmesio ir viešumo bijo labiau nei pelnytos bausmės, bijo visuomenės žinojimo. Juo labiau, kad visuomenės sociologinės apklausos rodo, jog skaitytojai pasitiki žiniasklaida. Šioje srityje didžiulis vaidmuo tenka informaciniam visuomenės švietimui visais įmanomais informavimo būdais, metodais ir priemonėmis.

Pastebima tendencija, jog problemos, apie kurias nerašoma spaudoje ar nekalbama per televiziją, radiją, laikomos neaktualiomis ar net neegzistuojančiomis. Vykdant prekybos moterimis prevenciją labai svarbu aktyviai, bet kartu gerai apgalvotai ir planuotai skleisti informacija apie problemą žiniasklaidos atstovams.

Per informacinės kampanijos „Prekybos moterimis prevencija Baltijos šalyse“ laikotarpį vien Lietuvoje išplatinti 5 pranešimai spaudai, surengtos 2 spaudos konferencijos, inicijuoti 34 straipsniai nacionalinėje spaudoje, 35 radijo laidos ir pranešimai, 10 televizijos reportažų ir laidų[84].

Analizuojant viešojo administravimo subjektų bendradarbiavimą su žiniasklaida išryškėja, kad jis gali būti ne tik naudingas, atsižvelgiant į tai, jog didelė visuomenės dalis tokiu būdu informuojama apie teikiamas paslaugas, tačiau kartais ir pavojingas merginoms bei socialiniams darbuotojams, be to, trukdantis darbą su policija[85]. Pabrėžiama, jog bendradarbiaujant su žiniasklaida gali susikirsti prevencijos ir pagalbos aukoms sritys, todėl prieš bendraujant su žiniasklaida visada reikia aukos sutikimo, nepakenkti nukentėjusiai moteriai bei tyrimui. Tik atsižvelgus į šiuos reikalavimus bei įvertinus naudą galima informuoti žiniasklaidą.

DŽŠPC vykdo EQUAL projektą, tema „Prekybos žmonėmis aukų reintegracija į darbinę visuomenę“, iš kurio pirmo etapo tyrimo duomenų matyti, kad net 69 % apklausos dalyvių mano, kad žiniasklaidos skiriamas dėmesys prekybos žmonėmis problemai yra nepakankamas, 65 % prisipažino, jog pateikiant tokią informaciją dažniausiai vaikomasi sensacijų. Žurnalistų teigimu žiniasklaida galėtų prisidėti prie prekybos žmonėmis aukų reintegracijos į visuomenę,

[83] Didžiosios Britanijos operacijoje prieš prekybą žmonėmis - informaciniai lapeliai lietuvių kalba // Prieiga per internetą: http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8851710
[84] Sipavičienė A., Erenaitė R., Tureikytė D. / red. Sipavičienė A. Prekyba moterimis: Problema. Prevencija. Pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 88.
[85] Ten pat, P. 130.

pirmiausiai atlikdama švietėjo darbą, pateikdama gilesnę situacijos analizę bei informaciją iš aukos pozicijų[86].

Autoriai pastebi, jog sukurta ir gerai veikianti "neoficiali informacija", kuri daro savo juodą darbą nutylint apie išvykusiųjų kančias, pažeminimus bei pasityčiojimus. Tikrosios ir viešai pasiekiamos informacijos apie tokių asmenų likimą taip pat nėra gausu. Pasidalinti patirtim apie baisius išgyvenimus nedrįstame, bijant kritiško visuomenės požiūrio[87]. Tačiau pastarosiomis dienos situacija keičiasi. Apie merginas parduotas sekso vergijai rašo ne tik didieji šalies dienraščiai, bet ir populiarūs moterims skirti žurnalai.

Matome, jog informacijos sklaida yra vienas iš pagrindinių prevencijos tikslų. Siekiant žiniasklaidos pranešimais formuoti išsamų problemos vaizdą bei išsklaidyti su reiškiniu susijusius mitus, vienas esminių prostitucijos prevencijos aspektų – profesionalus, objektyvus bei adekvatus problemos atspindėjimas žiniasklaidos pranešimuose.

Akcentuojant prevencinį žiniasklaidoje pateikiamos informacijos aspektą svarbu: skatinti vyriausybinio ir nevyriausybinio sektorių iniciatyvą formuoti tvirtą visuomenės nuomonę, paremtą profesionaliu bei adekvačiu problemos svarstymu, visuomenės informavimo kanalais afišuoti "antiprostitucinę" informaciją, plėsti temų bei akcentuojamų problemų spektrą, operatyviai reaguoti į žiniasklaidos pranešimus, skatinti vyriausybinių bei nevyriausybinių organizacijų tarpusavio bendradarbiavimą, vykdyti lobistinę veiklą žiniasklaidos institucijose.

Galima daryti **i š v a d a s**, jog Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002 - 2004 metų programoje nebuvo numatyti uždaviniai ir jų vertinimo kriterijai, todėl tai apsunkina atlikti atsakingų viešojo administravimo subjektų veiklos veiksmingumo analizę.

Programos, kuri buvo vykdoma siekiant vieno iš prioritetinių kovos su organizuotu nusikalstamumu uždavinių – prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės ir prevencijos, finansavimui nebuvo skirtos reikiamos lėšos, todėl nebuvo sudarytos reikiamos sąlygos siekti prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos ir kontrolės tikslų. Taigi, programos įgyvendinimas nebuvo pakankamai rezultatyvus. Šios programos tikslai yra iš dalies pasiekti, tačiau įgyvendinimo rezultatai ir poveikis prekybai žmonėmis ir prostitucijai nebuvo iš esmės įvertintas.

Prekybos žmonėmis problemos sprendime būtinas įvairių institucijų bendradarbiavimas. Tarptautinis problemos sprendimo lygmuo tėra viena sritis, kurioje vyksta kontrolė bei priežiūra. Kitas sritis – tos pačios šalies vidaus pastangos ir tikslios žinios apie problemą.

Svarbu koordinuoti policijos, muitinių, teisėsaugos inistitucijų, sveikatos priežiūros, diplomatinių atstovybių, nevyriausybinių organizacijų bei socialinių darbuotojų darbą, nustatant

[86] Gustienė O. Prekybos žmonėmis prevencija ir problemos // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005, P. 24.
[87] Marcinekvičius A. Prekyba žmonėmis ir teisėsaugos institucijų pagalba nukentėjusiosioms // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004, P. 77.

ir išaiškinant prekybos žmonėmis atvejus, įgyvendinant veiksmingą prevenciją visos šalies mastu. Nes nesant šios sistemos koordinatoriaus išbarstoma pagalba ir nepasiekia vieno bendro tikslo.

Lietuvoje jau susikūrė profesionalios ir objektyvios žiniasklaidos tinklas, kuris teikia visuomenei naujausią informaciją apie prekybos žmonėmis atvejus, kurie veikia kaip prevencinė priemonė. Tikslinga pastebėti, jog ne visada viešojo administravimo subjektai tinkamai pateikia informaciją spaudos atstovams.

2.2 VIEŠOJO ADMINISTRAVIMŲ SUBJEKTŲ ĮNAŠAS Į PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJĄ

Dr. I.Bazylevas pažymi, jog Lietuvoje prevencinė sistema yra sukurta. Jau 4 metai nuolat veikia 15 organizacijų, kurių veiklos sritis yra prekybos žmonėmis aukų reabilitaciją, integracija į darbo rinką, prevencija, socialinė, medicininė, psichologinė parama, prieglobsčio suteikimas bei kitoks reikalingas darbas su prekybos žmonėmis aukomis. Tai bendradarbiavimo pagrindu veikianti valstybinių, nevyriausybinių bei tarptautinių institucijų sistema.

DŽŠPC 2004 metų gruodžio 10 d. - 2005 metų gruodžio 9 d. vykdė Europos komisijos Teisingumo ir Vidaus reikalų vyriausiosios valdybos remiamą projektą "Informacija apie vykdomą prevencinį darbą" pagal AGIS 2004 metų programą. Vienas iš specifinių projekto tikslų – plati prekybos žmonėmis prevencija.[88].

Socialinės apsaugos ir darbo, Užsienio reikalų, Vidaus reikalų, Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos bei Teisingumo ministerijos nurodo, kad yra susipažinusios su prekybos žmonėmis problema ir mano, kad būtina šviesti visuomenę, įskaitant privačias ir viešąsias institucijas. Tačiau prevencinis darbas dažniausiai nėra ministerijų kompetencija. Pavyzdžiui ***Užsienio reikalų ministerija*** nevykdo prevencinių kampanijų prieš prekybą žmonėmis, tačiau ***Lietuvos Respublikos atstovybės užsienyje*** teikia pagalbą prekybos žmonėmis aukoms, norinčioms grįžti į Lietuvą, išduoda kelionės dokumentus, palydi į oro uostą, bendradarbiauja su vietos teisėsaugos institucijomis, išimties tvarka teikia materialinę pagalbą[89].

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nuo 2001 metų aktyviai dalyvauja veikloje, susijusioje su prekyba žmonėmis. 2002 – 2003 metais buvo vykdoma Lietuvos nacionalinė kampanija, organizuota Šiaurės Baltijos šalių informacinės kampanijos prieš prekybą moterimis. Ši ministerija taip pat dalyvavo 2002 – 2004 metų bei dar tebetęsiamoje Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos programų įgyvendinime. 2006 metais paskelbė projektų, skirtų socialinei paramai prekybos žmonėmis aukoms, jų apsaugai ir grąžinimui į visuomenę, atrankos konkursą, įgyvendinant Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės prevencijos 2005

[88] Bružaitė J. Informacija apie vykdomą prevencinį darbą AGIS projekto rėmuose // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Vilnius: 2005. P. 12.
[89] Ten pat.

– 2008 metų programą. Konkurso tikslas – atrinkti projektus, kuriais bus siekiama teikti prekybos žmonėmis aukoms kompleksinę socialinę paramą, apsaugą bei padėti grįžti į visuomenę, vykdyti prevencinį darbą[90].

Sveikatos apsaugos ministerija dalyvauja Europos bendrijos iniciatyvos EQUAL projekte „Prekybos žmonėmis integracija ir reintegracija į darbinę visuomenę“, kurio tikslas – vystyti naujus, koordinuotus veiklos būdus kovoje su prekybos žmonėmis aukų diskriminacija ir jų socialine atskirtimi, skatinant pozityvesnį visuomenės požiūrį į tikslines grupes bei mažinant neigiamų stereotipų dominavimą Lietuvos visuomenėje[91].

Ambasados dažniausiai nevykdo specialių prevencinių kampanijų prieš prekybą žmonėmis, tačiau glaudžiai bendradarbiauja su nevyriausybinėmis organizacijomis, policija, viešosiomis institucijomis; remia jų veiklą, suteikia informacijos, aktyviai bendradarbiauja vykdant projektus prieš prekybą žmonėmis. Didelį susidomėjimą ir rūpestį kovojant prieš prekybą žmonėmis rodo Vokietijos, Norvegijos, Austrijos, Didžiosios Britanijos, Švedijos, Danijos ambasados Lietuvoje[92].

JAV ambasados Lietuvoje atstovų duomenimis, ambasada iki 2006 metų dalyvavo 2 informacinėse kampanijose prieš prekybą žmonėmis, skirtose moterims ir nepilnamečiams. Informacija apie prekybą žmonėmis buvo pateikiama lankstinukų, plakatų forma, per televiziją, radiją, spaudą, internetą. Be informacinių kampanijų taip pat organizuota ir edukacinė kampanija nepilnamečiams. Kampanijų rezultatai įvertini labai gerai.

Policijos Departamento atstovų duomenimis, ***policija*** organizuoja, taip pat dalyvauja kaip partneriai tiek informacinėse, tiek ir edukacinėse kampanijose prieš prekybą žmonėmis.

Nevyriausybinės organizacijos vykdo daugiausiai prevencinės veiklos prieš prekybą žmonėmis. Visgi pagrindinė nevyriausybinių organizacijų veikla yra ne tiek prevencinė, kiek postprevencinė – parama prekybos žmonėmis aukoms ir jų šeimoms, aukų reintegracija į visuomenę, darbo rinką, finansinės, medicininės, psichologinės paramos teikimas, apgyvendinimas.

2002 – 2005 metais užregistruota 12 informacinių kampanijų, kurias organizavo, dalyvavo, buvo partneriais nevyriausybinės organizacijos per šį laikotarpį. Devynios iš jų buvo skirtos visai visuomenei, 3 – moterims ir šeimoms. Informacija apie prekybą žmonėmis buvo platinama per televiziją, radiją, spaudą, leisti lankstinukai, plakatai. Populiariausia priemonė – spauda, o mažiausiai informacija skleista internetu. Visos kampanijos buvo vykdomos vietiniame lygmenyje, nacionalinėmis arba tarptautinėmis lėšomis. Vietiniame lygmenyje buvo vykdomos ir edukacinės kampanijos. Švietėjiškos kampanijos taip pat skirtos nevyriausybinėse

[90] Bružaitė J. Informacija apie vykdomą prevencinį darbą AGIS projekto rėmuose // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Vilnius: 2005. P. 13.
[91] Vidaus reikalų ministerijos 2006 m. I pusmečio informacija apie Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programos įgyvendinimo eigą Lietuvos Respublikos Vyriausybei.
[92] Bružaitė J. Informacija apie vykdomą prevencinį darbą AGIS projekto rėmuose // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Vilnius: 2005. P. 13.

organizacijose dirbantiems socialiniams darbuotojams, norint juos informuoti apie prekybos žmonėmis problemą[93].

TMO 2001 metai pradėjo pirmąjį sistemingą plataus masto informacinę kampaniją "Prekybos žmonėmis prevencija Baltijos šalyse", kuria buvo bandoma atkreipti visuomenės, ypač rizikos grupių, dėmesį į prekybos žmonėmis problemą. Ši kampanija susidėjo iš kompleksinių informacinių šviečiamųjų priemonių, nukreiptų tiek bendrai į visuomenę, tiek į atskiras rizikos grupes, tiek į individualius atvejus[94]. TMO taip pat vykdė prevencinę kampaniją – visapusiška prekybos žmonėmis prevencija tarp jaunimo „Prekybos žmonėmis prevencija: Baltijos šalių jaunimo informavimas".

Daugelyje pasaulio valstybių yra įkurtos ir savo veiklą sėkmingai plėtoja ***tarptautinės nevyriausybinės organizacijos***, ginančios moteris nuo seksualinio išnaudojimo, smurto aukų teises, ir padedančios joms integruotis į visuomenę.

Tarptautinė organizacija *La Strada* bendradarbiauja su Lietuvos DŽŠPC. Organizacija, kuri 1995 metais savo veiklą pradėjo Čekijoje, šiuo metu leidžia, platina informacinę medžiagą, vykdo prevencinius projektus, organizuoja mokymo centrus tiems, kas tiesiogiai dirba su jaunais žmonėmis, skatina visuomenės informavimo priemones domėtis ir skleisti informaciją apie prekybą žmonėmis. Kaip teigia Lietuvos žmogaus teisių asociacijos vicepirminkė Marija Nijolė Bikauskienė, *La Strada* vykdoma veikla yra labai plati ir efektyvi. Ši organizacija yra palaikoma Čekijos valstybės, tarptautinių organizacijų, Jungtinių tautų tarptautinės migracijos bei Europos tarybos[95].

Kita paminėtina organizacija yra *Nova*, kuri yra viena seniausių pagalbos aukoms organizacijų, įkurta 1975 metais ir yra remiama Jungtinių tautų organizacijos. Nova įgyvendina įvairias pagalbos programas, organizuoja tarptautines regionines konferencijas mokymų bei techninės pagalbos projektus, inicijuoja situacijų tyrimus, kuriuos pateikia kasmetinėse ataskaitose.[96]

Daugelio aktualių prekybos žmonėmis problemų sprendimo sėkmę lemia ne tik valstybinių įstaigų darbas, bet ir ***bendruomenės*** narių aktyvumas, sąmoningumas ir požiūris į sprendžiamų problemų svarbą. Todėl turėtų būti kreipiamas dėmesys į informacijos ir konsultacijų teikimą vis platesniems visuomenės sluoksniams, nes tai mažina abejingumą krizinių situacijų atvejais. Tinkamas ir greitas informavimas aktyvina bendruomenės narius patiems ieškoti išeičių.

Tačiau kaip pastebi Kauno vyriausiojo policijos komisariato Prevencijos poskyrio pareigūnas Arūnas Ziutelis, visuomenei nerūpi šalia jų esantys, nes "artimiausi prostitutėms

[93] Bružaitė J. Informacija apie vykdomą prevencinį darbą AGIS projekto rėmuose // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Vilnius: 2005. P. 14.
[94] Sipavičienė A., Erenaitė R., dr.Tureikytė D. / red. dr. Sipavičienė A. Prekyba moterimis: Problema. Prevencija. Pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 79.
[95] Bikauskienė M.N. Nevyriausybinių organizacijų indėlis kovojant prieš prekybą žmonėmis Europoje ir Lietuvoje // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000, P. 57.
[96] Ten pat.

išnuomotų butų kaimynai nujaučia, kas ten vyksta, tačiau policijai pranešti neskuba"[97]. Todėl pirmiausia reikėtų keisti žmonių požiūrį į tam tikrus socialinius reiškinius. Kol žmonės neįsisąmonins, kad prostitucija pažeidžia moterų teises, tol kalbėti apie efektyvų prevencinį darbą bus sudėtinga.

Prekybos žmonėmis aukų reintegracijos mechanizmas. Integracijos sistema Lietuvoje dar nėra suformuota, bet kovai su šiuo reiškiniu yra skiriamas vis didesnis dėmesys[98].

Nukentėję nuo prekybos žmonėmis asmenys Lietuvoje integruojami bendruomenę vyriausybinių ir nevyriausybinių institucijų iniciatyva. Deja, bendros institucijų sistemos šiems klausimams spręsti Lietuvoje šiuo metu nėra - pagal savo kompetenciją epizodiškai paramą teikia: socialiniais (įdarbinimo, profesinio orientavimo) klausimais - Socialinės apsaugos ir darbo ministerija bei Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba, teisiniais bei nukentėjusiųjų apsaugos klausimais - Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos bei Vidaus reikalų ministerija, sveikatos apsaugos klausimais – Sveikatos apsaugos ministerija bei Lietuvos AIDS centras. Reintegracijos klausimus pagal savo kompetenciją sprendžia Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centras[99].

Užsienio reikalų ministerija parengė nevyriausybinių organizacijų ir centrų, galinčių suteikti pagalbą prostitucijos aukoms užsienio valstybėse, sąrašą, kuriame nurodyta daugiau nei 500 nevyriausybinių organizacijų ir centrų, į kuriuos gali kreiptis prostitucijos ir prekybos žmonėmis aukos užsienio valstybėse[100] , tai: DŽŠPC, Vilniaus moterų namai Krizių centras, Lietuvos Caritas ir kai kurios kitos organizacijos.

Remiant nevyriausybinių organizacijų, kurios dirba šioje srityje, veiklą, pradėta kurti reintegracijos sistema. Tai bendradarbiaujančiojo tinklo kūrimas tarp pagalbą aukoms teikiančių organizacijų. Ypač pabrėžtina būtinybė kurti bendradarbiavimo programas, paremtas dvišaliu ir daugiašaliu sutarčių pagrindu, kur kartu dirbtų tiek aukų kilmės, tiek ir paskirties šalių įvairios tarnybos. Pagalba prekybos žmonėmis aukoms yra valstybės rūpestis, todėl svarbu į tą veiklą įtraukti savivaldybes, apskritis[101].

Savivaldybės, būdamos atsakingos už socialinių paslaugų teikimą savo teritorijos gyventojams, turi galimybę šią problemą spręsti keliomis kryptimis: steigiami įvairios paskirties dienos centrai, tokie kaip moterų krizių centrai, šeimos paramos centrai. Šiuo metu savivaldybėse veikia keliolika dienos centrų, kurie teikia pagalbą įvairiems rizikos grupių asmenims, taip pat ir moterims, patyrusioms išnaudojimą, ir prekybos žmonėmis aukoms[102].

---

[97] Valevičienė D. Pragmatizmas verčia prostituciją geidžiama profesija // Kauno diena. 2005, Nr. 302 (17763).
[98] Murauskaitė V. Prekybos žmonėmis aukų reintegracijos problemos Lietuvoje // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004, P. 43.
[99] Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1418&p_k=1.
[100] Bazylevas I. Pirmaeiliai ir realūs Lietuvos Respublikos veiksmai, stabdant prekybos žmonėmis plitimą // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004, P. 34.
[101] Murauskaitė V. Prekybos žmonėmis aukų reintegracijos problemos Lietuvoje // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004, P. 44.
[102] Ten pat.

Darbo rinka. Darbo rinkoje itin pažeidžiama moterų grupė – prekybos žmonėmis aukos, kurioms vėl įsidarbinti ypač sunku. Joms dažnai grasinama, prieš jas smurtaujama, jos gali vėl pakliūti į prekiautojų rankas ir būti dar kartą parduotos. Kaip rodo statistika, su šia problema daugiausiai susiduria moterys.

Pagal Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2005–2008 metų programą Socialinės apsaugos ir darbo ministerija remia NVO, teikiančias socialinę paramą prekybos žmonėmis aukoms. Be to, 2003 m. liepos 1 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtinta Prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukų psichologinės reabilitacijos, profesinio orientavimo ir užimtumo 2003 – 2004 metų programa, apimanti bandomąją veiklą 6 savivaldybėse, kuri padėjo prekybos žmonėmis aukoms integruotis į darbo rinką. Prie šios programos įgyvendinimo prisidėjo Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba. Organizuojant šviečiamąją bei prevencinę veiklą publikuoti straipsniai spaudoje, teikta informacija per regionines televizijas, vesti informaciniai užsiėmimai mokyklose, krizių centruose, jaunimo centruose ir pan. 2004 metais konsultuota 31 prekybos žmonėmis auka, - teigė Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos Karjeros planavimo skyriaus vedėja Inga Micevičiūtė.

Projektai. *Vilniaus miesto motinos ir vaiko pensionas* parengė projektą „Kompleksinių paslaugų prekybos moterimis aukoms modelio kūrimas Vilniaus mieste bendradarbiaujant su įvairiomis institucijomis“, skirtą socialinei paramai prekybos žmonėmis aukoms, jų apsaugai ir grąžinimui į visuomenę. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parėmė šį projektą. Projekto tikslas - sukurti kompleksinių paslaugų prekybos moterimis aukoms modelį Vilniaus mieste bendradarbiaujant socialiniams partneriams[103].

1998 m. Lietuvos AIDS centre įkurtas *Socialinių ligų konsultacijos kabinetas*, pavadintas graikų prisikėlimo deivės Demetros vardu. Jo paskirtis – dirbti su sekso darbuotojomis ir kitomis visuomenės atstumtomis grupėmis, kurioms neprieinamos socialinės žalos mažinimo, ligų prevencijos, higienos mokymo ir psichologinės paramos programos. Padėdamas šiems žmonėms, “Demetros” kabinetas daro paslaugą visai Lietuvos visuomenei[104].

Siekdama savo tikslų, “Demetra” organizuoja įvairius mokymus, seminarus, ruošia, spausdina ir platina informacinę medžiagą. Darbuotojai ir savanoriai dažnai dirba gatvėse, tiesiogiai bendraudami su tiksline grupe, kurios nariai dažnai neturi jokių socialinių garantijų. Kitaip tariant, “Demetra” turi unikalią galimybę į savo veiklą įtraukti pažeidžiamus ir visuomenės atstumtus asmenis, kuriems neprieinamos socialinė ir medicinos priežiūra, kurie gyvena už oficialios sistemos ribų. “Demetros” kabineto veikla aprašyta Jungtinių Tautų AIDS programos 1999 m. leidinyje “Geriausia pasaulio patirtis”[105].

[103] Moterų informacijos centras. Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/smurtas.php?s=1&id=185>.
[104] Kulšis S., Krupenkaitė R. Komercinių sekso darbuotojų sociologinė apklausa. Lietuvos AIDS centras // Prieiga per internetą: http://www.lygus.lt/ITC/smurtas.php?s=1&id=146
[105] Ten pat.

Moterų informacijos centras 2004 metais vykdė projektą "Organizacijų bendradarbiavimas, užtikrinant prieinamas socialines, medicinines ir psichologines paslaugas priverstinės prostitucijos ir prekybos moterimis aukoms", kurio tikslas - padėti priverstinės prostitucijos ir prekybos moterims aukoms integruotis į visuomenę, suteikiant joms informaciją apie įvairių organizacijų teikiama pagalbą, socialinio darbuotojo, psichologo, teisininko, mediko konsultacijas, kuris buvo pasiektas, teigiama Priverstinės prostitucijos aukų socialinės pagalbos ir reintegracijos į visuomenę projekto 2004 metų veiklos ataskaitoje. Projekto metu 129 moterims suteikta reikiama pagalba, išplatinti informaciniai lankstinukai kur kreiptis priverstinės prostitucijos ir prekybos moterimis aukoms lietuvių bei rusų kalbomis, apmokyta 81 socialinių darbuotojų dirbti su priverstinės prostitucijos ir prekybos moterimis aukomis[106].

Moterų informacijos centras ir partneriai įvykdę projektą įvertino projekto rezultatus, kaip sėkmingai įvykdytą užduotį. Pastebi, kad 10 mėnesių yra per trumpas laikotarpis siekiant užtikrinti prieinamas socialines, medicinines ir psichologines paslaugas priverstinės prostitucijos ir prekybos moterimis aukoms bei iš esmės pagerinti tokių moterų padėtį. Todėl mano, jog tikslinga būtų rengti daugiau informacinių kampanijų visuomenei bei tikslinėm grupėm siekiant keisti negatyvų požiūrį į šias moteris[107]. Prevencija turi būti nuolatinio pobūdžio, pasikartojanti, norint pasiekti teigiamus rezultatus.

Tarptautinės Migracijos Organizacijos Vilniaus biuras ir Jungtinės Karalystės ambasada Vilniuje pasirašė bendradarbiavimo sutartį teikiant pagalbą Lietuvos piliečiams, nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis. Finansuojant Jungtinės Karalystės ambasadai, TMO Vilniaus biuras, kartu su partneriais - Lietuvos Caritas organizacija bei DŽŠPC teikia kompleksinę pagalbą prekybos žmonėmis aukoms. Nukentėjusiems asmenims padedama sugrįžti į Lietuvą, gauti neatidėliotiną psichologinę, medicininę pagalbą, o vėliau, esant poreikiui - ir teisinę pagalbą bei tolimesnį palaikymą siekiant, kad asmenų integracija į visuomenę būtų sėkminga[108].

Kad NVO dirba efektyviai įrodo ir 2006 m. gegužės 29 d. *Dingusių žmonių šeimų paramos centrui* įteiktas Vidaus reikalų ministro padėkos raštas už projekto „Merginų gebėjimų stiprinimas Lietuvoje" rengimą ir įgyvendinimą.

Bažnyčios pagalba prekybos žmonėmis aukoms. Religines struktūras pradėti prevencinę veiklą paskatino Didžiosios Britanijos pareigūnų kreipimasis į Lietuvos dvasininkus. "Jie pastebėjo, kad demaskuotuose viešnamiuose, kur vidutiniškai dirbo po maždaug 25 merginas, net iki 18 iš jų buvo atvežtos iš Lietuvos, todėl britai per mūsų organizaciją paprašė, kad bažnyčia panaudotų savo įtaką ir padėtų spręsti šią problemą" sakė Caritas direktorius Robertas Grigas[109].

---

[106] Moterų informacijos centro 2004 m. veiklos ir finansinė ataskaita // Prieiga per internetą: http://www.lygus.lt/files_saugi/MIC%20ataskaita2004.doc.
[107] Ten pat.
[108] Tarptautinė migracijos organizacija (Vilniaus biuras) // http://www.darbaz.lt/lt/pagalba/pagalba_nukentejusiems_nuo_prekybos_zmonemis/
[109] Tarptautinė migracijos organizacija (Vilniaus biuras) // Prieiga per internetą: http://www.darbaz.lt/lt/apie_problema_rimtai/naujienos/?PHPSESSID=3a368be1ef9efdce1ea470df8a2b1213.

Nuo 2001 metų Lietuvos Caritas vykdo projektą "Pagalba prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukoms". Iki 2004 metų gegužės mėnesio įvairios pagalbos paslaugos suteiktos 145 moterims ir apie 50 jų vaikų organizacija padėjo atkurti aukų ryšius su šeimos ir bendruomene. Projektas vykdomas kartu su kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis, taip pat su valstybinėmis, aktyviausiai su policija tiek Lietuvoje, tiek užsienyje[110].

2006 metų kovo 7 d. Policijos departamente pasirašytas geros valios bendradarbiavimo susitarimas su Lietuvos Caritu, kad gerėtų policijos ir visuomenės bendradarbiavimas kovoje su prekyba žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, taip pat būtų teikiama pagalba nukentėjusiems nuo prekybos žmonėmis asmenims ir, prireikus, jų šeimoms[111].

Lietuvos policijos ir Lietuvos Carito bendradarbiavimas tapo ypač aktyvus 2005 metais. Carito projekto „Pagalba prostitucijos ir prekybos moterimis aukoms" metu darbuotojos suteikė pagalbą apie 110 prekybos žmonėmis aukų, iš kurių didžioji dauguma – merginos, sutikusios bendradarbiauti su policija. Merginoms suteikta įvairiapusė reikalinga tiek dvasinė, tiek materialinė pagalba. Taip pat svarbus tas faktas, kad abipusio pasitikėjimo pagrindu Lietuvos Caritas informaciją iš nesutikusių bendradarbiauti su policija prekybos žmonėmis aukų teikia Lietuvos kriminalinės policijos biurui. R.Grigas teigė, kad "Cartas" užmezgęs gerus ryšius ir su užsienio teisėsaugininkais[112].

Jungtinių Amerikos Valstijų valstybės departamento metiniame 2006 metų pranešime, kurį parengė Kovos su prekyba žmonėmis ir stebėsenos biuras, buvo pripažinta, kad Lietuvos Carito organizacija, kuri aktyviai dalyvauja įgyvendinant programą ir vykdo projektą „Pagalba prekybos moterims ir prostitucijos aukoms", yra viena iš dešimties pasaulyje labiausiai nusipelniusių šioje srityje 2006 metais organizacija. Ji buvo pagerbta „Heroes in the Fight Against Modern-Day Slavery" vardu[113].

Galima daryti **i š v a d a s**, jog Lietuvoje vis dar nėra bendros institucijų sistemos, kuri galėtų prekybos žmonėmis aukoms kompleksiškai teikti reikalingą pagalbą. Paramą epizodiškai teikia atskiri viešojo administravimo subjektai įdarbinimo, profesinio orientavimo, psichologinės paramos bei sveikatos apsaugos srityse, konsultuojama nukentėjusiųjų apsaugos ir teisiniais klausimais.

Didžiausias įnašas prekybos žmonėmis prevencijos veikloje yra nevyriausybinių organizacijų, kurioms teikiamas pastovus Vyriausybės finansavimas, lėšas paskirstant konkursų pagrindu. Tačiau be visuomenės sąmoningumo bei pilietiškumo, šios pastangos gali būti bevertės.

---

[110] Pagalba prekybos žmonėmis aukoms ir žmogaus orumo samprata // Kova su prekyba žmonėmis Lietuvoje: suinteresuotų institucijų bendradarbiavimas. Tarptautinis seminaras. Vilnius: 2004, P. 39.
[111] Policija ir Caritas bendrai kovos prieš prekybą žmonėmis. Prieiga per internetą: http://www.policija.lt/pranesimai/pranesimas.php?id=5636.
[112] Ten pat.
[113] Vidaus reikalų ministerijos 2006 m. I pusmečio informacija apie Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programos įgyvendinimo eigą Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

2.3 POLICIJOS INDĖLIS PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJOS SISTEMOJE

Policija, padedanti įgyvendinti baudžiamąjį teisingumą, savo veikloje apjungia prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės strategiją, todėl užima išskirtinę vietą šioje sistemoje.

Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, įgyvendindamas Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002 – 2004 metų programos priemones, Policijos departamente įsteigė liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio centrus, sukūrė Policijos informacinės sistemos specializuotas taktinės ir strateginės informacijos apie asmenis ir nusikalstamus susivienijimus, užsiimančius prekyba žmonėmis, bei jų aukas rinkimo, analizės ir naudojimo posistemes. Užkertant kelią prostitucijos plitimui buvo organizuotos prevencinės priemonės „Plaštakė“ ir vykdytos tikslinės policijos operacijos prieš sąvadautojus[114]. Panašūs reidai veiksmingai vykdomi ir iki šiol. Vis daugiau gatvės prostitučių patenka į šalies policijos nuovadas.

Žiniasklaida informavo visuomenę apie kompleksinės priemonės „Plaštakė" vykdymą, jos tikslus, aktualumą. Visuomenei taip pat iki šiol teikiama šviečiamoji teisinė informacija apie prostitucijos, prekybos žmonėmis pasekmes bei šių reiškinių prevenciją, skelbiami policijos įstaigų pasitikėjimo telefonai.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad dėl nevienareikšmio valstybės, visuomenės bei pačių policijos pareigūnų požiūrio į prostitucijos problemas, sudėtingo administracinių teisės pažeidimų bylų pagal LR ATPK 182^1 straipsnį „Vertimasis prostitucija" rengimo ir įrodinėjimo, kompleksinė priemonė „Plaštakė" tapo labiau prevencine, švietėjiška akcija nei policinė priemonė, kurios metu būtų stengiamasi užfiksuoti vertimosi prostitucija atvejus. Tokia tendencija buvo stebima keletą metų, nes kompleksinių priemonių metu vertimosi prostitucija atvejų buvo nustatoma vis mažiau[115].

Nuo 2003 metų prie Panevėžio rajone policijos komisariato pareigūnų iniciatyva įkurtas krizių centras „Užuovėja“, suteikiantis pagalbą bei laikinąją prieglaudą nukentėjusiems nuo smurto moterims ir vaikams. Šio centro efektyvumą iliustruoja tai, jog per 2004 metus ir 2005 metų 9 mėnesius šiame centre pabuvojo 90 patyrę smurtą, palikti be priežiūros ir kiti reikalingi pagalbos (psichologinės, teisinės, socialinės ir kt.) vaikai ir 9 patyrusios smurtą moterys[116].

Reikia paminėti, jog informacijos perdavimas yra svarbi bendradarbiavimo sritis, kuri ypač svarbi atliekant prevencinį darbą. Nepilnamečių inspektorių, policijos pareigūnų bendradarbiavimas su socialinėmis tarnybomis, informacijos apie rizikos grupėse esančias merginas perdavimas galėtų užkirsti kelią merginų pardavimui į užsienį dirbti prostitutėmis.

---

[114] Kompleksinė priemonė „Plaštakė - 2004". Policijos departamentas // Prieiga per internetą: http://www.policija.lt/viesoji/index.php?page_id=127.

[115] Kalašnykas R. Policijos prevencinė veikla prieš prekybą žmonėmis ir bendradarbiavimas su kitomis institucijomis patirtis // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005, P. 51.

[116] Ten pat.

Taigi, bendradarbiavimas tarp socialines paslaugas teikiančių organizacijų ir policijos pareigūnų neturėtų apsiriboti tik vienkartiniais kontaktais, o vykti nuolat, kasdieninio darbo pagrindu. Atsižvelgiant į tai 2004 m. gruodžio 15 d. policijos generalinis komisaras Vytautas Grigaravičius ir DŽŠPC tarybos pirmininkė Ona Gustienė pasirašė bendradarbiavimo susitarimą, kurio tikslas – gerinti policijos ir visuomenės bendradarbiavimą ieškant dingusių asmenų, kovojant su prekyba žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, taip pat teikiant pagalbą nukentėjusiems asmenims ir, esant reikalui, jų šeimoms[117].

Reikia atkreipti dėmesį, jog prekyba žmonėmis priklauso tokių nusikaltimų rūšiai, apie kuriuos gaunama mažiausiai pranešimų. Prostitutės paprastai galvoja, kad policija niekada rimtai nežiūrės į jų pareiškimus arba žiūrės į jas kaip į asmenis, kurie mažiau nusipelno paramos ir teisingumo.

Atsižvelgdami į tai, kad Lietuvoje daugėja prekybos žmonėmis atvejų, kad yra vaikų, tapusių tokių nusikaltimų aukomis, kad šalies kaimiškųjų regionų gyventojai mažai žino apie problemas, susijusias su prekyba žmonėmis, 2004–2005 metais Policijos departamentas kartu su DŽŠPC įgyvendino prevencinį projektą „Prevencinė švietėjiška veikla prieš prekybą žmonėmis“. Projekto tikslas – apsaugoti jaunimą nuo prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos keliamų pavojų, plačiau aiškinti šias problemas visuomenei, informuoti apie pagalbą teikiančias institucijas ir organizacijas, skatinti vietos suinteresuotas institucijas bendradarbiauti tarpusavyje[118].

Šalies policijos įstaigos rengia bei kartu su socialiniais partneriais, t.y. vaiko teisių apsaugos padaliniais, švietimo ir sveikatos priežiūros įstaigomis, moterų krizių centrais, visuomeninėmis bei religinėmis organizacijomis dalyvauja prevencijos projektuose, skirtuose priežastims, sąlygojančioms bei skatinančioms prekybą žmonėmis bei prostituciją, šalinti.

Švietimo ir mokslo ministerija bei Policijos departamentas 2003 m. rugsėjo mėn. pasirašė bendradarbiavimo sutartį. Šia sutartimi siekiama glaudesnio bendradarbiavimo tarp policijos ir švietimo įstaigų darbuotojų, užtikrinant vaikų saugumą mokyklose bei jų prieigose, vykdant vaikų nusikalstamumo, smurto, narkomanijos, prostitucijos prevenciją, keliant pedagogų ir policijos įstaigų darbuotojų kvalifikaciją bei įgyvendinant eilę kitų priemonių. Stengiamasi įtraukti vietos bendruomenę į prevencinį darbą su socialiai apleistais vaikais bei jų tėvais[119].

Vokietijos federalinės kriminalinės policijos valdyba dar 2003 metais savo šalyje Lietuvos kriminalinės policijos pareigūnams organizavo seminarą „Prekyba moterimis“, kuriame taip pat dalyvavo DŽŠPC centro tarybos ir Lietuvos Carito vadovai bei darbuotojai. Vienas iš

[117] Dingusių asmenų paieška – ne tik policijos rūpestis. Prieiga per internetą: <http://www.policija.lt/pranesimai/pranesimas.php?id=400>.
[118] Ten pat.
[119] Kalašnykas R. Policijos prevencinė veikla prieš prekybą žmonėmis ir bendradarbiavimas su kitomis institucijomis patirtis // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005, P. 52.

prevencinių projektų rezultatas yra transliuotas 5 dalių ciklas „Akligatvis“ per Lietuvos nacionalinę televiziją[120].

Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos dalyvavo Šiaurės ir Baltijos valstybių darbo grupės kovai su prekyba žmonėmis veikloje: pateikta su Lietuva susijusi informacija šioje srityje

TMO Vienos biuro ir Austrijos vidaus reikalų ministerijos kvietimu Lietuvos kriminalinės policijos biuro pareigūnai dalyvavo tarptautinės darbo grupės veikloje rengiant vadovėlį prekybos vaikais klausimais bei mokymuose Vienoje dėstytojo ir dalyvio teisėmis. Be to, Lietuvos kriminalinės policijos biuro pareigūnai, kaip projekto partneriai, dalyvauja CAT III projekte dėl teisėsaugos ir nevalstybinių organizacijų bendradarbiavimo kovojant su prekyba žmonėmis bei suteikiant pagalbą aukoms[121].

Kritiškas vertinimas. Kiek kitos nuomonės apie teisėsaugos institucijų prekybos žmonėmis prevencijos efektyvumą yra dingusių žmonių šeimų paramos centro tarybos pirmininkė Ona Gustienė. Jos nuomone, dingusiųjų asmenų teisėsaugos institucijos ieško vangiai, netgi nėra kompiuterizuotos valstybinės paieškos sistemos. Jų artimieji, prekybos žmonėmis aukos nesulaukia teisinės ir socialinės pagalbos. Ji sutinka, jog tai nelengvas darbas, bet tikrai padaroma toli gražu ne viskas, kas įmanoma[122].

“Ką kalbėti apie prapuolusius svetur, jei ir Lietuvoje išėjusio į gatvę ir nesugrįžusio asmens ieškoma formaliai. Juk pirmiausiai reikėtų surinkti apie jį kuo daugiau informacijos, vykdyti tyrimą. Dažnai užvedama byla, tačiau ji dulka stalčiuje. Artimieji tikisi, kad policija dirba, nors taip nėra. Žmonėms labai trūksta informacijos, jie nežino, kokie faktai, duomenys svarbūs, neįtaria, kad kiekviena detalė, smulkmena gali būti naudinga, nes iš jos galima daryti išvadas, apie tai pranešus pareigūnams”[123] – teigia O. Gustienė.

Šiuo metu prekybos žmonėmis problemai dar neskiriama pakankamai dėmesio, ji sprendžiama epizodiškai, o ne iš esmės. Tai liudija ir žurnalistų atlikti tyrimai, kai jie pabandė paskambinti į butus, kur neseniai lankėsi teisėsaugos pareigūnai ir įsitikino, kad nelegalūs viešnamiai tebeveikia[124].

Per pastarąjį dešimtmetį situacija iš esmės pagerėjo. Buvo parengti projektai, strateginiuose planuose akcentuotos atitinkamos sritys, o tyrimai rodo pasikeitusį policijos pareigūnų požiūrį į smurtą prieš moteris ir vaikus. Tose srityse, kur policija aktyviai kovojo, kad pakeistų savo požiūrį į šiuos nusikaltimus, poveikis buvo didžiulis. Kad šie pokyčiai turėtų ilgalaikį poveikį, atskiriems policijos pareigūnams reikia vadovybės paramos, reikalingi gilesni policijos kultūros ir plačiosios visuomenės pokyčiai.

---

[120] Policijos prevencinė veikla prieš prekybą žmonėmis ir bendradarbiavimas su kitomis institucijomis patirtis // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005, P. 52.

[121] Vidaus reikalų ministerijos 2006 m. I pusmečio informacija apie Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programos įgyvendinimo eigą Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

[122] Budvytienė G. Dingę žmonės rūpi tik jų artimiesiems // Kauno diena. 2006 m. vasario 28 d., Nr. 48 (17812).

[123] Ten pat.

[124] Visockas G. Prostitucija: Ar pasikeis požiūris? // Laikas. 2005, Nr. 44 (114).

Kita policijos veiklos pusė. 2006 metų spalio mėnesį žiniasklaidoje pasirodė gatvės prostitučių teiginių apie policijos pareigūnų reikalaujamas duokles, jų seksualinį išnaudojimą bei galimą darbą kartu su sąvadautojais. Žurnalistams merginos pasakojo, kad jų paslaugomis ypač dažnai naudojasi Vilniaus policijos komisariatų bei Ekologinės ir administracinių teisės pažeidimų prevencijos (toliau – EATPP) skyriaus pareigūnai, kurie pasinaudoja teikiamomis seksualinės paslaugomis ir pamojuoja darbo pažymėjimais[125].

Kaip spaudai tikino EATPP skyriaus viršininkas A.M. (atsižvelgiant į nekaltumo prezumpcijos pricipą, autorė darbe šio asmens neįvardins), jo skyriaus pareigūnai taip nesielgia, tačiau jo žiniomis mokamomis seksualinėmis paslaugomis pasinaudoja minėtų komisariatų pareigūnai. "Tai, kad prostitutėmis naudojasi ir policijos pareigūnai, yra tik vieša paslaptis. Dar blogiau – galiu atsakingai pareikšti, kad iš prostitucijos verslo duoklė mokama ir Vilniaus miesto savivaldybės valdininkams. Savivaldybė yra susijusi tam tikrais ryšiais su aukščiausia miesto valdžia. Kai kam aktualu, kad šis verslas niekada nesibaigtų" – teigė A.M. Jo manymu, prostitucijos verslą būtu galima kontroliuoti, tačiau tuomet kai kurie asmenys prarastų nemažus pinigus, taip pat ir policija[126].

Kaip jau minėjome, policijos pareigūnai dažnai rengia reidus visame Vilniaus mieste, kur susitelkę daugiausia šalies prostitučių. Daugelių nuostabai šiuose reiduose dalyvauja ir pats EATPP skyriaus viršininkas. Kaip teigia prostitutės, asmuo, kuris jas verčia nusirengti, save glamonėti yra A.M., kurį jos atpažino bylos nagrinėjimo metu. Tačiau kaip žinia, tokių moterų liudijimai nėra svarbiausias įrodymas. Iškilus pasitikėjimo dilemai tarp prostitutės ir pareigūno atsakymas visada yra vienareikšmiškas, todėl Organizuotų nusikaltimų tyrimų tarnyboje dulka ne viena byla, nes ją iškelti visada trūksta įrodymų[127].

Su Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato EATPP skyriaus pareigūnais bendradarbiaujančios ŽIV ir AIDS paveiktų moterų bei jų artimųjų asociacijos "Demetra" vadovė S. Kulšis teigia, jog šie policijos pareigūnams metami kaltinimai yra netiesa. Vadovė pateikė preliminarius apklausos duomenis, kuriose prostitutės nurodė, jog smurtą ir prievartą patyrė iš klientų bei sąvadautojų ir nė viena nenurodė tai patyrusios iš pareigūnų. S.Kulšis įsitikinusi, jog sulaikant prostitutes pareigūnams nėra kada jas seksualiai išnaudoti[128]. Reikėtų pastebėti, jog vargu ar tokie argumentai yra svarūs, norint tikėti švariu policijos pareigūnų veiklos mechanizmu.

Vilniaus apygardos prokuratūra atsisakė pradėti tyrimą dėl prostitutes gaudančio policijos skyriaus viršininko A.M, nušalinto nuo sostinės Policijos ekologinės ir administracinės teisės

[125] Lavaste L. Sekso versle – ir valdininkai, ir policija // Lietuvos rytas. 2006, Nr. 242 (4809).
[126] Ten pat.
[127] Ten pat.
[128] Vaičiulytė R. Prostitučių gaudytoją užgriuvo kaltinimai // Respublika. 2006 m. spalio 25 d.

pažeidimų prevencijos skyriaus viršininko pareigų, teiginių žiniasklaidoje apie prostitucijos verslą Vilniuje[129].

Galime daryti **i š v a d a s**, jog policijos vaidmuo yra esminis. Tačiau vis dar nepakankamai įvertina prekybos žmonėmis nusikaltimų mąstą ir svarbą. Neretai pareigūnai žiūri į prekybos žmonėmis aukas, kurios praneša apie tookius nusikaltimus, taip, lyg jos pačios būtų iš dalies atsakingos už pasekmes. Gal todėl Lietuvoje tik dešimtadalis nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis reiškinio ryžtasi kreiptis pagalbos į kompetentingas institucijas?!

Policija savo veikloje vis dar nelaiko prekybos žmonėmis prioritetine sritimi. Akivaizdu, jog vien policija nėra pajėgi kontroliuoti prekybos žmonėmis, tačiau didesnį dėmesį skirdama prevencijai, dalis nusikaltimų nebūtų padaryta.

PROSTITUCIJOS LEGALIZAVIMAS – ALTERNATYVUS BŪDAS REGULIUOTI PREKYBĄ ŽMONIŲ KŪNAIS

Seniausia profesija egzistuoja iki šių dienų ir kelia nemažai prieštaringų nuomonių - bandyti legalizuoti prostituciją ar griežtinti draudimo priemones? Prostitucijos legalizavimo šalininkai legalizavimą įvardina kaip alternatyvą prekybos žmonėmis kontrolei, kuri leis nors šiek tiek sutvarkyti šį kriminalinį verslą bei padaryti jį saugesnį.

Lietuvos Respublikos Seimo (toliau – Seimas) narys Egilijus Masiulis pastebi, jog daug demokratinių valstybių persekiojo savo prostitutes, tačiau ilgainiui suvokė, kad draudimais mažai ką pasieksi. Jo manymu, optimaliausias variantas – kontroliuoti šį verslą. O kontroliuoti lengva tik tuomet, kai veikla yra legali. Jis pateikė Latvijos pavyzdį, kaip jie sprendžia šią problemą: valdžia leido kiekvienai savivaldybei spręsti savarankiškai – drausti ar įteisinti prostituciją. Kur veikla legalizuota – daugiau tvarkos, mažiau nusikaltimų, mažiau venerinių ligų, narkomanų. Tačiau jis nėra tikras, ar būtina bausti ir klientą. Kai kuriose Europos šalyse nepersekiojamos nei prostitutės, nei jų paslaugomis besinaudojantys vyrai – baudžiami tik sąvadautojai. Teisėsauga prostitutes ir jų klientus padaro savo sąjungininkais[130].

Prostitucijos legalizavimo priešininkai teigia, jog „įteisinus prostituciją valstybė reguliuotų šį verslą ir taip palengvintų situaciją kliento naudai bei, prisidengus aukų teisių gynimu bei rūpinimusi sveikata ir saugumu, veiktų kaip pagalbininkė užtikrindama, kad pasiūla nenutrūktų. Valstybė tuomet negali būti „neutrali“. Jeigu ji legalizuoja ir reguliuoja prostituciją, ji skatina prostituciją ir gina vartotoją, ne aukas. Valstybė, kaip reguliuotoja, nesijaudina dėl moterų, įtrauktų į prostituciją sveikatos ir saugumo, kadangi moterų išnaudojimo realybė

[129] Prokuratūra netirs nušalinto policijos pareigūno teiginių apie prostituciją Vilniuje // Lietuvos rytas, 2006 lapkričio 8 d.
[130] Visockas G. Prostitucija: Ar pasikeis požiūris? // Laikas. 2005, Nr. 44 (114).

išnyksta ir/arba yra pakeičiama „pasirinkimo“ ir „sekso darbo“ koncepcijomis“[131].

Pastebima, jog prostitucijai tapus legalia profesija, būtų skatinama sekso industrija kaip teisėtas, moralus verslas bei priimtina darbo vieta moterims ir mergaitėms. Turėdami valstybės pritarimą, suteneriai galėtų užtikrinti moterų ir mergaičių pasiūlą seksualiniam išnaudojimui. “Prekeiviai galėtų naudoti darbo leidimus įvežti moteris į prostitucijos industriją iš užsienio, užmaskuodami faktą, kad moterys buvo parduotos į užsienį, primokant jas pasivadinti nepriklausomomis „migruojančiomis sekso darbuotojomis“. Pareiškimai, kad legalizacija reikalinga apsaugoti moterų sveikatą ir saugumą, yra naudojami tam, kad užslėptų realybę, kad iš tiesų industrija siekia apsaugoti kliento sveikatą bei saugumą. Kada dingsta teisiniai barjerai, taip pat dingsta ir socialiniai bei etiniai barjerai naudoti moteris kaip sekso prekes. Prostitucijos legalizavimas perduotų žinią naujoms vyrų ir berniukų kartoms, kad moterys yra sekso prekės, o prostitucija yra nekalta pramoga”[132]. Taigi, suklusti turėtų Švietimo ir mokslo ministerija, nes berniukai ir mergaitės gana palankiai žiūri į prostitucijos verslą. Daug apklaustų paauglių mano, kad pardavinėti savo kūną moterims gėda tik tuomet, jeigu už tokio pobūdžio paslaugas joms mažai moka. Patrauklus prostitučių įvaizdis kuriamas vaidybiniuose filmuose, kurie daro didelę įtaką jauno žmogaus nuostatų formavimuisi ir elgsenai.

„XXI amžiuje raginimas įteisinti prostituciją, neįveikus ŽIV ir AIDS, smurto prieš moteris, prekybos žmonėmis, nesupratus lyčių lygių galimybių įstatymo esmės, skamba kaip raginimas grįžti į akmens amžių“, - spaudos konferencijoje „Kodėl policijoje toleruojami amoralūs policininkai?“ teigė Seimo narė Marija Aušrinė Pavilionienė. Parlamentarės nuomone, esame neryžtingi ir nereiklūs bausdami sekso paslaugų tiekėjus ir pardavėjus, nesilaikome priimtų įstatymų, kurie draudžia pirkti, parduoti, reklamuoti sekso paslaugas[133].

Moterų informacijos centro direktorė Jurgita Pečiūrienė priminė, kad Lietuvoje jau pusantrų metų baudžiamas kito asmens seksualinių paslaugų pirkimas seksualiniam išnaudojimui, todėl ją ir koleges nustebino žiniasklaidoje politikų bei pareigūnų išsakytas siūlymas legalizuoti prostituciją kaip socialinę paslaugą. „Ar viena iš vergovės formų gali būti sutapatinta su socialine paslauga?, - klausė J.Pečiūrienė. – Kas ją turėtų teikti? Vadinamieji socialiniai darbuotojai? Mes taip diskredituojame kitos profesijos žmones“. Moterų informacijos centro nuomone, įteisinusi prostitučių klientų baudimą Lietuva žengė labai svarbų žingsnį[134].

---

[131] O‘Connor M., Healy G. Ryšys tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslams: informacinis vadovas. 2006, prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Rysys%20tarp%20prostitucijos%20ir%20prekybos%20zmonemis%20seksualinio%20isnaudojimo%20tikslams%20%20Informacinis%20vadovas.pdf>.

[132] Ten pat.

[133] Urbonaitė I., Pavilionienė M.A. Policininkams siūlo dėstyti vergovės ir moterų išnaudojimo istoriją // Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=11029472>.

[134] Ten pat.

„Tačiau kad tvirtai stovėtume ant kojų, reikia žengti ir antrą žingsnį – panaikinti administracinę atsakomybę už seksualinių paslaugų teikimą. Jeigu baudžiamoji atsakomybė bus tik kliento pusėje, darbas su prostitucija bus žymiai efektyvesnis“[135], - įsitikinusi J. Pečiūrienė.

„Prostitucijos legalizavimas pagelbėtų ne seksualiai išnaudojamoms moterims, o sąvadautojams ir viešųjų namų savininkams, tas biznis dar labiau klestės“, - sakė J.Pečiūrienė, pridurdama, jog šalyse, kur legalizuota prekyba žmonėmis, žymiai išaugusi vaikų prostitucija, savo kūną pardavinėjančios moterys vis viena kenčia nuo fizinio ir seksualinio smurto. Negali pasiskųsti, nes tai yra legalu[136].

Tikslinga paminėti Švedijos ir JAV pavyzdžius. Švedijoje nuo 1999 metų sausio 1d. įsigijimas ar bandymas įsigyti seksualines paslaugas yra laikomas kriminaliniu nusikaltimu, baudžiamu baudomis arba įkalinimu iki šešių mėnesių. Nuo nutarimo įsigaliojimo datos, pasak policijos ir socialinių paslaugų sektoriaus pateiktų duomenų, moterų gatvės prostitucijoje skaičius dramatiškai krito. Vyrų, perkančių seksualines paslaugas, skaičius sumažėjo, kaip ir moterų, verbuojamų į prostituciją. Įstatymai yra viešai plačiai palaikomi, o pagal atliktą nuomonių apklausą, pritarimas jiems auga[137].

Didžiausias laimėjimas yra tas, kad nusikalstamos grupuotės, kurios užsiima gatvės prostitucija Šiaurės šalyse, pradėjo vengti Švedijos, kadangi naujasis įstatymas veikia kaip atgrasymo priemonė ir todėl Švedijoj užsiimti šiuo verslu tapo sunkiau. Tuo pačiu pasikeitė vyrų požiūris, o valdžia stiprina moterų teises[138].

JAV vyriausybė priėmė poziciją prieš legalizuotą prostituciją Nacionalinėje Saugumo direktyvoje 2002 metų gruodį, pagrindinis įrodymais, kad prostitucija yra iš esmės žalinga ir nužmoginanti bei kursto šių laikų vergovę - prekybą žmonėmis. Kur prostitucija yra legalizuota ar toleruojama, ten yra didesnė prekybos žmonėmis aukų paklausa, ir beveik visada moterų ir vaikų, parduodamų į komercinę sekso vergovę, skaičiaus augimas[139].

Škotijos Vyriausybės 2004 metais atliktas tyrimas, kai buvo lyginama Švedijos, Australijos, Airijos ir Olandijos politika prostitucijos klausimu, parodė, kad prostitucijos legalizavimas lemia organizuoto nusikalstamumo augimą, seksualinio vaikų išnaudojimo bei smurto prieš moteris padidėjimą ir žymiai didina nelegaliai iš užsienio atvežtų moterų ir mergaičių skaičių minėtuose regionuose[140].

---

[135] Urbonaitė I., Pavilionienė M.A. Policininkams siūlo dėstyti vergovės ir moterų išnaudojimo istoriją // Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=11029472>.

[136] Ten pat.

[137] O‘Connor M., Healy G. Ryšys tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslams: informacinis vadovas. 2006, prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Rysys%20tarp%20prostitucijos%20ir%20prekybos%20zmonemis%20seksualinio%20isnaudojimo%20tikslams%20%20Informacinis%20vadovas.pdf>.

[138] Sundback B. Prekyba žmonėmis yra sekso vergija ir žiauriausia moterų ir vaikų išnaudojimo forma. Kas turi prisiimti atsakomybę? // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004, P.: 58.

[139] Ten pat.

[140] Europos Parlamento moterų teisių ir lyčių lygybės komiteto nuomonė “Dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento rekomendacijos Tarybai dė kovos su prekyba žmonėmis: kompleksinis požiūris ir pasiūlymai dėl veiksmų plano (2006/2078(INI)), 2006 rugsėjo 18 d. // Prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/ad/607/607876/607876lt.pdf.

Kaip parodė kitų šalių praktika, lūkesčiai, jog prostitucijos legalizavimas padės surinkti mokesčius iš šio verslo organizatorių, ar padės kontroliuoti patį verslą, plintančias ligas, nepasitvirtino. Tuomet kyla retorinis klausimas, kas slypi už noro legalizuoti prostituciją?

Galima daryti **i š v a d a s**, jog nėra sukurtas efektyvus lytinio auklėjimo mechanizmas, kuris formuotų neigiamą požiūrį į seksualinių paslaugų pirkimą. Jeigu vyrai nelaikytų savaime suprantamu dalyku to, kad jie turi teisę pirkti ir seksualiai išnaudoti moteris ir mergaites, prekyba moterimis neegzistuotų.

Prostitucijos, kaip teisėtos karjeros ar seksualines paslaugos reklamavimas, siekiant įteisinti prostituciją, neigia ir paslepia egzistuojantį išnaudojimą ir smurtą, kurį patiria moterys ir mergaitės. Legalizavus prostituciją valstybė gautų pajamas iš šio verslo. Iš verslo, kuomet išnaudojamos merginos bei moterys. Kyla klausimas, ar tokiu būdu valstybė taptų turtingesnė?! Ar tokia prekybos žmonėmis kontrolės forma neprieštarautų Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 3 straipsniui, kuriame aprašoma teisė i asmens integralumą ir draudžiamumą pelnytis iš žmogaus kūno ar jo dalių?!

Apibendrinus 1 ir 2 skyrius galima daryti šias i š v a d a s:

1. Kadangi seksualinių paslaugų poreikis yra didelis, o efektyvių įstatymų ir kontrolės mechanizmų sistema nėra iki galo susiformavusi, prekyba žmonėmis seksualiniais tikslais vis dar plečiasi. Prekyba žmonėmis, taip pat ir Lietuvos piliečių išvežimas į užsienį, daugiausiai orientuotas į seksualinį išnaudojimą priverstinės prostitucijos tikslais.

2. Nors prekyba žmonėmis ir išsiplėtė, Lietuvos Respublikos Vyriausybė per mažai skiria lėšų prevencijai šioje srityje, o atliekami tyrimai, traukimas baudžiamajai ar administracinei atsakomybei bei liudininkų apsauga iki šiol nėra pakankami. Lietuvoje dar nepakankamai įvertinamos nevyriausybinių organizacijų galimybės prekybos žmonėmis prevencijos srityje, nepakankamai finansuojamos šių organizacijų vykdomos prekybos žmonėmis aukų ir nukentėjusiųjų socialinės reabilitacijos ir integracijos programos.

3. Prevencinis darbas nukenčia nuo to, kad iki šiol nėra reikiamos koordinacijos tarp atskirų viešojo administravimo subjektų, vykdančių prevencinį darbą. Taigi, iki šiol Lietuvoje nesukurta efektyvi prekybos žmonėmis prevencijos sistema.

4. Lietuvoje trūksta prekybos žmonėmis problemos ekspertų, kurie prisidėtų prie prevencijos mokymų, skirtų tokioms suinteresuotoms šalims, kaip policijos pareigūnams, teisėsaugos institucijų atstovams, medikams, mokytojams bei socialiniams darbuotojams.

5. Lietuvoje iki šiol nėra kontroliuojama paslėpta seksualinių paslaugų reklama internete bei žiniasklaidoje.

6. Prostitucijos bei prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslams priežastis yra merginų bei moterų paklausa, kurios gali būti seksualiai išnaudojamos, kuriama vyrų požiūrio.

Be paklausos nebūtų seksualinių paslaugų pasiūlos, todėl rinka žlugtų. Lietuvoje trūksta prostitucijos paklausos išsamios analizės, nes būtent prostitucija yra vienas iš pagrindinių prekybos žmonėmis motyvų.

7. Neužtikrinamas teisingos atsakomybės už prekybą žmonėmis neišvengiamumas. Teisėsaugos institucijos vis dar nepakankamai imamasi teisinių ir praktinių priemonių, kad prekybos žmonėmis tinklo atstovai būtų išaiškinti, persekiojami ir patraukti atsakomybei. Vis dar vangiai taikomi įstatymai, pagal kuriuos persekiojami ir baudžiami prekeiviai žmonėmis bei jų bendrininkai, suteneriai, skelbimų, kuriuose reklamuojamos prostitucijos paslaugos, autoriai. Tai pat negirdėti iš prekybos žmonėmis gautų pinigų plovimo tyrimo atvejų.

8. Prekybos žmonėmis prevencijos vykdymą apsunkina tai, kad ji turi pasiekti ne tik esamas, bet ir potencialias aukas, taip pat ir visą visuomenę. Prekybos žmonėmis pažabojimas priklauso nuo žinių kiekio ir noro keistis, t.y. visuomenės pilietiškumo bei sąmoningumo.

9. Nepaisant didelės prevencinių priemonių įvairovės, iki šiol nėra sukurta ankstyvosios prevencijos priemonių sistemos, kuri padėtų išvengti naujų aukų įtraukimo į priverstinę prostituciją.

10. Nors Lietuvos Respublikos Vyriausybė 5 metus įgyvendina kryptingą prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos politiką, iki šiol nėra atliktas kompleksinis šio darbo veiksmingumo įvertinimas. Įvertinti viešojo administravimo veiklos subjektų veiksmingą prekybos žmonėmis srityje apsunkina tai, jog nėra lyginamųjų duomenų bei mokslinių tyrimų ir analizės šioje srityje.

3 Skyrius

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO SUBJEKTŲ VEIKLOS VEIKSMINGUMO PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJOS SRITYJE VEIKSMINGUMO EMPIRINIS TYRIMAS

Įgyvendinant prekybos žmonėmis prevencines iniciatyvas svarbi, bet kartu ir sudėtinga užduotis yra įvertinti tokio darbo veiksmingumą. Sužinoti, ar tikslinės grupės, kuriai buvo teikiama pagalba, elgesys pasikeitė į teigiamą pusę, dažniausiai nėra lengva. Kadangi nagrinėjama prekybos žmonėmis tema, tai apklausti nukentėjusiuosius nuo šio reiškinio yra ypač sudėtinga. Kiek lengviau pamatuoti į bendrai visuomenę nukreiptų pirminės prevencijos priemonių veiksmingumą, t.y. sužinoti atsitiktiniu būdu atrinkto gyventojo nuostatas bei žinių lygį prekybos žmonėmis srityje bei jai skirtos prevencijos vertinimą.

3.1 EMPIRINIO TYRIMO TIKSLAS, METODIKA BEI IMTIES CHARAKTERISTIKA

Augant prekybos žmonėmis mastams, požiūris ir nuostatos į šią problemą keičiasi. Jau nebėra neigimo, kad šio reiškinio mūsų šalyje nėra. Suprantama, jog tai rimtas nusikaltimas, todėl kovoti su juo nepaliekama pačių žmonių galimybėms, o aktyviai įsitraukė ir valstybė.

Nepaisant prekybos žmonėmis nusikaltimo aktualumo, sisteminių plataus masto tyrimų pastaruoju metu nebuvo atlikta.

Prekybos žmonėmis prevencijos efektyvumo tyrimo (toliau – tyrimo) ***tikslas*** – sužinoti gyventojų nuostatas bei informuotumo lygį prekybos žmonėmis srityje bei jai skirtos prevencijos vertinimą.

Kadangi darbo pirmoje ir antroje dalyse nagrinėta viešojo administravimo subjektų prevencijos veiksmingumas moraliniame, ekonominiame, įstatymo ir tvarkos bei organizuoto nusikalstamumo, migracijos, darbo, visuomenės sveikatos, lygių galimybių bei žmogaus teisių pažeidimo kontekste, toks kompleksinis empirinis patikrinimas magistriniame darbe būtu sunkiai įgyvendinimas dėl laiko bei tyrimo apimties limitų.

Todėl numatyto tikslo ***empirinio patikrinimo objektu*** pasirinktas visuomenės požiūris bei informuotumas prekybos žmonėmis prevencijos srityje. Atliekant tyrimą pagrindinis dėmesys buvo kreipiamas išsiaiškinti, kaip visuomenė supranta prekybos žmonėmis problemą, ką žmonės žino apie prevencines priemones bei kaip vertina jų veiksmingumą. Taip pat paliestas prostitucijos legalizavimo aspektas bei požiūris į asmenų baudimą, kurie naudojasi prostitucijos paslaugomis už atlygį.

Tikslo įgyvendinimui buvo pasirinkti Vilniaus miesto Baltupių, Žvėryno, Fabijoniškių bei kitų mikrorajonų gyventojai nuo 15 metų (neribojant viršutinės amžiaus ribos), kadangi ši problema aktuali tiek paaugliams (būtent jaunos merginos dažnai apgaule įviliojamos į prekiautojų spąstus), o taip pat jau mokyklinio amžiaus vaikinai gali pasakyti, ar jie žiuri į moterį kaip į prekę, kurią galima pirkti, tiek vyresnio amžiaus žmonėms, kurie šeimoje turėtų prevenciškai informuoti vaikus apie prekybos žmonėmis pavojus, taip pat žinoti kur kreiptis, atsitikus nelaimei bei dėl kitų darbe minėtų faktorių.

Apklausos būdas. Įgyvendinant tyrimo tikslą buvo parengta anoniminė anketa (žr. 5 priedą), kurią sudaro 16 klausimų su uždaro pobūdžio atsakymo variantais: 1- oji anketos dalis skirta nustatyti respondentų nuomones ir informuotumą dėl prekybos žmonėmis reiškinio bei prevencinių priemonių, jų sklaidos, veiksmingumo; 2 – ojoje dalyje pateikiama bendroji respondentų charakteristika.

Apklausa vyko respondentų namuose, šveitimo, mokymosi įstaigose bei darbovietėse.

Anketavimo būdu apklausta 178 Vilniaus miesto gyventojai – ***tyrimo objektas.***

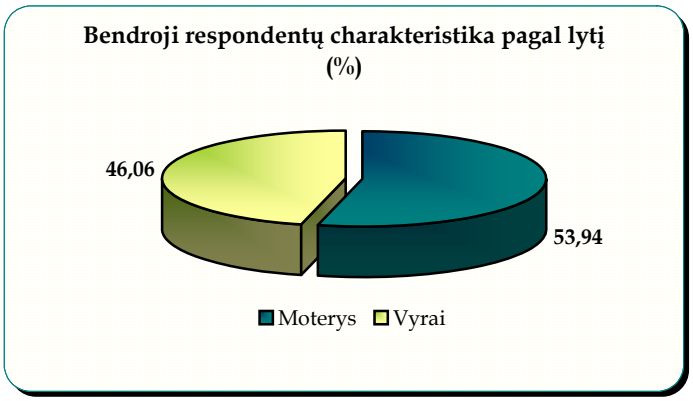
Atrankos metodas – atsitiktinė atranką, kuri garantuoja, kad kiekvienas gyventojas turi vienodą tikimybę būti apklaustas.

Patikrinus gautas anketas, tolesnei analizei tinkamomis buvo pripažintos 165 anketos.

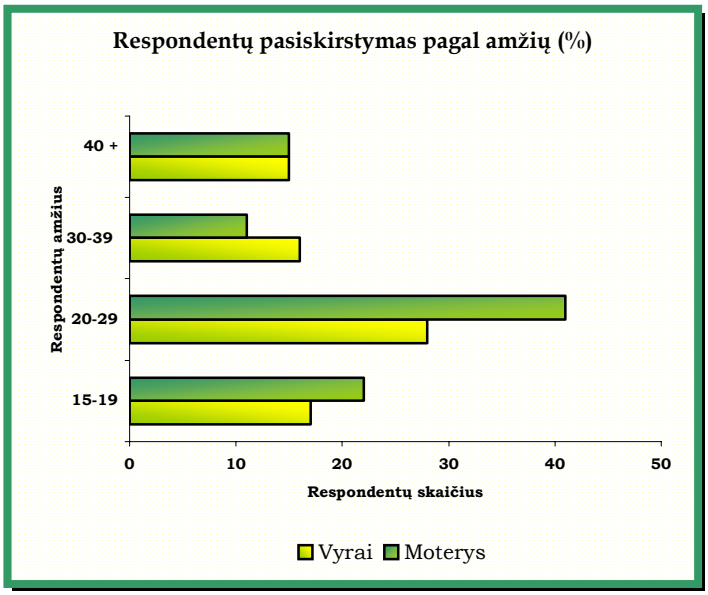
3.2 TYRIMO REZULTATŲ APŽVALGA

Empirinio tyrimo metu buvo apklaustos 89 moterys ir 76 vyrai įvairiose amžiaus grupėse (žr. 3.1 ir 3.2 pav.).

3.1 pav.

3.2 pav.

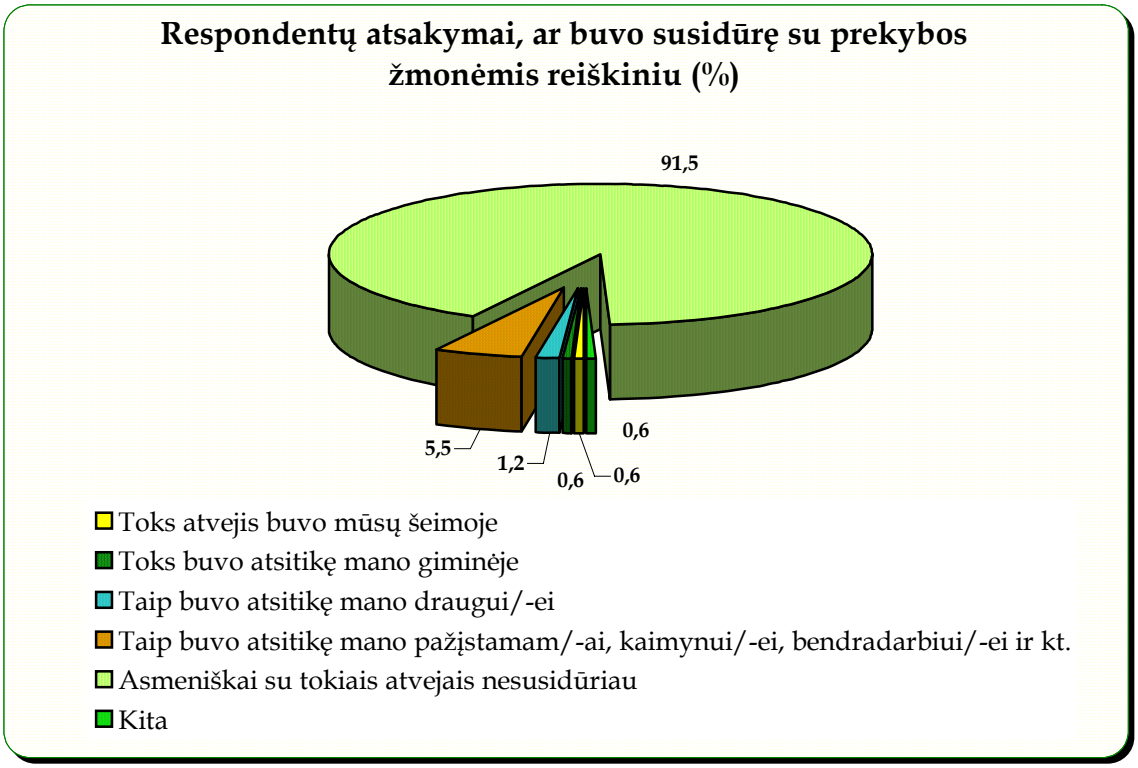

Apklausos duomenys rodo, jog 5.5 % respondentų yra susidūrę su prekybos žmonėmis reiškiniu (žr. 3.3 pav.), t.y. toks atvejis buvo atsitikęs jų pažįstamam / -ai, kaimynui / - ei, bendradarbiui / -ei. Viena respondentė nurodė, jog toks atvejis buvo ir jos šeimoje. Lyginant su TMO užsakytu tyrimu "Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas" (toliau – TMO tyrimas) matome, jog tuomet 6.7 % lietuvių nurodė, jog yra susidūrę su moterų išvežimo reiškiniu savo socialinėje aplinkoje. Matome, jog lyginant tyrimų duomenis, dingusių žmonių skaičius nebeauga.

Nuo 1990 metų dingusių žmonių skaičius išaugo, tačiau per pastaruosius 10 metų stabilizavosi. Per metus dingusių ir nerastų žmonių skaičius vidutiniškai siekia 400. Tam tikras tendencijas gali signalizuoti deportuotų asmenų skaičius. Tačiau vien iš šių duomenų negalima spręsti, ar deportuojami asmenys yra prekybos žmonėmis aukos (pvz: priverstinės prostitucijos

aukos)[141]. Kalbant apie asmeninį patyrimą, susijusį su žmonių prekyba pastebime, jog padėtis pasikeitė tik nežymiai.

3.3pav.

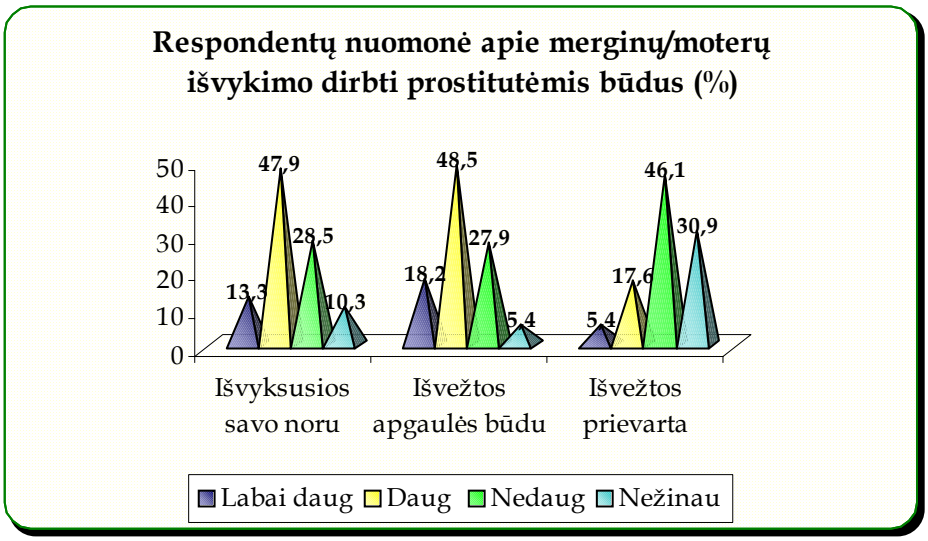
Nagrinėjant respondentų nuomonę apie padėtį Lietuvoje, gauti tokie rezultatai: net 47.9% apklaustųjų mano, jog "daug" bei 13.3 % - "labai daug" moterų/merginų išvykstą prostitucijos tikslais į užsienio šalis savo noru (žr. 3.4 pav.). Panašūs rezultatai buvo gauti ir TMO tyrimo metu: 53.9 % respondentų mano, jog yra "daug" ir "labai daug" išvažiuojama prostitucijos tikslais savo noru. Nedaug pasikeitė gyventojų nuomonė ir apie merginų gabenimą prostitucijos tikslais apgaulės būdu. 2002 metais 44 % nurodė, kad tokių atvejų yra "daug", o šio tyrimo metu tokių atsakymų buvo 48.5 %. Pastebima tendencija, jog daugiau nei pusė moksleivių merginų nurodė, jog "labai daug" moterų yra išvežama į kitas šalis prostitucijos tikslais apgaulės būdų .

Tokie dideli skaičiai informuoja, kaip rimtai prekybos moterimis problema yra vertinama jaunų žmonių tarpe, ypač – merginų. Matome, jog susirūpinimas šiuo reiškiniu visai nemažėja, o netgi didėja. Tačiau tokias tendencijas nereikėtų aiškinti kaip pačio nusikaltimo masto augimo. Nuo 2002 metų Lietuvoje plėtojosi prekybos žmonėmis prevencijos sistema.

Apie tai vis daugiau kalbama buvo tiek valstybinėse, tiek nevyriausybinėse, tiek religinėse struktūrose bei informavimui vis dažniau pasitelkiama žiniasklaida. Taip pat reikėtų paminėti, jog dabar žmonėms lengviau atskirti šį nusikaltimą nuo kitų socialinių problemų, pvz.: nelegalios migracijos, ir identifikuoti kaip prekybą žmonėmis.

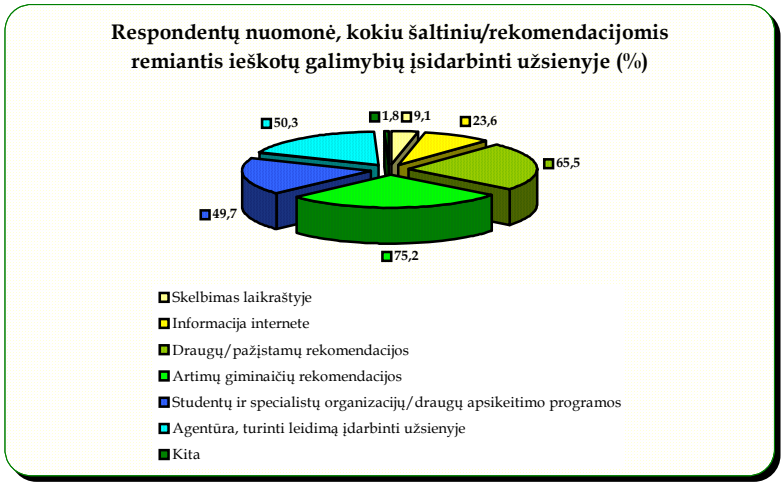
[141] Sipavičienė A., Erenaitė R., Tureikytė D. ir k.t. / red. Sipavičienė A. Prekyba moterimis: Problema. Prevencija. Pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 31.

3.4 pav.

Kaip ir TMO tyrime, šiame buvo siekiama be tiesioginio prekybos žmonėmis vertinimo, nustatyti kiek žmonės informuoti apie aspektus, kurie gali padidinti ar sumažinti riziką pakliūti į prekiautojų pinkles (3.5 pav.). Ši apklausa, kaip ir TMO tyrimas parodė, jog labiausiai pasitikima artimų giminaičių (75.2 %) bei draugų ir pažįstamų rekomendacijomis (65.5), "o tai dabar

3.5 pav.

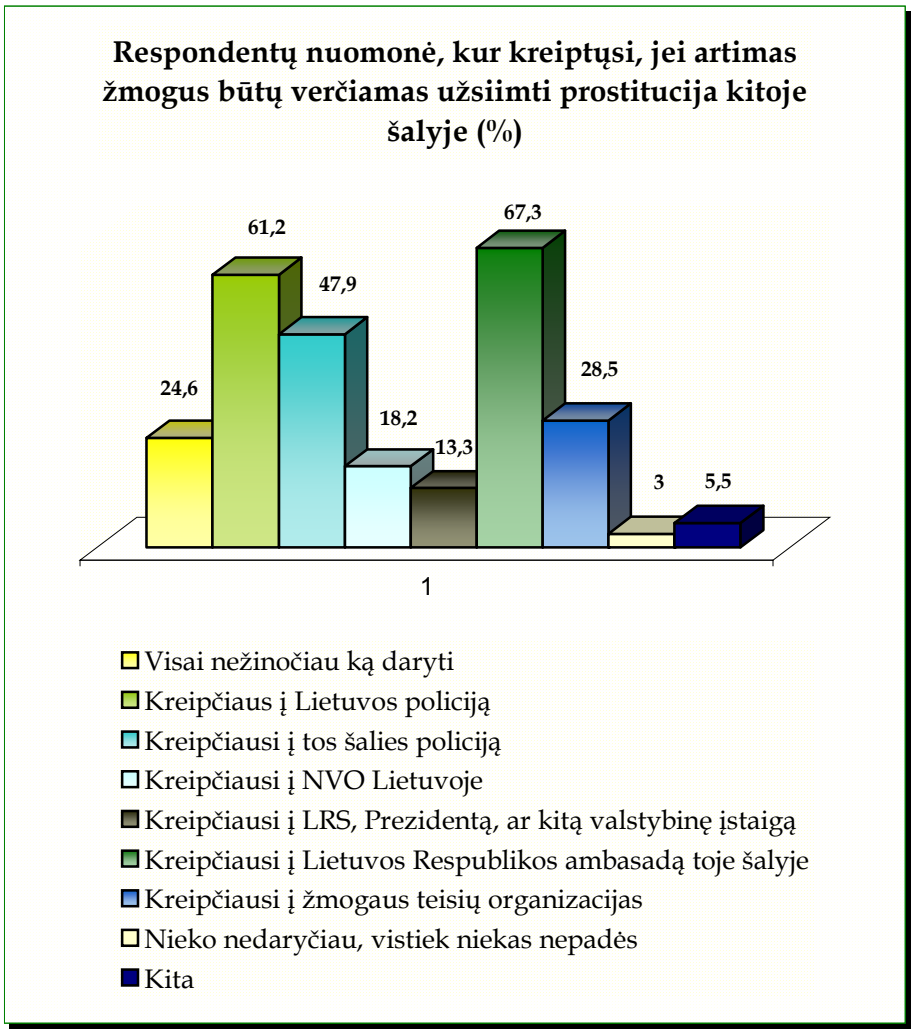
vienas dažniausiai naudojamų būdų užverbuoti moteris pardavimui"[142].

Tačiau daugėja asmenų, kurie pasitiki agentūromis, turinčiomis leidimą įdarbinti užsienyje. Šiuo metu jomis pasitiki pusė apklaustųjų, o 2002 metais buvo 39.1 %. Tai galima vertinti kaip teigiamą pasikeitimą. Didžioji dalis jaunimo ir beveik pusė visų apklaustųjų pasitikėtų studentų ir specialistų apsikeitimo programomis, o mažiausiai pasitikima skelbimais laikraščiuose (kaip ir 2002 metais). Reikėtų pastebėti, jog lyginant su ankstesniu tyrimu, dabar daugiau nei dvigubai išaugo pasitikėjimas internetiniais šaltiniais, "nors šie šaltiniai yra visiškai nekontroliuojami, tad apgaulės tikimybė yra tikrai didelė"[143].

[142] Sipavičienė A., Gaidys V. Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija Socialinių tyrimų institutas, 2003, P. 7.
[143] Ten pat.

Vertinant respondentų galimybes padėti asmenis, pakliuvusiems į prekiautojų žmonėmis spąstus matyti, kad net 24.6 % apklaustųjų visai nežinotų ką daryti, jei sužinotų, kad išvykęs į užsienį jų artimas žmogus būtų ten verčiamas užsiimti prostitucija (3.6 pav.).

3.6 pav.

Reikia atkreipti dėmesį, jog TMO tyrime tokių respondentų buvo 16.7 %. Todėl akivaizdu, kad yra būtina ir toliau įgyvendinti prevencines priemones, kurių pagalba žmonės būtų informuojami apie pagalbos galimybes nukentėjusiems asmenims nuo prekybos žmonėmis tiek mūsų šalyje, tiek užsienyje. Nors informacijos platinimu gan aktyviai užsiima nemažai nevyriausybinių organizacijų, matome, kad ji nepasiekia tų tikslinių grupių, kurios dar nėra susidūrusios su aptariamu nusikaltimu. Reikėtų pastebėti, jog dalis respondentų nurodo, jog atsitikus tokiam įvykiui, jie tuomet pasidomėtų kur kreiptis pagalbos. Moksleiviai nurodė, jog praneštų tėvam, kurie padėtų spręsti šią problemą. Daugiausia gyventojų pažymėjo, jog kreiptųsi į Lietuvos Respublikos ambasadą toje šalyje (63.7 %) bei į savo šalies policiją (61.2 %). Tai rodo, jog dauguma gyventojų žinotų, kur kreiptis, jei artimieji būtų verčiami užsienyje teikti seksualines paslaugas.

Džiugu, jog tik 3 % nurodė, jog nesiimtų jokių priemonių aptariamoje situacijoje, kai tokių respondentų 2002 metais buvo 7.1 %. Tai rodo, besikeičiantį žmonių požiūrį ir norą keisti

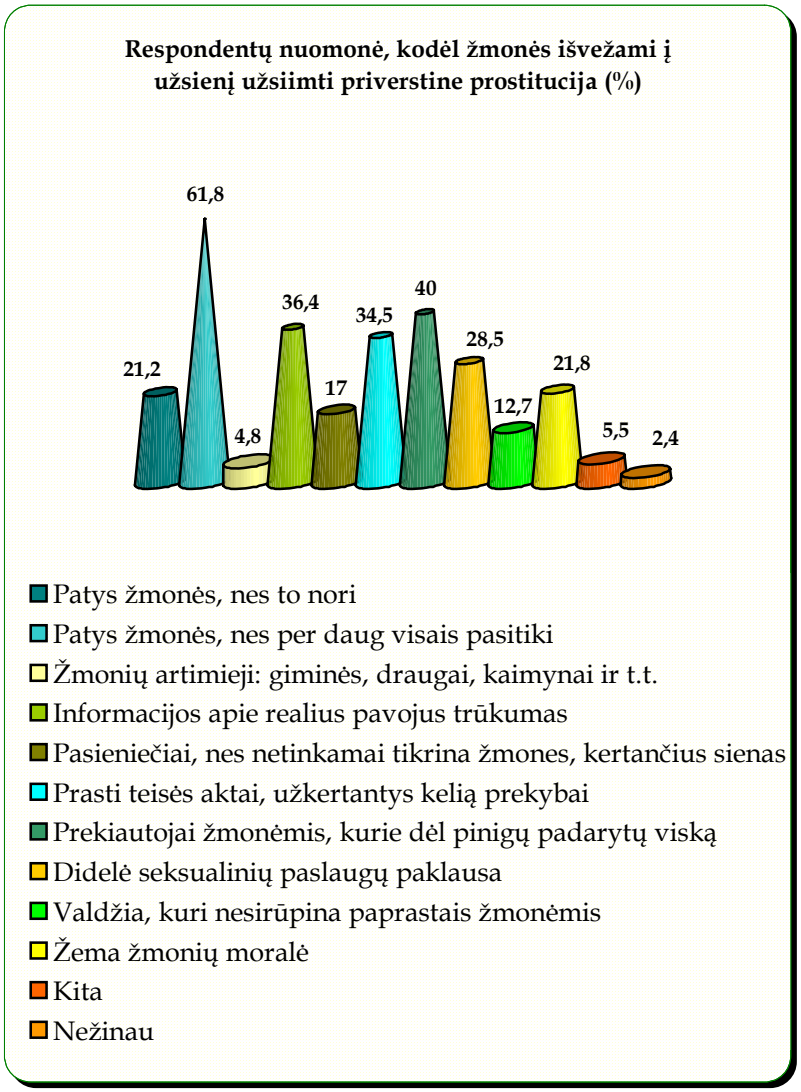
negatyvią situaciją, o ne palikti viską likimo valiai. Svarbu paminėti, jog 3 kartus išaugo žmonių skaičius, kurie kreiptųsi į nevyriausybines organizacijas Lietuvoje (nurodė - TMO, Dingusių žmonių šeimų paramos centrą). Šio tyrimo metu jas rinkosi 18.2 % visų respondentų.

Dalis respondentų mano, jog niekas nepadėtų, todėl patys vyktų į šalį ieškoti, kurioje būtų verčiamas jų artimasis užsiminėti priverstine prostituciją, artimųjų. Vienas respondentas nurodė, jog kreiptųsi į privačius detektyvus.

Kaip ir TMO tyrimo metu, taip ir šio, Lietuvos gyventojai dėl išvežimo dirbti prostitutėmis dažniausiai kaltina pačius žmones, nes jų manymu, jie yra pernelyg patiklūs bei naivūs (žr. 3.7 pav.). Šio tyrimo metu 1.6 % daugiau respondentų nurodė šią priežastį, nei prieš 4 metus. Dėl šio reiškinio respondentai linkę kaltinti prekiautojus žmonėmis, kurie dėl pinigų padarytų viską (40 %), taip pat nurodo, jog trūksta informacijos apie realius pavojus (36.4 %). Reikėtų pastebėti, jog daugiau nei dvigubai sumažėjo respondentų, manančių, jog dėl prekybos žmonėmis kalta yra valdžia, kuri nesirūpina paprastais žmonėmis. Tai galbūt rodo besikeičiantį žmonių mastymą, kad už savo veiksmus esame atsakingi patys, o ne linkę nesėkmėmis kaltinti kitus. Valdžios kaltinimas yra sovietinių laikų liekana, nes žmonės nebuvo linkę prisiimti atsakomybės. Tačiau penktadaliu padaugėjo manančių, kad kalti teisės aktai, užkertantys kelią prekybai žmonėmis. Tai rodo žmonių požiūrį į mūsų teisinę sistemą. Nereikėtų pamiršti, jog prekyba žmonėmis yra latentinio pobūdžio nusikaltimas, kurio ypač sudėtinga įrodinėjimo procedūra. Reikėtų atkreipti dėmesį, jog šiame tyrime buvo įtrauktas variantas, jog daug asmenų išvežama į užsienį užsiimti priverstine prostitucija dėl didelės seksualinių paslaugų rinkos. Tą pastebėjo ir daugiau nei penktadalis respondentų. Nebūtų tokios paklausos, nebūtų ir pasiūlos. Tam palankią situaciją sudarė atsivėrusios Europos sąjungos sienos, o rinka persiorientavo ypač į Didžiąją Britaniją. Todėl iškylą būtinybė pasieniečiams būti budresniems. Ne kartą žiniasklaidoje pasirodė kaltinimų, jog įtarimą keliančios merginos kerta sienas, tačiau pareigūnai jų net nepasiteirauja dėl migracijos tikslų. Todėl svarbu keisti ir pasieniečių požiūrį bei vertybes. Tai pastebi ir 17 % respondentų, kurie pritaria, jog pastarieji netinkamai tikrina asmenis, kertančius valstybių sienas.

Dalis respondentų nurodė, jog šią problemą įtakoja ir "materialiniai nepritekliai bei maži atlyginimai". Taip pat pastebi, jog žmonės tiki lengvai užsienyje uždirbamais pinigais ir mano, jog jiems negresia pavojus atsidurti prekiautojų spąstuose.

3.7 pav.

Šio empirinio tyrimo metu daugiausia respondentų teigė, jog efektyviausios prekybos žmonėmis prevencinės priemonės yra informacijos skleidimas apie legalaus darbo užsienyje galimybes (žr. 2 priedą). Tai nurodė 84.2 % vyrų bei 79.8 % moterų. 2002 metais taip manančių buvo daugiau nei dvigubai mažiau. Tuomet respondentai efektyviausiai vertino realų prekiautojų žmonėmis baudimą, o ne tik gąsdinimus (62.8 %). Šiai priemonei pritarė ir dabartinio tyrimo respondentai, kaip ir informacijos skleidimui apie pavojus bei galimybes kreiptis nukentėjus nuo prekiautojų.

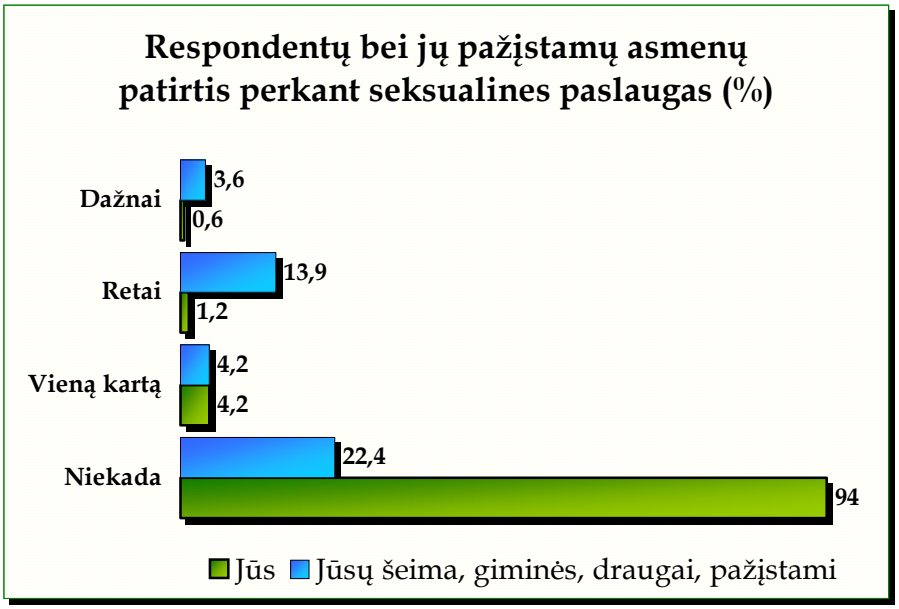
Reikėtų atkreipti dėmesį, jog ryškiausiai išsiskyrė lyčių nuomonės dėl prostitucijos legalizavimo, paslėptos kontrolės reklamos bei prostitucijos klientų baudimo. Daugiau nei dvigubai daugiau moterų mano, jog efektyvu bausti klientus, o taip manančių vyrų yra tik 15.8 %. 2002 metų tyrime tokiai priemonei pritarė tik 6.7 % respondentų. "Anksčiau darytos apklausos rodo, kad lietuviai, ypač moterys, linkusios bausti savo kūną pardavinėjančius

asmenis, o ne jų pirkėjus"[144]. Tai rodo, jog visuomenė vis labiau supranta, jog būtina kovoti ir su prostitucijos paklausa, nes dėl jos tiek daug moterų užsiima viena ar kita prostitucijos forma.

Tačiau ir šio tyrimo metu dalis respondentų pasisako, jog turi būti baudžiami ir asmenys, prekiaujantys savo kūnu. Su tuo nesutinka dauguma nevyriausybinių organizacijų atstovų, kurie tokius žmones įvardija kaip aukas ir pasisako prieš jų administracinę atsakomybę.

Norėdami sužinoti apie prostitucijos paklausą respondentai buvo klausiami ar kada asmeniškai, arba jų pažįstami asmenys naudojosi seksualinėmis paslaugomis už pinigus (žr. 3.8 pav.). Matome, jog beveik 14 % respondentų nurodė, jog jų šeima, giminės, draugai ar pažįstami "retai" pirko seksualines paslaugas, o 3.6% - "dažnai". Reikėtų pastebėti, jog viena moteriškos lyties respondentė (beje, bendrojoje charakteristikoje pažymėta, jog ji yra pareigūnė) nurodė, jog taip pat asmeniškai "retai" perką tokias paslaugas. Taip pat užfiksuotas ir vienas moksleivis "retai" pasinaudojantis tokiomis paslaugomis. 4.2 % apklaustų respondentų naudojosi prostitucijos paslaugomis vieną kartą. Šią tendenciją galima būtų paaiškinti jaunatvišku smalsumu. Vienas respondentas pažymėjo, jog tai "didžiausia gyvenime padaryta klaida".

3.8 pav.

Kalbant apie prostitucijos legalizavimą, matome, jog gan ryškiai išsiskiria vyrų ir moterų pozicijos šiuo klausimu (žr. 3 priedą). Net 77.6 % vyrų pritartų legalizavimui, nes manoma, jog prostitucija neišnyks – kol yra paklausa, bus ir pasiūla, o legalizavus būtų kontroliuojamas šis verslas (apsauga nuo lytiškai plintančių ligų ir pan.). Tuo tarpu taip manančių moterų yra 37.1 %. Moterys daugiau nei vyrai pasisakė, jog nepritartų legalizavimui, nes tai didintų prostitucijos paklausą ir skatintų asmenų motyvaciją pirkti seksualines paslaugas, taip pat tai būtų tarsi įteisinimas, jog tai moralu ir padoru, o valstybė palengvintų situaciją kliento naudai

[144] Užkuraitė E. Prostitutėms - teistumas, jų klientams - gėdos lenta // Vakarų ekspresas. 2004 m. gruodžio 9 d.

užtikrindama, jog pasiūla nenutrūks. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad tik mažiau nei penktadalis moksleivių respondenčių pritartų prostitucijos legalizavimui. Vyresnio amžiaus grupėse šis skirtumas žymiai mažesnis. 2002 metų tyrimo "Moterų nuomonė apie smurtą ir prekybą žmonėmis" metu 18 % pritarė prostitucijos legalizavimui, o dar 18% laiko tai kiekvieno asmeniniu reikalu.

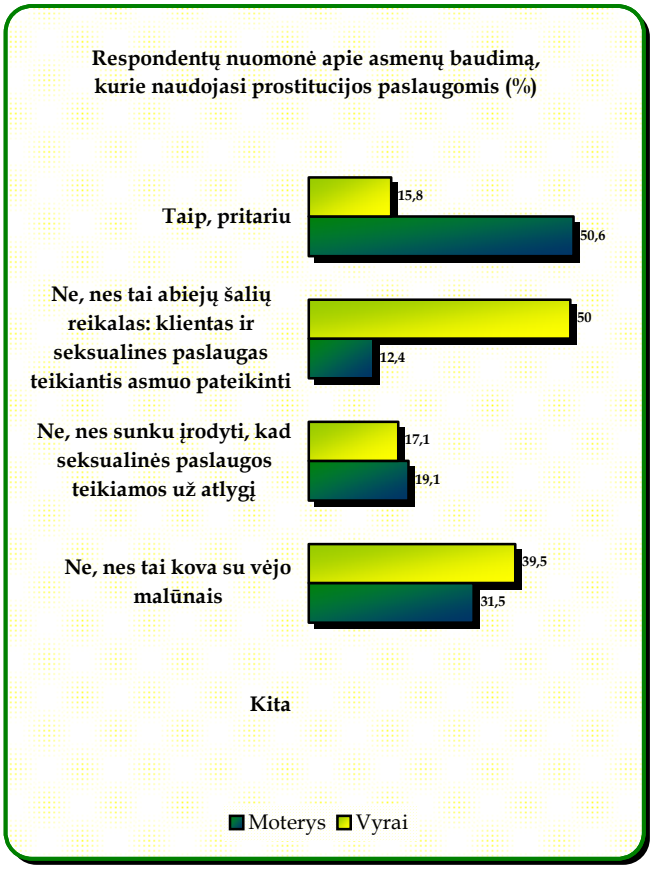
Dalis respondentų akcentavo, jog pritartų legalizavimui, kad būtų užtikrinamas prostitucijos paslaugas teikiančių asmenų saugumas. Kti pastebėi, jog legalizavus šį verslą prostitucija tik dar labiau klestėtų žemindama valstybės vardą.

Svarbu pažymėti, jog visuomenė per mažai informuojama apie kitų valstybių patirtį, kuri signalizuoja, jog šalyse, kur prostitucija legalizuota parduotų asmenų skaičius išaugo. Tai pažymėjo ir vienas respondentas.

Berniukai ir vyrai dažnai vadovaujasi vartotojiška nuostata, kad jeigu yra poreikis, jie turi teisę pirkti moterį už pinigus seksualiniams poreikiams tenkinti. Lietuvoje tarp vyrų susiformavęs pakantus požiūris į seksualinių paslaugų pirkimą.

Vertinant nuomones dėl asmenų baudimo, kurie naudojasi prostitucijos paslaugomis vėl išsiskiria vyrų ir moterų požiūriai (žr. 3.9 pav.). Dėl administracinės atsakomybės pritaria pusė respondenčių, tuo tarpu pusė vyrų respondentų mano, jog nereikėtų bausti, nes tai abiejų šalių

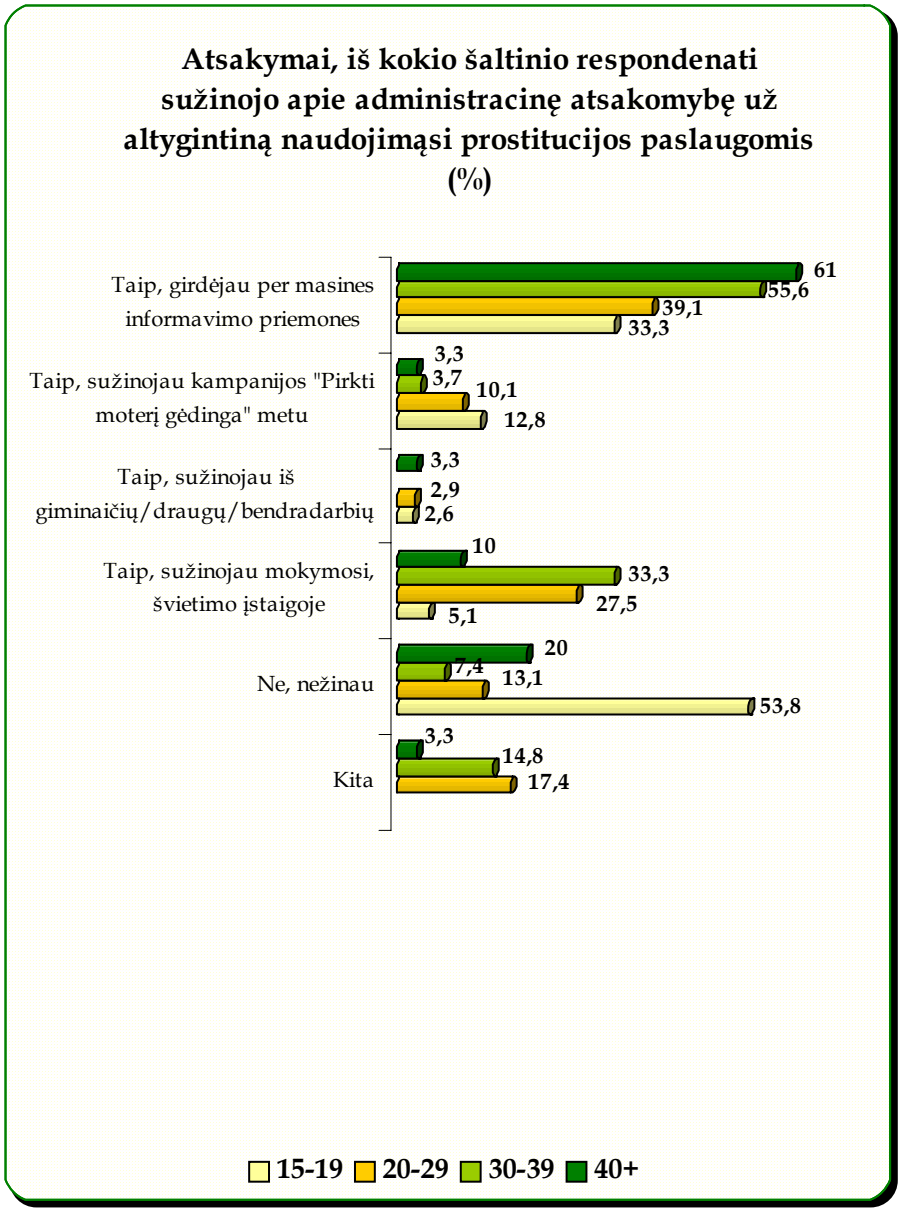
3.9 pav.

pasirinkimas: tiek klientas, tiek seksualines paslaugas teikiantis asmuo lieka patenkinti. Kiek mažiau respondentų nurodė kitas priežastis – nepritaria, nes tai kova su vėjo malūnais (39.5 % vyrų bei 31.5 % moterų), sunku įrodyti, kad paslaugos teikiamos už atlygį, taigi realiai ši teisės norma neveikia (17.1 % vyrų bei 19.1 % moterų). 2002 metų tyrimo "Moterų nuomonė apie smurtą ir prekybą žmonėmis" metu 14% manė, kad baudžiamajai atsakomybei turi būti traukiamos ne tik prostitutes, bet ir jų klientai. Lietuvoje administracinė atsakomybė už atlygintiną prostitucijos naudojimąsi veikia pusantrų metų ir, specialistų teigimu, ji yra efektyvi, nes sumažėjo tiek prostitucijos paklausa, tiek ir pasiūla.

Reikėtų pastebėti, jog apie šią atsakomybę mažiausiai informuoti moksleiviai bei vyresni, nei 40 metų asmenys (žr. 3.10 pav.)

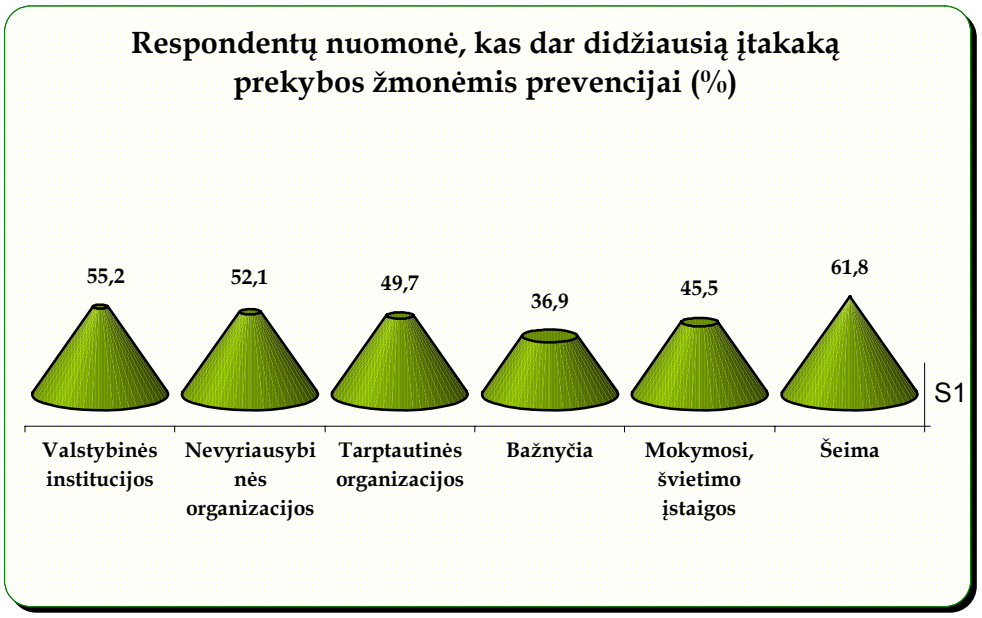
3.10 pav.

Respondentų nuomone, didžiausią įtaką prevencinei veiklai, skirtai kovoti prieš prekybą žmonėmis daro šeima (61.8 %), taip pat valstybinės institucijos (52.2 %), nevyriausybinės

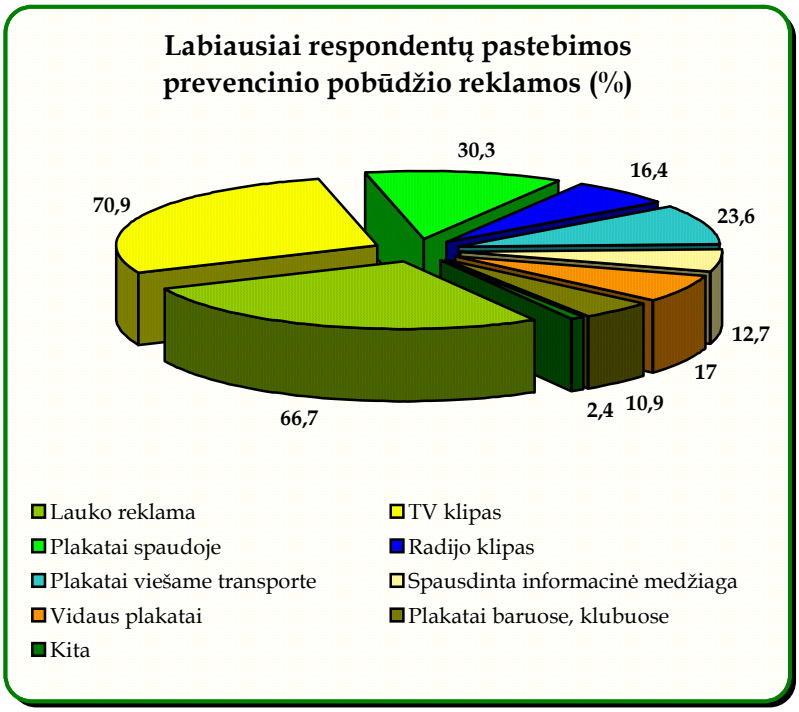
organizacijos (52.1%), tarptautinės organizacijos (49.7%), mokymosi, švietimo įstaigos (45.5%), o bažnyčia – mažiausią (39.6%) (žr. 3.11 pav.).

3.11 pav.

Daugiausia žmonių pastebėjo TV klipą, lauko reklamas bei plakatus spaudoje (žr. 3.12 pav.). Šias priemones daugiausia pastebėjo ir TMO tyrimo metu apklausti respondentai. Kaip matome iš gautų rezultatų, net 71 % pastebi socialines reklamas per televiziją. Tačiau kaip apgailestavo dr. I.Bazylevas, tokios prevencinės priemonės reikalauja didelio finansavimo, todėl ne visada pasitelkiamos. Mažiau respondentų pastebi reklamas baruose bei naktiniuose klubuose, kaip ir spausdintą dalinamą medžiagą.

3.12 pav.

Teigiamai respondentai įvertino informacinę kampaniją "Tave parduos kaip lėlę. Netikėk lengvu uždarbiu užsienyje" (žr. 4 priedą). Šios priemonės nepastebėjo tik 6.6 % respondentų.

Tai rodo, kad pasiteisino organizatorių viltis, jog žmonės pastebi gana šokiruojantį "merginos – marionetės" įvaizdį, kuris simbolizuoja sunkią gąsdinimais, manipuliacijomis bei smurtu kontroliuojamos ir išnaudojamos parduotos moters padėtį. Šis įvaizdis buvo naudojamas skirtingose informacinėse priemonėse – nuo socialinės reklamos iki dalijamos spausdintos medžiagos[145].

Platus priemonių spektras bei šokiruojantis įvaizdis pasiteisino ir atkreipė daugelio visuomenės narių dėmesį į prekybos žmonėmis problemą. Respondentai taip pat teigiamai įvertino prevencines priemones "Apsaugokime vaikus", Tarptautinės migracijos organizacijos bei Dingusių žmonių šeimų paramos centro konsultacijas telefonu, informacinę mugę "Darbas užsienyje – rinkis legalų" bei meninį filmą "Lilija amžinai". Kitos priemonės buvo mažiau pastebėtos, nes jos labiau orientuotos į atskiras rizikos grupes.

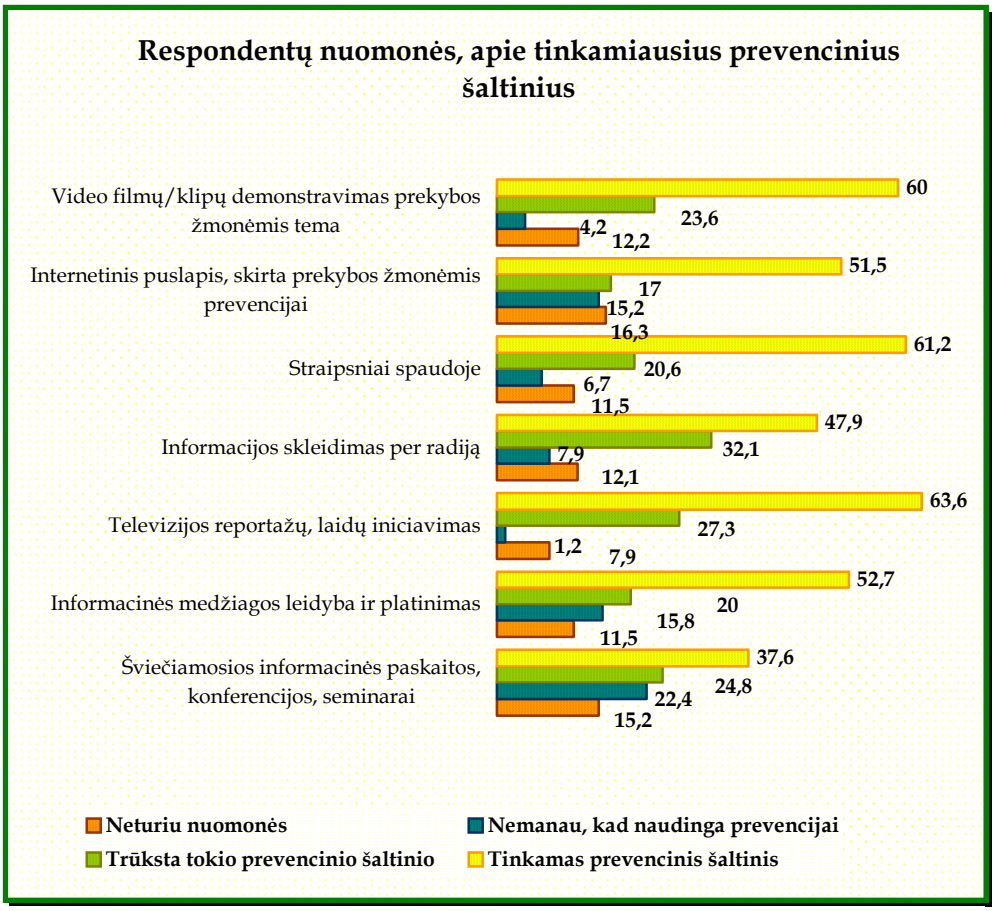
Reikėtų atkerpti dėmesį, jog tyrimas vyko Baltupių vidurinėje mokykloje, kuri bendradarbiauja su Dingusių žmonių šeimų paramos centru, tačiau iš apklausos duomenų matome, jog moksleiviai nėra supažindinti su video filmu "Velnio ratas" bei dokumentiniu filmu "PVM – parduotos vergauti moterys". Šias priemones teigiamai įvertino studentai, nes Mykolo Romerio universitete buvo rodomos šios prevencinės priemonės. Akivaizdu, kad visuomenę informuoti apie prekybos žmonėmis reiškinį galima ir meniniais filmais. Tokiu būdu apie problemą supažindinami ir jaunesni žmones, kurių sąmonėje ilgai išlieka realistiškai, bet kartu ir šokiruojančiai perteikti į seksualinę vergiją patekusių mergaičių išgyvenimai.

Reikėtų pastebėti, jog 6.7 % žmonių, perskaičiusių J.Ivanauskaitės romaną "Miegančiųjų drugelių tvirtovė" mano, jog šioje knygoje pateikiama istorija yra naudinga ir prevencijos tikslais. Turint omeny, kad knyga pasirodė tik 2006 metais, tokią priemonę galima vertinti teigiamai prekybos žmonėmis prevencijos aspektu.

Šio empirinio tyrimo metu tinkamiausiais prekybos žmonėmis šaltiniais respondentai įvardijo televizijos reportažus bei laidas (63.%), straipsnius spaudoje (61.2 %), video filmų bei klipų demonstravimą (60 %) (žr. 3.13 pav.). Daugiausia respondentų pasigenda informacijos skleidimo per radiją (32.1%). Šviečiamosios informacinės paskaitos, konferencijos, seminarai, paskaitos bei internetinis puslapis, skirtas prekybos žmonėmis prevencijai buvo pažymėti kaip netinkami šaltiniai. Reikėtų atkreipti dėmesį, jog konferencijos, seminarai bei paskaitos dažnai būna nukreiptos į tam tikras tikslines grupes – socialinius darbuotojus, valdžios atstovus ar skirta prekybos žmonėmis aukoms reintegracijos palengvinimui. Tačiau nereikėtų pamiršti būtinybės tokias priemones organizuoti ir jaunimo mokslo, švietimo įstaigose.

[145] Sipavičienė A., Erenaitė R., Tureikytė D. ir k.t. / red. Sipavičienė A. Prekyba moterimis: Problema. Prevencija. Pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005, P. 81.

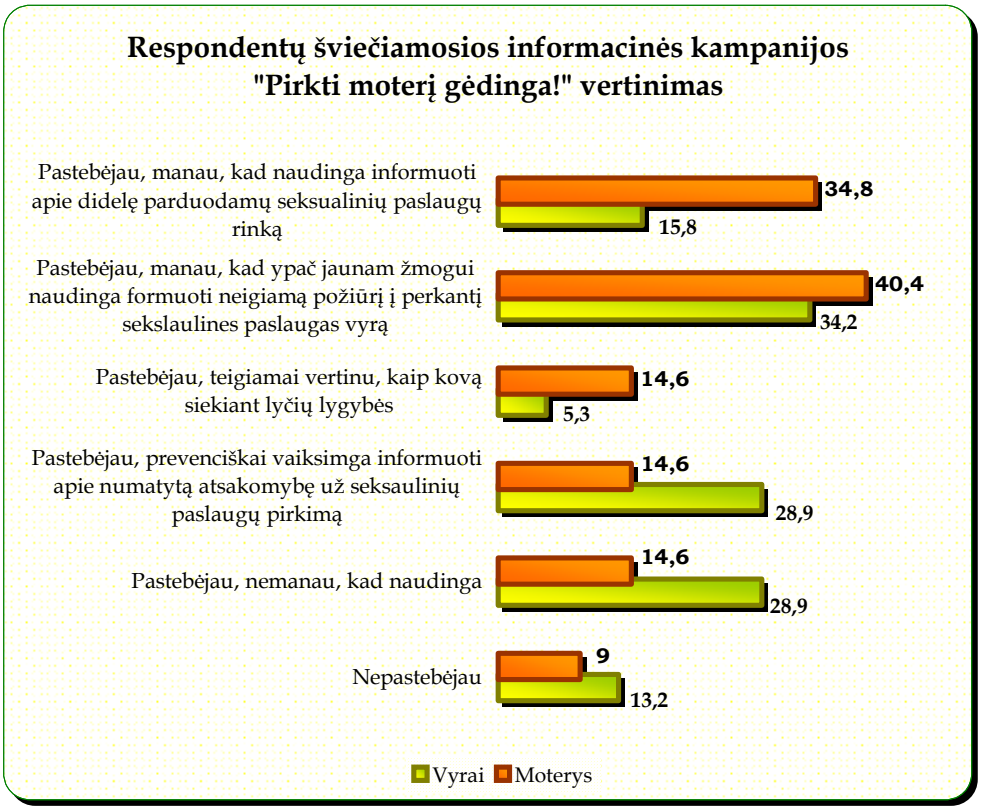
3.13 pav.

"Bausmė klientui – tai alternatyva prostitucijos legalizavimui. Vyrai, kurie naudojasi prostitutėmis, ilgą laiką buvo nematomi. Jie neatsakė už savo veiksmus, niekas jų už tai nebaudė", teigia "Pirkti moterį – gėdinga! Be to, anksčiau ar vėliau VISI tai sužinos" informacinės kampanijos organizatoriai[146]. Iš tyrimo rezultatų matome, jog dauguma respondentų teigiamai vertina šią iniciatyvą, nes tiek jaunam žmogui naudinga formuoti neigiamą požiūrį į seksualines paslaugas perkantį vyrą, tiek informuoti žmones apie didelę prostitucijos paklausą. Reikėtų atkreipti dėmesį, jog dvigubai daugiau vyrų nei moterų mano, jog ši priemonė nėra naudinga (28.9 % ir 14.6 %) (žr. 3.14 pav.). Dalis respondentų nurodė, jog ši priemonė nėra informatyvi, nes "paveiksliukas mažai ką pasako, o užrašus retai kas skaito". Tačiau pažymi, jog idėja yra gera, tik pasirinkta netinkama įgyvendinimo forma. Taip pat mano, jog organizatoriai neteisingai formuoja nuomonę, grindžiant baime, jog visi tai sužinos, taigi "motyvuoti turėtų ne baime, o vidinėmis moralinėmis vertybėmis".

[146] Pirkti moterį gėdinga - skelbiama Lietuvos miestų gatvėse // Prieiga per internetą: <http://www.omni.lt/index-dynamic.php?i9359_16014z_321688>.

3.14 pav.

EMPIRINIO TYRIMO IŠVADOS

1. Gyventojai teigiamai vertina viešojo administravimo subjektų vykdomas prevencines priemones, skirtas kovai su prekyba žmonėmis bei prostitucija, bei pagalbą grįžti i normalų gyvenimą prekybos žmonėmis aukoms. Tačiau ir toliau išlieka būtinybė platinti informaciją apie prekybos žmonėmis riziką ir plačiau informuoti apie nelegalaus darbo užsienyje alternatyvas, nes beveik trečdalis gyventojų nurodo, jog trūksta tokios informacijos.

2. Šiuo metu jau nebeneigiama, jog Lietuvos asmenys tampa prekybos žmonėmis aukomis. Pasikeitė visuomenės bei atsakingų institucijų požiūris į šią problemą. Tai liudija teigiamas prevencinių priemonių vertinimas bei žmonių sąmoningumo laipsnis. Tai patvirtina teorinę išvadą, kad prekybos žmonėmis pažabojimas priklauso nuo žinių kiekio ir noro keistis.

3. Gyventojai suvokia prekybos žmonėmis aktualumą, tačiau vis dar pasigenda tam tikrų prevencinių priemonių, skirtų kovoti su šiuo reiškiniu. Nepaisant to, žymiai padaugėjo informacijos, skirtos tiek bendrai visuomenei, tiek potencialioms aukoms, tiek jau nukentėjusiems nuo prekiautojų žmonėmis, todėl išaugo ir žmonių informuotumo lygis. Juk vien per 2006 metus Lietuvos Respublikos Vyriausybė suteikė 13 nevyriausybinių organizacijų, užsiimančiomis prekyba žmonėmis, finansavimą. Akivaizdu, jog viešojo administravimo subjektų dėmesys šios problemos sprendimui didėja, bet dar nėra pakankamas.

4. Sunku pamatuoti prevencijos efektyvumą, tačiau lyginant TMO ir šio tyrimo duomenis matome, jog prekybos žmonėmis mastas sumažėjo labai nežymiai, nors į prekybos žmonėmis

prevenciją aktyviai įsitraukė ir valstybinės struktūros. 5.5 % respondentų nurodė, jog yra susidūrę su prekybos žmonėmis savo socialinėje aplinkoje. Tačiau šį procentą padidina ir žmonių informuotumas apie šį reiškinį, todėl vis daugiau žmonių sugeba identifikuoti nusikaltimą. Taigi, galima teigti, jog situacija stabilizavosi.

5. Mažiau žmonės informuoti apie išvežtus žmones prievarta. Beveik trečdalis žmonių neturi nuomonės šiuo klausimu, lygiai tiek pat, kaip ir 2002 metais. Todėl matome, jog apie šią prekybos formą yra mažai teikiama informacijos. Gyventojai teigia, jog daugiausia prostitucijos tikslais išvežama apgaulės būdu, tačiau panašus procentas yra manančių, jog išvykstama savo noru. Moksleivės merginos dažniausiai rinkosi atsakymą, jog "labai daug" išvežama asmenų prostitucijos tikslais į užsienį. Tai galėtų lemti aktyvesnis švietimas mokyklose, bei tai, jog merginoms ši problema aktualesnė ir jos tai vertina psichologiškai rimčiau, nei berniukai, ar suaugusieji. Pasitvirtino išvada, jog prekyba žmonėmis, taip pat ir Lietuvos piliečių išvežimas į užsienį, daugiausiai orientuotas į seksualinį išnaudojimą priverstinės prostitucijos tikslais.

6. Didėja žmonių pasitikėjimas NVO. Tačiau vis dar daug žmonių nežinotų kur kreiptis, jeigu jų artimas žmogus būtų priverstas užsiimti prostitucija užsienyje ir prašytų pagalbos. Tačiau nemažai respondentų patys vyktų į tą šalį padėti nelaimės ištiktajam, nes nepasitiki atsakingomis institucijomis. Svarbu paminėti, jog tik 3 % nieko nedarytų tokioje situacijoje. Tai rodo, jog žmonės supranta, jog būtina kovoti su šiuo reiškiniu, neatsižvelgiant į tai, kad prekyba žmonėmis pasižymi ypač dideliu latentiškumo laipsniu.

7. Vyrų ir moterų nuomonės labiausiai išsiskyrė kalbant apie prostitucijos legalizavimą bei prostitucijos paslaugų klientų atsakomybę. Vyrai žymiai pakančiau žiūri į perkančius moteris, todėl jie akcentavo, jog tai abiejų šalių reikalas, nes tiek klientas, tiek asmuo, teikiantis seksualines paslaugas lieka patenkinti. Mažiau moterų pasisako už šio verslo legalizavimą. Moksleivės merginos beveik vienareikšmiškai pasisakė prieš legalizavimą bei teigiamai vertina klientų atsakomybę už seksualinių paslaugų pirkimą. Pasitvirtino išvada, jog prostitucijos bei prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslams priežastis yra merginų bei moterų paklausa, kurios gali būti seksualiai išnaudojamos, kuriama vyrų požiūrio. Be paklausos nebūtų seksualinių paslaugų pasiūlos, todėl rinka žlugtų. Akivaizdu, jog nėra labai efektyvus lytinio auklėjimo mechanizmas, kuris formuotų neigiamą požiūrį į seksualinių paslaugų pirkimą.

8. Neužtenka nukreipti prevencinius veiksmus tik į prekybos žmonėmis aukas. Visuomenės mentaliteto kėlimo priemonės taip pat turėtų atkreipti dėmesį ir į tų, kurie perka moteris, atsakomybę. Todėl būtina kelti visuomenės, ypač berniukų bei vyrų sąmoningumą kalbant apie prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualiniams tikslams esmines priežastis, tokioms prevencinėms priemonėms nepritarė tik 28.9 % vyrų ir 14.6 % moterų, nes mano, jog jos nėra efektyvios.

9. Dauguma respondentų teigiamai vertina “Pirkti moterį – gėdinga! Be to, anksčiau ar vėliau VISI tai sužinos“ priemonę ir pritaria, kad jaunam žmogui naudinga formuoti neigiamą požiūrį į seksualines paslaugas perkantį vyrą, tiek informuoti žmones apie didelę prostitucijos paklausą. Tiesa, ir čia matosi lyčių skirtingi požiūriai. Dvigubai daugiau vyrų nei moterų mano, jog ši priemonė nėra naudinga. Taigi, jeigu vyrai nelaikytų savaime suprantamu dalyku to, kad jie turi teisę pirkti ir seksualiai išnaudoti moteris ir mergaites, prekyba moterimis neegzistuotų.

10. Tik 15 % gyventojų mano, jog efektyvu yra bausti prostitucijos paslaugas teikiančius asmenis. Autorė pastebi, jog Lietuvoje vis dar yra teisės norma, numatanti administracinę atsakomybę tokiems žmonėms. Akivaizdu, jog absoliuti dauguma pritaria nevyriausybinių organizacijų, ginančių moterų teises, nuomonei, jog norint efektyviai kovoti su prekybos žmonėmis problema, būtina ne tik siekti kuo efektyvesnės normos veikimo, dėl asmenų baudimo, kurie naudojasi seksualinėmis paslaugomis už pinigus, bet ir panaikinti administracinę atsakomybę jas teikiantiems asmenims.

11. Informacinių kampanijų metu žmonės labiausia pastebi TV klipus, lauko reklamas bei plakatus spaudoje. Nemažai moksleivių nurodė ir prevencinio pobūdžio plakatus viešajame transporte. Labiausiai pasigendama socialinės reklamos skleidimo per radiją. Informacijos sklaidos trūkumą galima paaiškinti tuo, jog Vyriausybė vis dar skiria nepakankamai lėšų priemonių finansavimui. Dėl to nėra sudarytos reikiamos sąlygos efektyviai vykdyti prevenciją ir pasiekti norimus rezultatus.

12. Iš apklausoje pateiktų prevencinių iniciatyvų gyventojai daugiausiai pastebėjo informacinę kampaniją “Tave parduos kaip lėlę. Netikėk lengvu uždarbiu užsienyje”. Tai įrodo, jog socialinės priemonės turi būti ypač išsikirtinės, šokiruojančio pobūdžio, norint atkreipti gyventojų dėmesį. Taip pat svarbu platus informacijos skleidimo mastas. Nes prekyba žmonėmis yra aktuali visiems. Negalima teigti, jog “man taip neatsitiks”. Žmonės turi žinoti apie pagalbos mechanizmus. Todėl teigiamai buvo įvertintos ir Tarptautinės migracijos organizacijos bei Dingusių žmonių šeimų paramos centro konsultacijos telefonu.

13. Ištisas kompleksas lemia prekybos žmonėmis prevencijos efektyvumą: organizacinių priemonių efektyvumas, paiešką vykdančių pareigūnų profesionalumas bei tinkamas požiūris į prekybos žmonėmis aukas, pareigingumas, metodiškų paieškos veiksmų nuoseklumas, visuomenės ir atskirų jos narių pilietinis sąmoningumas, teisėtvarkos pareigūnų ir visuomenės, visų pirma dingusiųjų artimųjų bendradarbiavimas, paieškos metu, prevencinių priemonių efektyvumas.

Apibendrinus teorinio bei empirinio tyrimo rezultatus galima daryti **i š v a d a s,** jog:

Hipotezė (1) - iki šiol Lietuvoje nesukurta efektyvi prekybos žmonėmis prevencijos sistema, pasitvirtino.

Hipotezė (2) - vis dar nepakankamas viešojo administravimo subjektų dėmesys šios problemos sprendimui, pasitvirtino iš dalies.

Hipotezė (3) - nėra efektyvaus lytinio auklėjimo mechanizmo, kuris formuotų neigiamą požiūrį į seksualinių paslaugų pirkimą, pasitvirtino iš dalies.

Hipotezė (4) - dauguma gyventojų neigiamai vertina viešojo administravimo vykdomas prevencines iniciatyvas prekybos žmonėmis prevencijos srityje, nepasitvirtino.

Atliktas viešojo administravimo veiklos veiksmingumo prekybos žmonėmis prevencijos srityje empirinis tyrimas leidžia teikti šias **r e k o m e n d a c i j a s:**

- Nukreipti prevencinius veiksmus ne tik į potencialias prekybos žmonėmis aukas. Visuomenės mentaliteto kėlimo priemonės turėtų atkreipti dėmesį ir tų, kurie perka moteris, atsakomybę. Todėl būtina kelti visuomenės, ypač berniukų bei vyrų sąmoningumą kalbant apie prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualiniams tikslams esmines priežastis. Švietimo ir mokslo ministerija turėtų kurti efektyvų lytinio auklėjimo mechanizmą, kuris formuotų neigiamą požiūrį į seksualinių paslaugų pirkimą: paskaitos mokyklose bei informacijos skleidimas žiniasklaidos pagalba.
- Kontroliuoti informacines priemones, kad savo veikloje nepopuliarintų prostitucijos, nes dažnai ji pateikiama labai patraukliai. Pasitelkiant teisines poveikio priemones reguliuoti informacijos sklaidą apie galimą žmonių seksualinio išnaudojimo poreikį, todėl tikslinga teisės aktuose numatyti atsakomybę už paslėptą seksualinių paslaugų reklamą.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė turėtų pripažinti ryšį tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis, bei tai, kad prostitucija - tai smurtas prieš moteris ir deklaruoti tokias nuostatas visuomenei, pasitelkiant masines informavimo priemones bei sukurti Nacionalinę (visų rūšių) smurto prieš moteris panaikinimo strategiją.
- Prekybos žmonėmis socialiniai bei viktimologiniai tyrimai turėtų būti laikomi prioritetiniais. Tikslinga atlikti tyrimus dėl vaikų seksualinio išnaudojimo, priverstinio darbo Lietuvoje bei gyventojų požiūrio į prostituciją.
- Tikslinga būtų skatinti ir teikti finansavimą priemonėms, skirtoms nagrinėti veiksnius, dėl kurių asmenys, ypač vaikai, gali tapti prekybos žmonėmis aukomis, pvz: skurdas, nedarbas, lyčių galimybių neužtikrinimas ir kita. Taip pat išlieka butinybė ir toliau skleisti informaciją apie legalaus darbo galimybes.

- Remiantis kiekybiniais ir kokybiniais kriterijais, atlikti išsamią analizę dėl prevencinio darbo veiksmingumo. Valstybiniu mastu inicijuoti viešo administravimo subjektų veiklos vertinimą prekybos žmonėmis prevencijos srityje.
- Asmenis, patyrusius seksualinį išnaudojimą, laikyti aukomis ir teikti jiems medicininę, psichologinę, teisinę bei kitą joms reikalingą pagalbą. Inicijuoti LR ATPK pataisas, siekiant panaikinti administracinę atsakomybę prostitucijos paslaugas teikiantiems asmenims. Norint efektyviai kovoti su prekybos žmonėmis problema, būtina siekti kuo efektyvesnės normos veikimo, dėl asmenų baudimo, kurie naudojasi seksualinėmis paslaugomis už pinigus.
- Rengti prekybos žmonėmis problemos ekspertus, kurie prisidėtų prie prevencijos mokymų, skirtų tokioms suinteresuotoms šalims, kaip policijos pareigūnai, teisėsaugos institucijų atstovai, medikai, mokytojai bei socialiniai darbuotojai. Ypatingas dėmesys valstybės institucijų darbuotojų mokymams, kurie pirmieji susiduria su nukentėjusiais vaikais.
- Siekiant veiksmingai spręsti prekybos žmonėmis problemą, būtina kurti viešojo administravimo subjektų suderintą kompleksinę prevencinę sistemą, užtikrinančią pagarbą žmogaus teisėms, saugumą, teisingumą bei garantuojanti lygias lyčių galimybes, atsižvelgiant į geros praktikos mechanizmus bei šių subjektų atskaitomybė visuomenei.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014 (1992-11-30).
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937.
5. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945.
6. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 71-1706
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. sausio 11 d. nutarimas Nr. 29 "Dėl nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą" // Valstybės žinios. 2000, Nr. 5-144.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 17 d. nutarimas Nr. 62 "Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programos"// Valstybės žinios. 2002, Nr. 6-231.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 17 d. nutarimas Nr. 1458 "Dėl 2004–2006 metų Europos bendrijų iniciatyvos Equal bendrojo programavimo dokumento patvirtinimo" // Valstybės žinios. 2004, Nr. 169-6223.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 4 d. nutarimas Nr. 491 "Dėl nacionalinę smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005 – 2007 metų programos" // Valstybės žinios. 2005, Nr. 58-2021.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimas Nr. 558 "Dėl prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2005–2008 metų programos"// Valstybės žinios. 2005, Nr. 65-2333.
12. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. vasario 21 d. įsakymas Nr. A1-31 „Dėl koordinavimo komisijos nacionalinės programos prieš vaikų komercinį seksualinį išnaudojimą ir seksualinę prievartą vykdymui sudarymo" // Valstybės žinios 2003, Nr. 21-922.

Tarptautiniai teisės aktai:

13. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą // Valstybės žinios. 2002, Nr. 51-1933.
14. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantį Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą // Valstybės žinios. 2003, Nr. 49-2166.
15. Europos komisijos sprendimas "Įkuriantis konsultacinę grupę, vadinamą „Ekspertų grupe dėl prekybos žmonėmis" (2003/209/EB), 2003 m. kovo 25 d. // Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003D0209:LT:HTML.
16. Europos Parlamento moterų teisių ir lyčių lygybės komiteto nuomonė "Dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento rekomendacijos Tarybai dėl kovos su prekyba žmonėmis: kompleksinis požiūris ir pasiūlymai dėl veiksmų plano (2006/2078 (INI)), 2006 rugsėjo 18 d. // Prieiga per internetą:http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/ad/607/607876/607876lt.pdf.

Specialioji literatūra:

17. Andriulis V. Nusikaltimų prevencijos patirties Lietuvoje 1918 – 1940 m.: ontologinė apžvalga // Vilnius: Justitia, 2000.
18. Arimavičiūtė M., Astrauskas A., Bakaveckas A. ir k.t. Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas: monografija / red. Puškorius S. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2006.
19. Augutienė R. Vykdomos prevencinės kampanijos prieš prekybą žmonėmis ir jų efektyvumas: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro veikla ir patirtis //

Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005.
20. Bazylevas I. Pirmaeiliai ir realūs Lietuvos Respublikos veiksmai, stabdant prekybos žmonėmis plitimą // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004.
21. Bazylevas I. Ruošiamos "Prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos prevencijos bei kontrolės 2005 – 2008 metų programos" perspektyvos // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005.
22. Betingis K. Įstatymų taikymas kovojant prieš prekybą žmonėmis // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000.
23. Bikauskienė M.N. Nevyriausybinių organizacijų indėlis kovojant prieš prekybą žmonėmis Europoje ir Lietuvoje // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000.
24. Blinkevičiūtė V. Socialinė politika sprendžiant prekybos žmonėmis problemas // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000.
25. Bružaitė J. Informacija apie vykdomą prevencinį darbą AGIS projekto rėmuose // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005.
26. Budvytienė G. Dingę žmonės rūpi tik jų artimiesiems // Kauno diena. 2006 m. vasario 28 d., Nr. 48 (17812).
27. Burneikienė A. Moterų ir vyrų lygių galimybių plėtojimas – prielaida užkertant kelią prekybai žmonėmis // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000.
28. Danišauskas G. Policijos prevencinė veikla – jos teisinio paslaugavimo visuomenei turinio elementas // Jurisprudencija. 2002, t. 31 (23).
29. Genienė V. Prekybos žmonėmis traktavimas žiniasklaidoje // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000.
30. Gustienė O. Dingusiųjų žmonių ieškojimo ir prekybos žmonėmis aukų integracijos problemos // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000.
31. Gustienė O. Prekybos žmonėmis prevencija ir problemos // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005.
32. Ivanauskaitė J. Miegančiųjų drugelių tvirtovė // Vilnius: Tyto alba, 2006.
33. Jurgėlaitienė G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos // Jurisprudencija. 2003, t. 41(33).
34. Kalašnykas R. Policijos prevencinė veikla prieš prekybą žmonėmis ir bendradarbiavimas su kitomis institucijomis patirtis // Prekybos žmonėmis prevencija Lietuvoje: problemos ir sprendimo būdai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2005.
35. Karmaza E., Kasperavičiūtė E., Augutienė R. ir k.t. / red. dr. Sipavičienė A. Prekybos žmonėmis pavojai ir prevencinė veikla mokykloje: metodinės rekomendacijos mokytojams. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005.
36. Karmaza E., Šimaitis A., Kvieskienė G. ir k.t. Prekyba moterimis ir vaikais: metodiniai patarimai pedagogams. Prevencinės veiklos aspektai. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2003.
37. Kutrevičius A. Sąvadautoja dėjosi geradare // Lietuvos rytas. 2006, Nr. 243 (4810).
38. Lavaste L. Sekso versle – ir valdininkai, ir policija // Lietuvos rytas. 2006, Nr. 242 (4809).
39. Marcinekvičius A. Prekyba žmonėmis ir teisėsaugos institucijų pagalba nukentėjusiosioms // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004.
40. Murauskaitė V. Prekybos žmonėmis aukų reintegracijos problemos Lietuvoje // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004.

41. Pagalba prekybos žmonėmis aukoms ir žmogaus orumo samprata // Kova su prekyba žmonėmis Lietuvoje: suinteresuotų institucijų bendradarbiavimas. Tarptautinis seminaras. Vilnius: 2004.
42. Paliokienė G. Švietėjiška prevencinė veikla, užkertant kelią prekybai žmonėmis // Prekyba žmonėmis ir žmonių dingimas: problemos ir sprendimai. Konferencijos pranešimai. Vilnius: 2000.
43. Petkevičiūtė G. Klaipėdos paaugliams - "Lilijos amžinai" pamokos // Vakarų ekspresas. 2005 m. lapkričio 23 d.
44. Prekyba žmonėmis: policijos pareigūno konspektas. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2006.
45. Prokuratūra netirs nušalinto policijos pareigūno teiginių apie prostituciją Vilniuje // Lietuvos rytas, 2006 lapkričio 8 d.
46. Sakalienė A. Prekybos vaikais fenomenas Lietuvoje // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004.
47. Sipavičienė A., Erenaitė R., Tureikytė D. ir k.t. / red. dr. Sipavičienė A. Prekyba moterimis: Problema. Prevencija. Pagalba aukoms. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, 2005.
48. Sipavičienė A., Erenaitė R., Tureikytė D. ir k.t. / red. Sipavičienė A. Prekyba moterimis Lietuvoje: problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija Socialinių tyrimų institutas, 2004.
49. Sipavičienė A., Gaidys V. Prekyba moterimis Baltijos šalyse: visuomenės požiūris ir informuotumas. Vilnius: Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija Socialinių tyrimų institutas, 2003.
50. Sundback B. Prekyba žmonėmis yra sekso vergija ir žiauriausia moterų ir vaikų išnaudojimo forma. Kas turi prisiimti atsakomybę? // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004.
51. Trakinskienė L. Nepilnamečių, nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis dinamika ir reali pagalba jiems // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004.
52. Užkuraitė E. Prostitutėms - teistumas, jų klientams - gėdos lenta // Vakarų ekspresas. 2004 m. gruodžio 9 d.
53. Valickas S..Moksleivių ir studentų požiūris į prostituciją. Teisės apžvalga. Vilnius: 1990, Nr.3, P. 25.
54. Vaičiulytė R. Prostitučių gaudytoją užgriuvo kaltinimai // Respublika. 2006 m. spalio 25 d.
55. Valevičienė D. Pragmatizmas verčia prostituciją geidžiama profesija // Kauno diena. 2005 m. gruodžio 25 d., Nr. 302 (17763).
56. Visockas G. Prostitucija: Ar pasikeis požiūris? // Laikas. 2005, Nr. 44 (114).
57. Žilinskienė G. Prekybos žmonėmis aukų sveikatos apsauga ir jų psichologinė sveikata // Prekybos žmonėmis ir aukų reintegracijos problemos Lietuvoje. Tarptautinės konferencijos pranešimai. Vilnius: 2004.

Ataskaitos:

58. Moterų informacijos centro Priverstinės prostitucijos aukų socialinės pagalbos ir reintegracijos į visuomenę projekto 2004 m. veiklos ataskaita // Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/PRP%20metine%20veiklos%202005%20pakoreguota.doc>.
59. Moterų informacijos centro 2004 m. veiklos ir finansinė ataskaita // Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/files_saugi/MIC%20ataskaita2004.doc>.
60. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito 2005 04 29 ataskaita Nr. 2040-4 "Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės ir prevencijos 2002 – 2004 metų programa" // Prieiga per internetą <www.vkontrole.lt/veikla_ataskaita.php?882>.

Internetiniai šaltiniai:

61. Didžiosios Britanijos operacijoje prieš prekybą žmonėmis - informaciniai lapeliai lietuvių kalba // Prieiga per internetą: < http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8851710>.

62. Įteikta VRM premija už darbą nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos srityje // Prieiga per internetą:< http://www.missing.lt/lt/naujienos.htm>.
63. Kulšis S., Krupenkaitė R. Komercinių sekso darbuotojų sociologinė apklausa. Lietuvos AIDS centras // Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/smurtas.php?s=1&id=146>.
64. Kompleksinė priemonė „Plaštakė - 2004" // Prieiga per internetą: <http://www.policija.lt/viesoji/index.php?page_id=127>.
65. Lietuvos naujienų agentūra // Preiga per internetą: http://web.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=463588.
66. O'Connor M., Healy G. Ryšys tarp prostitucijos ir prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslams: informacinis vadovas. 2006 // Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Rysys%20tarp%20prostitucijos%20ir%20prekybos%20zmonemis%20seksualinio%20isnaudojimo%20tikslams%20%20Informacinis%20vadovas.pdf>.
67. Per savaitę Didžiojoje Britanijoje sulaikoma 70 pardavinėjamų lietuvių // Londono žinios. Prieiga per internetą: <http://londonozinios.com/lt/news_436.ctm>.
68. Pečiūrienė J. Viena pagrindinių prekybos moterimis priežasčių yra ekonominė moterų padėtis // Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/smurtas.php?s=1&id=127>.
69. Pirkti moterį gėdinga - skelbiama Lietuvos miestų gatvėse // Prieiga per internetą: <http://www.omni.lt/index-dynamic.php?i9359_16014z_321688>.
70. Policija ir Caritas bendrai kovos prieš prekybą žmonėmis. Policijos departamentas // Prieiga per internetą: <http://www.policija.lt/pranesimai/pranesimas.php?id=5636>.
71. Pranešimas apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje // Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=1418&p_k=1.
72. Puidokienė D. Prekyba žmonėmis ir prostitucija Lietuvoje bei Klaipėdos mieste // Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/files_smurtas/Kv.doc>.
73. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija siekia padėti prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukoms // Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/smurtas.php?s=1&id=128>.
74. Tarptautinė migracijos organizacija (Vilniaus biuras) // Prieiga per internetą http://www.darbaz.lt/lt/apie_problema_rimtai/prekyba_zmonemis_kas_tai.
75. Traffing in persons. The USAID Strategy for Response, 2003 // Prieiga per internetą <http://www.usaid.gov/our_work/cross-cutting_programs/wid/pubs/trafficking_in_person_usaids_response_march2004.pdf>.
76. Urbonaitė I., Pavilionienė M.A. Policininkams siūlo dėstyti vergovės ir moterų išnaudojimo istoriją // Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/article.php?id=11029472>.
77. Vilniaus miesto motinos ir vaiko pensionas parengė projektą „Kompleksinių paslaugų prekybos moterimis aukoms modelio kūrimas Vilniaus mieste bendradarbiaujant su įvairiomis institucijomis" // Prieiga per internetą: <http://www.lygus.lt/ITC/smurtas.php?s=1&id=185>.

Nepublikuoti leidiniai:

78. Vidaus reikalų ministerijos 2006 m. I pusmečio informacija apie Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programos įgyvendinimo eigą Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO SUBJEKTŲ VEIKLOS VEIKSMINGUMAS PREKYBOS ŽMONĖMIS PREVENCIJOS SRITYJE

Pagrindinės sąvokos: viešojo administravimo subjektai, prekyba žmonėmis, priverstinė prostitucija, seksualinė prievarta, prevencija, veiksmingumas, legalizavimas, reintegracija.

Santraukos turinys: Nors pastaruoju metu viešojo administravimo subjektai deda daugiau pastangų prekybos žmonėmis prevencijos ir kontrolės srityje, tačiau dėmesys šiai problemai vis dar nėra pakankamas.

SANTRAUKA

Darbe analizuojamas prekybos žmonėmis prevencija moraliniame, ekonominiame, įstatymo ir tvarkos, organizuoto nusikalstamumo, migracijos, darbo, visuomenės sveikatos, lygių galimybių bei žmogaus teisių pažeidimo kontekste, siekiant atskleisti viešojo administravimo subjektų veiklos veiksmingumo problemas. Daugiausiai dėmesio skiriama apibrėžti, kokie subjektai atsakingi už šios srities įgyvendinimą, taip pat parodomas ryšys tarp priverstinės prostitucijos ir prekybos žmonėmis, akcentuojant lyčių lygybę bei žmogaus teises. Taip pat darbe nagrinėjama teisinė bei moralinė sekso industrijos padėtis ir vyrų sudaroma prostitucijos paklausa, kuri skatina prekybą moterimis seksualinio išnaudojimo tikslams.

Paminėtina, jog, teorinės darbo išvados bei empirinio tyrimo rezultatai patvirtino hipotezę, jog iki šiol Lietuvoje nesukurta efektyvi prekybos žmonėmis prevencijos sistema. Iš dalies pasitvirtino, jog vis dar nepakankamas viešojo administravimo subjektų dėmesys aptariamos problemos sprendimui bei tai, jog nėra sukurtas veiksmingas lytinio auklėjimo mechanizmas, kuris formuotų neigiamą požiūrį į seksualinių paslaugų pirkimą. Pažymima, jog dauguma gyventojų teigiamai vertina prekybos žmonėmis prevenciją bei kontrolę, tačiau ir toliau išlieka būtinybė skleisti prevencinę informaciją bei kelti žmonių sąmoningumo lygį, nes tik esant kompleksiškomis ir nuolat pasikartojančiomis iniciatyvoms bus plėtojamas veiksmingumas.

EFFICIENCY OF THE PUBLIC AUTHORITIES' ACTIONS IN THE FIELD OF PREVENTION OF TRAFFIC IN PERSONS

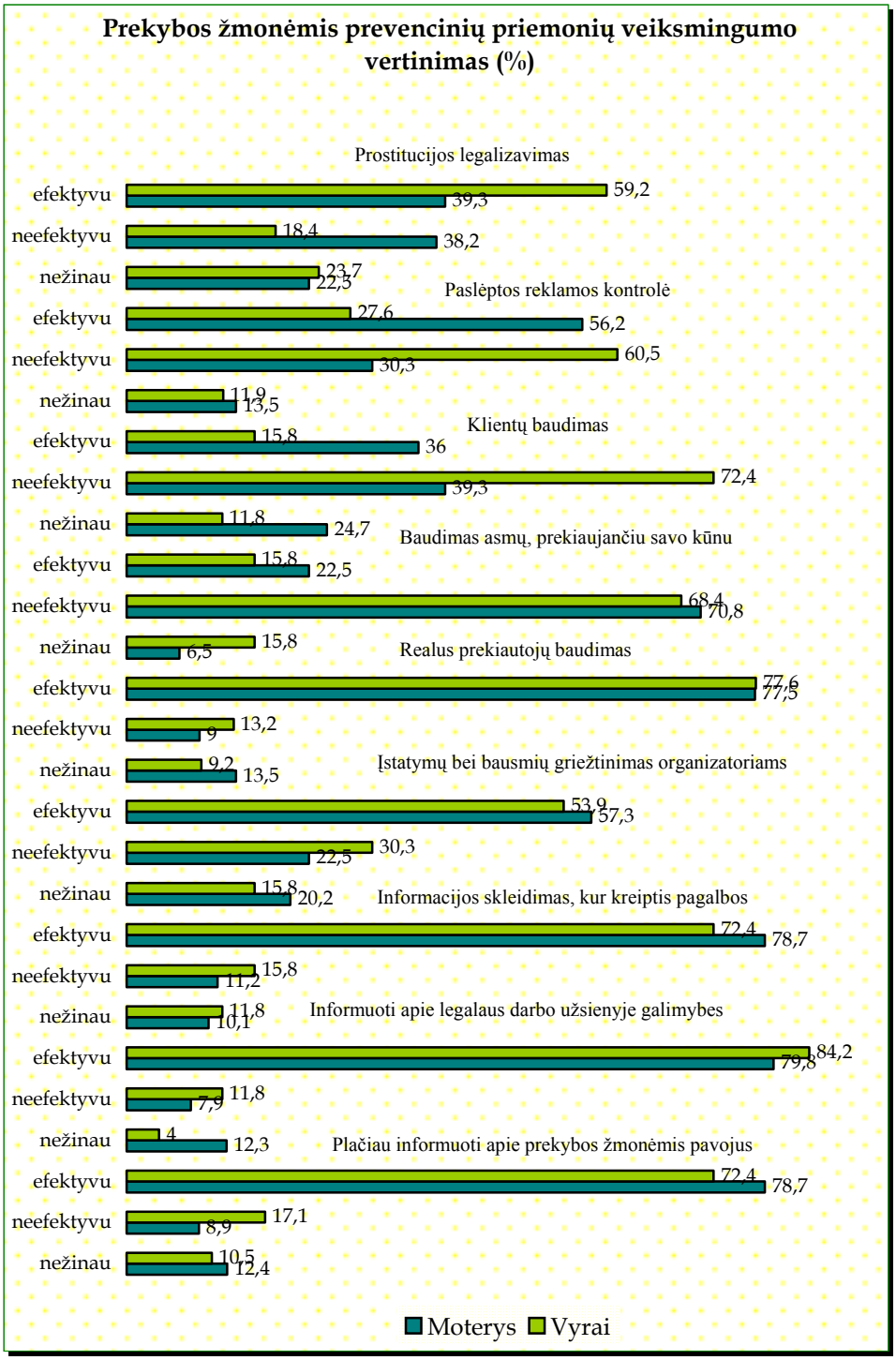
Main concepts (keywords): Public authorities, traffic in persons, forced prostitution, sexual abuse, prevention, efficiency, legalization, reintegration.

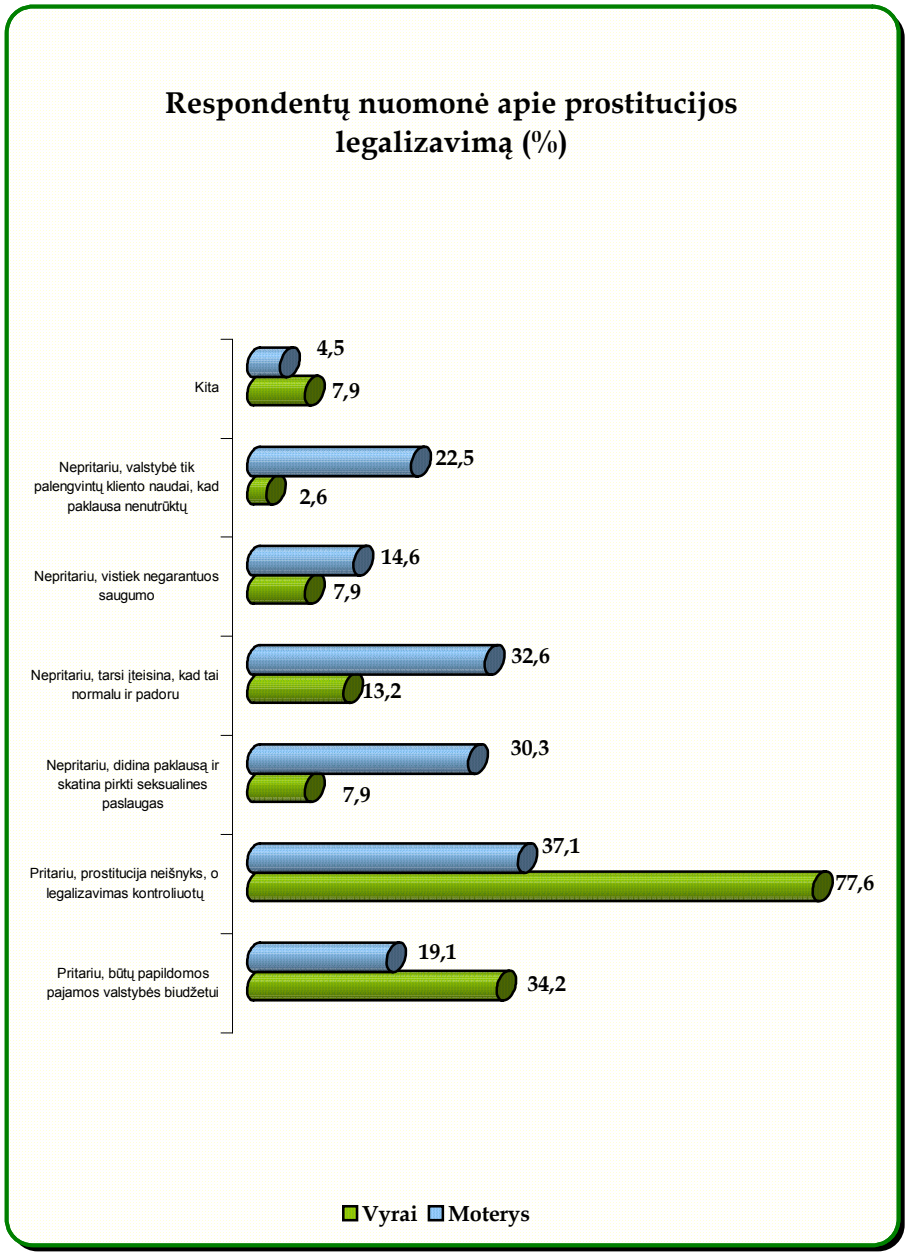
The content of summary: Although Public authorities are making every effort in the field of prevention and control of traffic in persons, the attention for this problem is not sufficient yet.

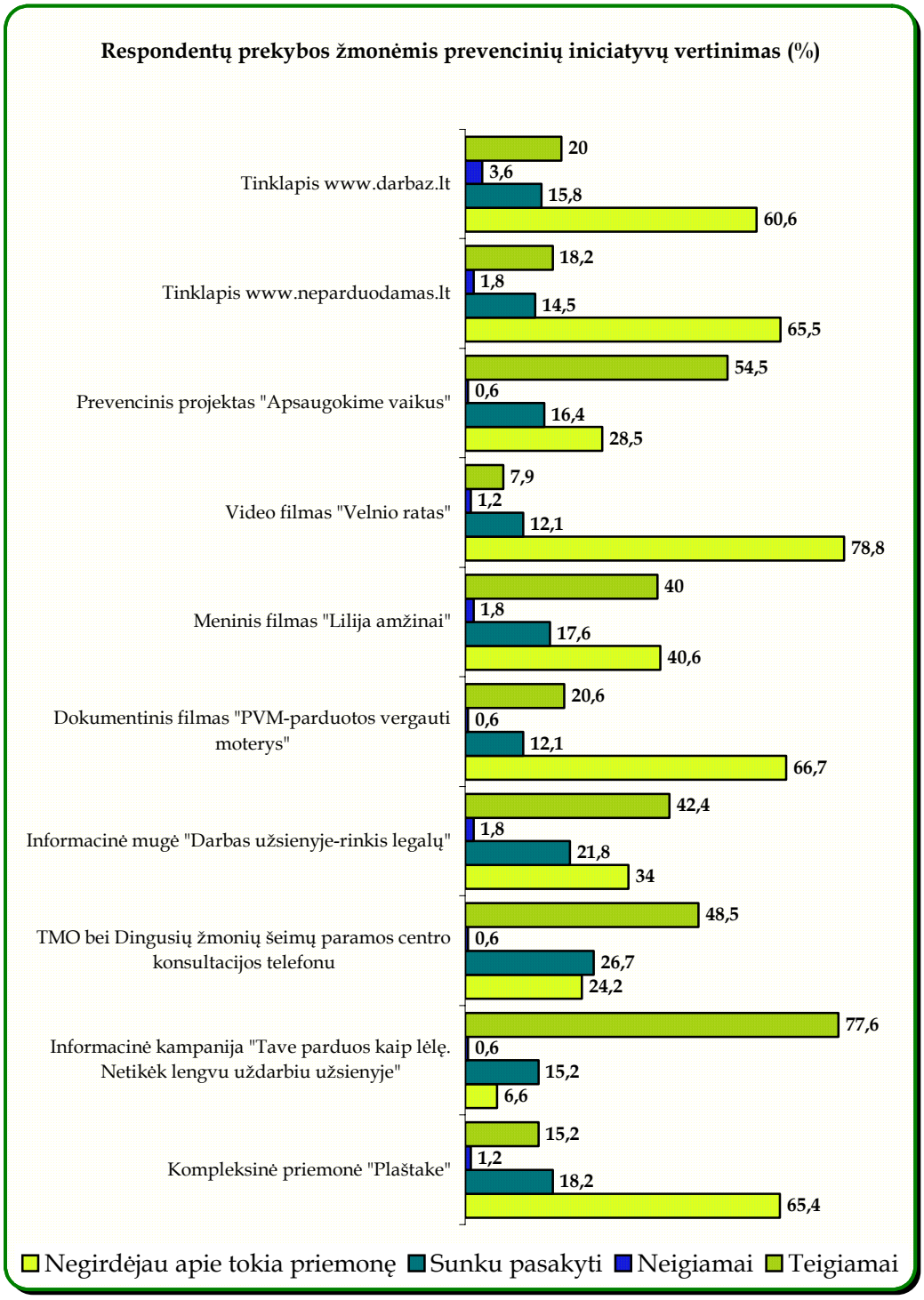
SUMMARY

This work includes analysis of prevention of traffic in persons in the context of moral, economics, law and order, organized crime, migration, labor, health of society, equal possibilities and the violation of human rights on purpose to develop the problems of the efficiency of Public authorities' actions. The main attention is given to describe the subjects, who are responsible for the implementation of this field; it is also revealed the bond of the forced prostitution and traffic in persons, laying stress on the sexual equality and human rights. In this work it is also examined the legal and moral situation of sex industry and the market of prostitution, made by men, which stimulate the traffic in women for the purposes of the sexual abuse.

It's mentioned that the theoretic conclusions of this work and the results of the empiric research sustained the hypothesis that in Lithuania the efficient system of prevention of traffic in persons is not created yet. It was partly confirmed that the attention of the Public authorities for the problem under investigation is not sufficient enough and that the effective mechanism of sexual education, which could form the negative attitude at buying sexual services, is not created. It is pointed that most of people rate the prevention and control of traffic in persons positively, but the necessity to broadcast the preventive information and to raise the level of people's consciousness remains, as only when complex and constantly repeated initiatives exists, the efficiency can be developed.

Prekybos žmonėmis prevencinių priemonių veiksmingumo vertinimas (%)
Prostitucijos legalizavimas
efektyvu 59,2 39,3
neefektyvu 18,4 38,2
nežinau 23,7 22,5
Paslėptos reklamos kontrolė
efektyvu 27,6 56,2
neefektyvu 60,5 30,3
nežinau 11,9 13,5
Klientų baudimas
efektyvu 15,8 36
neefektyvu 72,4 39,3
nežinau 11,8 24,7
Baudimas asmų, prekiaujančiu savo kūnu
efektyvu 15,8 22,5
neefektyvu 68,4 70,8
nežinau 15,8 6,5
Realus prekiautojų baudimas
efektyvu 77,6 77,5
neefektyvu 13,2 9
nežinau 9,2 13,5
Įstatymų bei bausmių griežtinimas organizatoriams
efektyvu 53,9 57,3
neefektyvu 30,3 22,5
nežinau 15,8 20,2
Informacijos skleidimas, kur kreiptis pagalbos
efektyvu 72,4 78,7
neefektyvu 15,8 11,2
nežinau 11,8 10,1
Informuoti apie legalaus darbo užsienyje galimybes
efektyvu 84,2 79,8
neefektyvu 11,8 7,9
nežinau 4 12,3
Plačiau informuoti apie prekybos žmonėmis pavojus
efektyvu 72,4 78,7
neefektyvu 17,1 8,9
nežinau 10,5 12,4
Moterys
Vyrai

Respondentų nuomonė apie prostitucijos legalizavimą (%)
Kita
4,5
7,9
Nepritariu, valstybė tik palengvintų kliento naudai, kad paklausa nenutrūktų
22,5
2,6
Nepritariu, vistiek negarantuos saugumo
14,6
7,9
Nepritariu, tarsi įteisina, kad tai normalu ir padoru
32,6
13,2
Nepritariu, didina paklausą ir skatina pirkti seksualines paslaugas
30,3
7,9
Pritariu, prostitucija neišnyks, o legalizavimas kontroliuotų
37,1
77,6
Pritariu, būtų papildomos pajamos valstybės biudžetui
19,1
34,2
Vyrai
Moterys

Respondentų prekybos žmonėmis prevencinių iniciatyvų vertinimas (%)
Tinklapis www.darbaz.lt
20
3,6
15,8
60,6
Tinklapis www.neparduodamas.lt
18,2
1,8
14,5
65,5
Prevencinis projektas "Apsaugokime vaikus"
54,5
0,6
16,4
28,5
Video filmas "Velnio ratas"
7,9
1,2
12,1
78,8
Meninis filmas "Lilija amžinai"
40
1,8
17,6
40,6
Dokumentinis filmas "PVM-parduotos vergauti moterys"
20,6
0,6
12,1
66,7
Informacinė mugė "Darbas užsienyje-rinkis legalų"
42,4
1,8
21,8
34
TMO bei Dingusių žmonių šeimų paramos centro konsultacijos telefonu
48,5
0,6
26,7
24,2
Informacinė kampanija "Tave parduos kaip lėlę. Netikėk lengvu uždarbiu užsienyje"
77,6
0,6
15,2
6,6
Kompleksinė priemonė "Plaštake"
15,2
1,2
18,2
65,4
Negirdėjau apie tokia priemonę
Sunku pasakyti
Neigiamai
Teigiamai

Gerbiamasis respondente,

Sakoma, kad viską galima nupirkti už pinigus, o ko negalima nupirkti už pinigus, galima nupirkti už labai didelius pinigus. Net ir žmogų! Ar kada nors susimąstėte, kad ir Jus kažkas galėtų parduoti ir pirkti? Net jei atrodo, kad esate neįkainojamas, prekeiviai žmonėmis pasakys, kad apsirinkate. Prekyba žmonėmis vyksta kasdien ir Jūs galite tapti jos auka.

Todėl norime sužinoti Jūsų nuomonę apie prekybos žmonėmis reiškinį, apie tai, kaip vertinate pastangas kovoje su šia problema, apie prevencijos efektyvumą ir reikalingumą. Mums labai svarbi Jūsų nuomonė. Apklausą atlieka Mykolo Romerio universiteto teisės ir valdymo magistrantė. ***Anketa ANONIMINĖ.***

Iš anksto dėkojame.

1. Tarkime, kad Jūs jau ilgai nerandate darbo Lietuvoje ir pradedate ieškoti galimybių įsidarbinti užsienyje. Kokiu šaltiniu ir kokiomis rekomendacijomis Jūs pasinaudosite? *(Pažymėkite* ***3*** *Jums svarbiausius atsakymus)*

a) Skelbimas laikraštyje
b) Informacija internete
c) Draugų/pažįstamų rekomendacijos
d) Artimų giminaičių rekomendacijos
e) Studentų ir specialistų organizacijų/draugijų apsikeitimo programos
f) Agentūra, turinti leidimą įdarbinti užsienyje
g) Kita *(Įrašykite savo variantą)*.....

2 Kaip Jūs manote, ar daug moterų/merginų iš Lietuvos yra išvykusios savo noru ar išvežtos į užsienį apgaulės būdu ar prievarta dirbti prostitutėmis? *(kiekvienoje eilutėje po atsakymą)*

	Labai daug	*Daug*	*Nedaug*	*Nežinau*
1. Išvykusios savo noru (žinojo, ką reikės dirbti)				
2. Išvežtos apgaulės būdu (siūlant kitus darbus)				
3. Išvežtos prievarta				

3. Ar Jūs <u>asmeniškai</u> susidūrėte su asmenų gabenimu į užsienį dirbti seksualinių paslaugų sferoje? (*galimi keli atsakymai*)

a) Toks atvejis buvo mūsų šeimoje
b) Taip buvo atsitikę mano giminėje
c) Taip buvo atsitikę mano draugui/-ei
d) Taip buvo atsitikę mano pažįstamam/-ai, kaimynui /-ei, bendradarbiui/-ei ir kt.
e) Asmeniškai su tokiais atvejais nesusidūriau
f) Kita (*Įrašykite savo variantą*).....

4. Jei sužinotumėte, kad išvykęs į užsienį Jūsų artimas draugas/-ė ar giminaitis/-ė prieš jos/jos valią verčiamas/-a ten užsiimti prostitucija, ką darytumėte? *(Pažymėkite* ***3*** *Jums svarbiausius atsakymus)*

a) Visai nežinočiau ką daryti
b) Kreipčiausi į Lietuvos policiją
c) Kreipčiausi į tos šalies policiją
d) Kreipčiausi į nevyriausybines organizacijas Lietuvoje *(nurodykite)* .....
e) Kreipčiausi į Lietuvos Respublikos Seimą, Prezidentą, ar kitą valstybinę įstaigą
f) Kreipčiausi į Lietuvos Respublikos ambasadą toje šalyje
g) Kreipčiausi į žmogaus teisių organizacijas (*nurodykite*).....
h) Nieko nedaryčiau, vis tiek niekas nepadės
i) Kita *(Įrašykite savo variantą)*.....

5. Prašome pasakyti, kas, Jūsų nuomone, kaltas, kad žmonės išvežami į užsienį užsiiminėti priverstine prostitucija? *(Pažymėkite* ***3*** *Jums svarbiausius atsakymus)*

a) Patys žmonės, nes to nori
b) Patys žmonės, nes per daug visais pasitiki
c) Žmonių artimieji: giminės, draugai, kaimynai ir kt.
d) Informacijos apie realius pavojus trūkumas
e) Pasieniečiai, nes netinkamai tikrina asmenis, kertančius valstybių sienas
f) Prasti teisės aktai, užkertantys kelią prekybai žmonėmis
g) Prekiautojai žmonėmis, kurie dėl pinigų padarytų viską
h) Didelė seksualinių paslaugų paklausa
i) Valdžia, kuri nesirūpina paprastais žmonėmis

j) Žema žmonių moralė
k) Kita *(Įrašykite savo variantą)*.....
l) Nežinau

6. Kaip Jūs vertinate šias prekybos žmonėmis prevencines priemones? *(kiekvienoje eilutėje po atsakymą)*

Nr.	*Priemonė*	*Efektyvu*	*Neefektyvu*	*Nežinau*
1.	Plačiau ir išsamiau informuoti apie prekybos žmonėmis pavojus			
2.	Informuoti apie legalaus darbo užsienyje galimybes			
3.	Informuoti, kur kreiptis ir ką daryti, jei papuolei į nusikaltėlių rankas (pagalbos organizacijų koordinatės, telefonų numeriai ir pan.)			
4.	Griežtinti įstatymus bei bausmes prekybos žmonėmis organizatoriams ir dalyviams			
5.	Realiai bausti prekiautojus žmonėmis, o ne tik gąsdinti			
6.	Bausti asmenis, kurie prekiauja savo kūnu			
7.	Bausti klientus (dėl jų ir atsiranda prostitucijos problemos)			
8.	Kontroliuoti paslėptą seksualinių paslaugų reklamą internete bei žiniasklaidoje			
9.	Legalizuoti prostituciją			

7. Ar Jūs pats/-i, ar Jūsų pažįstami asmenys kada nors naudojotės seksualinėmis paslaugomis už pinigus?

	Jūs asmeniškai	*Jūsų šeima, giminės, draugai, pažįstami*
Dažnai		
Retai		
Vieną kartą		
Niekada		
Nežinau	----------	

8. Ką Jūs manote apie prostitucijos legalizavimą? *(galimi keli atsakymai*)

a) Pritariu, tai būtų papildomos pajamos valstybės biudžetui
b) Pritariu, nes prostitucija neišnyks, kol yra paklausa, bus pasiūla, o legalizavus būtų kontroliuojamas šis verslas (apsauga nuo lytiškai plintančių ligų ir pan.)
c) Nepritariu, nes didina prostitucijos paklausą ir skatina asmenų motyvaciją pirkti seksualines paslaugas
d) Nepritariu, nes tai tarsi įteisinimas, kad tai normalu ir padoru
e) Nepritariu, nes vis tiek negarantuos saugumo
f) Nepritariu, nes valstybė palengvintų situaciją kliento naudai užtikrindama, kad pasiūla nenutrūktų
g) Kita *(Įrašykite savo variantą)*.....

9. Ar Jūs pritariate, kad būtų baudžiami asmenys, kurie naudojasi prostitucijos paslaugomis? *(galimi keli atsakymai)*

a) Taip, pritariu
b) Ne, nes tai abiejų šalių reikalas: ir klientas, ir seksualines paslaugas teikiantis asmuo lieka patenkinti
c) Ne, nes sunku įrodyti, kad seksualinės paslaugos teikiamos už atlygį, taigi realiai neveikia ši teisės norma
d) Ne, nes tai kova su vėjo malūnais, vis tiek daug asmenų naudojasi/naudosis prostitucijos paslaugomis
e) Kita *(Įrašykite savo variantą)*.....

10. Ar Jūs žinojote, kad yra numatyta administracinė atsakomybė (LR ATPK 182[1] straipsnis) už atlygintiną naudojimąsi prostitucijos paslaugomis? (*galimi keli atsakymai*)

a) Taip, girdėjau per masines informavimo priemones
b) Taip, sužinojau šviečiamosios kampanijos „Pirkti moterį gėdinga. Visi apie tai sužinos“ metu
c) Taip, sužinojau iš giminaičių/draugų/bendradarbių
d) Taip, sužinojau mokymosi, švietimo įstaigoje
e) Ne, nežinau
f) Kita *(Įrašykite savo variantą)*.....

11. Kaip Jūs manote, kas daro didžiausią įtaką prevencinei veiklai, skirtai kovoti prieš prekybą žmonėmis? (*Pažymėkite **3** Jums svarbiausius atsakymus*)
☐ Valstybinės institucijos
☐ Nevyriausybinės organizacijos

☐ Tarptautinės organizacijos
☐ Bažnyčia
☐ Mokymosi, švietimo įstaigos
☐ Šeima

12. Kokio pobūdžio prevencinio pobūdžio reklamas Jūs labiausiai pastebite? *(galimi keli atsakymai)*
a) Lauko reklama
b) TV klipas
c) Plakatai spaudoje
d) Radijo klipas
e) Plakatai viešame transporte
f) Spausdinta informacinė medžiaga (brošiūros, lankstinukai, skrajutės)
g) Vidaus plakatai (įstaigose, mokyklose)
h) Plakatai baruose, naktiniuose klubuose
i) Kita *(Įrašykite savo variantą)*.....

13. Kaip vertinate institucijų, organizacijų prevencines iniciatyvas, skirtas mažinti prekybą žmonėmis? *(kiekvienoje eilutėje pažymėkite po atsakymą)*

Nr.		*Teigiamai*	*Neigiamai*	*Sunku pasakyti*	*Negirdėjau apie tokią priemonę*
1.	Kompleksinė priemonė „Plaštakė - 2004“				
2.	Informacinė kampanija „Tave parduos kaip lėlę. Netikėk lengvu uždarbiu užsienyje“				
3.	Tarptautinės migracijos organizacijos bei Dingusių žmonių šeimos paramos centro konsultacijos telefonu				
4.	Informacinė mugė „Darbas užsienyje – rinkis legalų“				
5.	Dokumentinis filmas „PVM – parduotos vergauti moterys“				
6.	Meninis filmas „Lilija amžinai“				
5.	Video filmas „Velnio ratas“				
6.	Prevencinis projektas „Apsaugokime vaikus“				
7.	Portalas www.neparduodamas.lt				
8.	Portalas www.darbaz.lt				

14. Kaip Jūs manote, kokie informacijos šaltiniai tinkamiausi skleisti prevencinę informaciją prieš prekybą žmonėmis, ar jų pakanka? *(kiekvienoje eilutėje po atsakymą)*

Nr.		*Tinkamas prevencijos šaltinis*	*Trūksta tokio prevencinio šaltinio, jis reikalingas*	*Nemanau, kad tai naudinga prekybos žmonėmis prevencijai*	*Neturiu nuomonės*
1.	Šviečiamosios informacinės paskaitos, konferencijos, seminarai				
2.	Informacinės medžiagos leidyba ir platinimas (plakatai, skrajutės, pranešimai konferencijose)				
3.	Televizijos reportažų, laidų iniciavimas				
4.	Informacijos skleidimas per radiją				
5.	Straipsniai spaudoje				
6.	Internetinis puslapis, skirtas prekybos žmonėmis prevencijai				
7.	Video filmų/klipų demonstravimas prekybos žmonėmis tema				

15. 2006 metais knygynų vitrinose pasirodė Jurgos Ivanauskaitės romanas „Miegančių drugelių tvirtovė“ bei Kotrynos Gailiūtės „Lagaminą kraunu“. Kaip manote, ar tokio pobūdžio literatūra naudinga prekybos žmonėmis prevencijai?

	J.Ivanauskaitė „Miegančiųjų drugelių tvirtovė“	*K.Gailiūtė „Lagaminą kraunu“*
Skaičiau, manau, jog naudinga prevencijai		
Skaičiau, bet nemanau, kad duoda naudos prevencijai		
Neskaičiau		
Neskaičiau, bet planuoju perskaityti ateityje		

16. Ar Jūs pastebėjote ir kaip vertinate šią šviečiamąją informacinę priemonę prieš seksualinių paslaugų rinką? *(galimi keli atsakymai)*

a) Pastebėjau, manau, kad naudinga informuoti žmones apie didelę parduodamų seksualinių paslaugų rinką
b) Pastebėjau, manau, kad ypač jaunam žmogui naudinga formuoti neigiamą požiūrį į seksualines paslaugas perkantį vyrą
c) Pastebėjau, manau prevenciškai veiksminga informuoti, jog už seksualinių paslaugų pirkimą numatyta administracinė atsakomybė
d) Pastebėjau, teigiamai vertinu kaip kovą siekiant lyčių lygybės
e) Pastebėjau, bet nemanau, kad tai naudinga
f) Nepastebėjau
g) Kita (*Įrašykite savo variantą*).....

DUOMENYS APIE JUS

1. Jūsų amžius .....

2. Jūsų lytis

☐ moteris
☐ vyras

3. Išsilavinimas

☐ *Nebaigtas vidurinis*
☐ *Vidurinis*
☐ *Aukštesnysis/ spec. vidurinis*
☐ *Aukštasis*

4. Užsiėmimas

☐ *Bedarbis*
☐ *Namų šeimininkė/ motinystės atostogos*
☐ *Pensininkas (nedirbantis)*
☐ *Moksleivis*
☐ *Studentas*
☐ *Verslininkas*
☐ *Dirbantis žemės ūkyje (ūkininkas)*
☐ *Aukščiausios arba vidurinės grandies vadovas*
☐ *Tarnautojas*
☐ *Darbininkas*
☐ *Kita (įrašykite)* .....